

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

11.11 - МКР. 1534 «С» 2022.10.21. 047. ПЗ

МАХНОВЕЦЬ ЄВГЕНІЙ ВІКТОРОВИЧ

2023 р.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Економічний факультет

УДК 336.717.71

ПОГОДЖЕНО ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Декан економічного факультету В.о. завідувача кафедри банківської
справи та страхування

Анатолій ДІБРОВА **Вікторія КОСТЮК**
(підпис) (підпис)
« » 2023р. « » 2023р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему:
«Управління портфелем цінних паперів банку»

Спеціальність 072 – «Фінанси, банківська справа та страхування»

Освітня програма «Фінанси і кредит»
Орієнтація освітньої програми освітньо – професійна

Гарант освітньої програми
к.е.н., доцент **Руслана ОПАЛЬЧУК**
Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи (підпис)
к.е.н., доцент **Олексій МУРАВСЬКИЙ**

Виконав (підпис) **Євгеній МАХНОВЕЦЬ**

Київ – 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о завідувача кафедри банківської справи
та страхування

к.е.н., доц.

Вікторія КОСТЮК

2022 р.

ЗАВДАННЯ

до виконання магістерської кваліфікаційної роботи студенту

Махновець Євгенія Вікторовича

Спеціальність 072 – «Фінанси, банківська справа та страхування»

Освітня програма «Фінанси і кредит»

Орієнтація освітньої програми освітньо - професійна

Тема магістерської роботи «Управління портфелем цінних паперів банку»

Затверджена наказом ректора НУБіП України від «21» Т. 2022 р. №1534 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру 2023.11.05

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: нормативно-правова база, наукова та періодична література, дані фінансової звітності АТ «ПриватБанк», літературні джерела.

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи:

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретичні основи управління портфелем цінних паперів банку
2. Аналіз управління портфелем цінних паперів на прикладі АТ «ПриватБанк»
3. Напрями удосконалення діяльності банку у сфері управління портфелем цінних паперів

Перелік графічного матеріалу: таблиці, рисунки, схеми

Дата видачі завдання «21» жовтня 2022 р.

Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи

Олексій МУРАВСЬКИЙ

Завдання прийняв до виконання

Євгеній МАХНОВЕЦЬ

РЕФЕРАТ

Магістерська робота на тему «Управління портфелем цінних паперів банку» (на прикладі АТ «ПриватБанк») містить 107 сторінок, 13 таблиць, 12 рисунків, 6 додатків. Список використаних джерел нараховує 50 найменувань.

Актуальність теми магістерської роботи полягає в тому, що основною проблемою, яка може виникати перед інвесторами під час інвестування в цінні папери є безпосереднє формування прибуткового портфеля цінних паперів, який даватиме прибуток при низькому рівні ризику.

Об'єктом дослідження є портфель цінних паперів АТ КБ «ПриватБанк».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних аспектів управління портфелем цінних паперів банку.

Мета полягає в аналізі управління портфелем цінних паперів банку на та прикладі АТ «ПриватБанк» та розробка практичних рекомендацій для його вдосконалення.

Методи дослідження. Використані наступні методи досліджень: метод використання абсолютних і відносних показників; метод порівняння для визначення причин та ступеню впливу динамічних змін і відхилень по статтях на прибутковість операцій банку; балансовий метод - для визначення співвідношень, пропорцій груп взаємозалежних економічних показників, метод табличного відображення аналітичних даних - для сприйняття аналітичної інформації про досліджувані явища.

В першому розділі висвітлено теоретичні аспекти управління портфелем цінних паперів, розглянуто сутність, особливості формування та види портфелів цінних паперів.

В другому розділі проаналізовано фінансовий стан досліджуваного банку, ефективність управління портфелем цінних паперів та проведено ризик-аналіз методів управління.

В третьому розділі наведено напрямки удосконалення управління портфелем цінних паперів, наведені інструменти та методи зменшення ризиків управління портфелем цінних паперів.

Ключові слова: Цінні папери, банк, прибуток, фінанси, управління.

ЗМІСТ

НУБІП України

Вступ 6

Розділ 1. Теоретичні аспекти управління портфелем цінних паперів

комерційного банку 9

1.1. Економічна сутність категорії «управління портфелем цінних паперів банку» 9

1.2. Особливості формування та види портфелів цінних паперів у комерційних банках 17

1.3. Ризики в управлінні цінних паперів банку 27

Розділ 2. Діагностика управління портфелем цінних паперів

комерційного банку 37

2.1. Аналіз стану ринку цінних паперів в Україні та участі у його розвитку банківських установ 37

2.2. Аналіз формування та розподілу портфелю цінних паперів в КБ «Приват-банк» 45

2.2.1 Моніторинг та контроль портфеля цінних паперів в КБ «Приват-банк» 45

2.2.2 Аналіз інвестиційної стратегії та результативності портфеля цінних паперів в КБ «Приват-банк» 53

2.3. Ризик-аналіз та застосування методів управління ризиками в КБ «Приват-банк» 58

Розділ 3. Удосконалення управління портфелем цінних паперів

банківських установ 66

3.1. Інструменти та методи зменшення ризиків управління портфеля цінних паперів банківських установ 66

3.2. Використання новітніх технологій та аналітичних інструментів в КБ «Приват-банк» 72

3.3. Рекомендації з покращення організації управління портфелем цінних паперів в КБ «Приват-банк» 79

Висновки 85

Список використаних джерел 89

Додатки 94

НУБІП України

ВСТУП

Основною проблемою, яка може виникати перед інвесторами під час інвестування в цінні папери є безпосереднє формування прибуткового портфеля цінних паперів, який даватиме прибуток при низькому рівні ризику. У тому випадку якщо сформований портфель відповідає наведеним критеріям його вважають ефективним. Проте реалізація цих вимог, а саме максимізації рівня прибутку та мінімізації ризику є складним процесом, це зумовлюється тим, що високоприбуткові цінні папери мають досить високий ризик, а цінні папери, які мають низький рівень ризику приносять незначний дохід. Це все впливає на пошук більш ефективних та актуальних методів управління портфелем цінних паперів як фінансових, так і банківських установ. Враховуючи особливості розвитку економіки на сучасному етапі ринок цінних паперів є ефективним інструментом для перерозподілу та розподілу інвестиційних ресурсів. До початку війни в Україні відбулося розширення присутності комерційних банків, що прискорювало трансформацію економічних відносин, дозволяло адаптувати національну фінансову систему до стандартів, які затверджені в Європейському Союзі та враховувати інтеграційні процеси, які пов'язані із міжнародними ринками капіталу. Проте війна внесла свої корективи, багато банків стали збитковими або низькорентабельними, що призвело до зниження ефективності портфелів цінних паперів. Тому в цих умовах надзвичайної актуальності набуває потреба в дослідженні та адаптації вітчизняних та зарубіжних методик в систему формування та оцінки портфелів цінних паперів банків для їх практичного використання, що дозволить сформувати нову інфраструктуру економіки.

Дослідженням інвестиційної діяльності банків та методик формування і контролю портфеля цінних паперів займалися значна плеяда як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема серед них можна виділити наступних:

І. В. Белова [1], О. І. Береславську [2], Т. В. Біловуса [3], О. В. Брежнева-Ермоленка [6], М. О. Житара [13], В. В. Калусенка [16], В. В. Коваленка [19], М. О. Кужелева [23], П. О. Куцика [24], С. В. Леонова [25], О. М. Мусієнка [26], О. В. Озерчука [28], Ю. І. Онищенко [31], Л. О. Петика [35], А. О. Петрука [36],

Л. О. Примостку [37], Г. О. Скрипник [40], Д. С. Степанову [41], Р. І. Тиркало [43], С. П. Черничицея [48], О. Ю. Шуляка [49], Г. С. Яковенка [50]. Однак питання вибору інструментів та методів зменшення

ризиків управління портфеля цінних паперів банківських установ, використання новітніх технологій та аналітичних інструментів при формуванні цього портфеля та розробки рекомендацій з покращення організації управління портфелем цінних паперів залишаються відкритими та важливими для дослідження.

Метою дослідження є аналіз теоретично-методологічних засад управління портфелем цінних паперів комерційного банку, проведення діагностики процесу управління цього портфеля на прикладі АТ «ПриватБанк» та розробка практичних рекомендацій для його вдосконалення.

Поставлена мета дослідження передбачає вирішення таких завдань.

1. Розкрити економічну сутність категорії «управління портфелем цінних паперів банку».
2. Навести особливості формування та види портфелів цінних паперів у комерційних банках
3. Обґрунтувати можливі ризики під час управління цінних паперів банку.
4. Проаналізувати стан ринку цінних паперів в Україні та участі у його розвитку банківських установ.
5. Оцінити процес формування та розподілу портфеля цінних паперів в КБ «Приват-банк».
6. Провести ризик-аналіз та застосування методів управління ризиками в КБ «Приват-банк».
7. Виявити основні інструменти та методи зменшення ризиків управління портфеля цінних паперів банківських установ.
8. Навести напрямки використання новітніх технологій та аналітичних інструментів в КБ «Приват-банк»;
9. Розробити рекомендації з покращення організації управління портфелем цінних паперів в КБ «Приват-банк».

Об'єктом дослідження є портфель цінних паперів АТ КБ «ПриватБанк».

Предметом дослідження є науково-теоретичні та практичні аспекти, які стосуються управління портфелем цінних паперів АТ КБ «ПриватБанк».

Методи дослідження. Для того, щоб вирішити наведені завдання використовувалися як спеціальні, так і загальнонаукові методи наукового пізнання. Під час дослідження науково-теоретичних питань, які стосуються процесу управління портфелем цінних паперів комерційного банку було використано метод абстракції, індукції і дедукції, аналізу і синтезу; для оцінки структури та ефективності портфеля цінних паперів АТ КБ «ПриватБанк» метод структурування, групування, узагальнення, спостереження, а також методи економічного аналізу; для обґрунтування основних напрямків вдосконалення системи управління портфеля цінних паперів використовувався метод узагальнення.

Інформаційною базою дослідження є аналітична та статистична інформація АТ КБ «ПриватБанк», НБУ, діючі нормативно-правові акти, підручники, публікації вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали круглих сторін та інші джерела, які стосуються цієї теми, доповіді, електронні ресурси мережі Internet.

Практична цінність магістерської роботи полягає в обґрунтуванні реальних шляхів удосконалення управління портфелем цінних паперів в досліджуваному банку з метою забезпечення його стабільності, які можуть бути практично застосовані в інших банках.

РОЗДІЛ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПОРТФЕЛЕМ ЦІННИХ ПАПЕРІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1 Економічна сутність категорії

«управління портфелем цінних паперів банку»

Для того, щоб подолати наслідки фінансової кризи, яка є в Україні одним із пріоритетних завдань є розв'язання проблеми, яка полягає в нестачі фінансових ресурсів. Одним із напрямків вирішення наведеної проблеми є гармонізація ринку цінних паперів. Для того, щоб розвивати ринок цінних паперів потрібно в першу чергу удосконалити роботу комерційних банків, що є необхідною умовою для того, щоб залучити необхідні інвестиційні ресурси в подальший економічний розвиток країни.

Головною метою для вітчизняних банків, проводячи інвестиційну роботу на фондовому ринку є одержання додаткового доходу та поступове нарощування капіталу. Проте внаслідок економічної кризи та нестабільного розвитку фінансових ринків перед вітчизняними банками виникають все нові завдання, зокрема збереження інвестованих фінансових ресурсів та мінімізація ризику. Враховуючи цей факт, важливим орієнтиром під час формування портфеля цінних паперів є визначення їх дохідності та можливого ризику. В цілому портфель цінних паперів характеризується наявністю фінансових інструментів, які існують на фондовому ринку, сформований за визначеною стратегією [49, С. 61-62].

Потреба в проведенні банківськими установами інвестиційних операцій на фінансовому ринку цінних паперів в сучасних умовах зумовлюється низкою факторів.

1. вкладення саме в цінні папери є альтернативою для того, щоб розмістити наявні фінансові ресурси у конкретні позики, якщо на фінансовому ринку скоротився попит на банківський кредит;

2. для банківських установ цінні папери є основою формою для того, щоб зберегти їх активи та способом для надійного захисту фінансових ресурсів клієнтів, які були залучені до банківської установи від інфляційних процесів;

3. розміщення ресурсів банків у високодохідні цінні папери дозволяє забезпечити можливість підвищення прибутковості банківських операцій.

Поряд із цим процес вкладення в короткострокові цінні папери дає можливість підвищити загальну ліквідність банківської установи. Інвестиційна робота банку на ринку цінних паперів може реалізуватися такими напрямками:

- обслуговування операцій банку та інвестиційних потреб, які проводяться за власний рахунок;
- обслуговування операцій інвестиційного характеру клієнтів.

Узагальнивши можемо відзначити, що інвестиційна робота банківських установ на фондовому ринку передбачає роботу банку як інвестора та посередника під час інвестуванні на ринку цінних паперів [31, С. 738-740].

Банківська практика показує, що участь банківських інститутів в процесі здійснення інвестиційної діяльності може обмежуватися прямим або портфельним інвестуванням. Зокрема, портфельне інвестування зводиться до простої купівлі цінних паперів в різних підприємств, внаслідок цього відбувається фінансування цих підприємств, при цьому в банках формується портфель цінних паперів. Можливі вкладення фінансових ресурсів банків в різні фінансові інструменти окреслюється в діючому законодавстві країни. Для прикладу, в Україні поки що немає обмежень у використанні різних типів цінних паперів, в які вкладаються капітали банків, це дає значні можливості для того, щоб диверсифікувати портфель цінних паперів банку. Відповідно до встановлених нормативів НБУ загальний розмір інвестицій не має перевищувати 60% від загальної суми регулятивного капіталу банківської установи, при цьому має бути не більше 15% за кожним окремим емітентом [35, С. 344-345].

Потрібною умовою для того, щоб здійснити більш ефективну інвестиційну діяльність банку є процес формування та впровадження в роботу банку виваженої інвестиційної політики. Зауважимо, що в наукових джерелах немає єдиного підходу до обґрунтування сутності поняття «інвестиційна політика», тому варто розглянути основні підходи, а потім перейти до розгляду таких понять як «портфель цінних паперів» та «управління портфелем цінних паперів».

Перший підхід до розгляду інвестиційної політики передбачає її розгляд через взаємоузгоджений комплекс заходів, які використовуються для того, щоб досягти ефективної інвестиційної роботи банку. Прихильниками цього підходу є

I. В. Белов, В. В. Коваленко, О. М. Мусієнко, Л. О. Примостка та інші [1, 20, 26, 37]. Цей підхід дозволяє більш точно визначити мету та надати сутнісну характеристику інвестиційної політики банківської установи. Однак, він не враховує потреби в тому, щоб узгодити цю політику з цільовою стратегією банківської установи. Отже, цей підхід підкреслює основну мету та особливості формування інвестиційної політики банку.

Другий підхід характеризується тим, що вчені розглядають цю політику банку як складову частину економічної стратегії. В своїх дослідженнях на цьому твердженні наголошують такі вчені як Т. В. Біловус, Ю. І. Онищенко, Д. С.

Степанов, С. П. Черничинець та ін [3, 29, 41, 48]. Вони розглядають інвестиційну політику банку як частину економічної стратегії, що дозволяє обирати більш ефективні засоби її реалізації для збільшення кількості залучення фінансових ресурсів з різних джерел та рівня самофінансування інвестиційної діяльності банку. Цей підхід показує рівень інвестиційної політики банківської установи в системі економічної стратегії.

Наступним підходом є «функціональний підхід», який базується на тому, що інвестиційна політика банку виступає системою цілей та функціональних орієнтирів, які в комплексі формують мету інвестиційної діяльності банківської

установи. Прихильниками цього підходу є О. В. Брежнева-Єрмоленка, О. В. Озерчука, Г. О. Скрипник, О. Ю. Шуляк та Г. С. Яковенко [6, 28, 40, 49, 50].

Розглянемо визначення вчених на це поняття. Так, Скрипник Г. О. під портфелем цінних паперів банківської установи визначає сформовану сукупність об'єктів різних форм інвестування, яке призначене для проведення інвестиційної роботи в конкретний період часу відповідно до розробленої інвестиційною стратегії [40]. Примостка Л. О. надає подібне визначення поняття портфеля цінних паперів банку, зокрема під ним розуміють певну сукупність придбаних та одержаних банківською установою цінних паперів, при цьому безпосереднє право на власність, розпорядження та користування належить банківській

установі для одержання доходів у формі дивідендів, відсотків, прибутків від перепродажу та інших доходів. Основною відмінною рисою цього визначення є те, що в ньому закріплене положення відносно того, що процес купівлі цінних паперів може фінансуватися за рахунок вільних фінансових ресурсів, які банківська установа має в розпорядженні [37].

В своїх дослідженнях та напрацюваннях Черниченко С. П. наводить наступне визначення сутності «портфеля цінних паперів», зокрема під ним розглядає «сукупність інструментів фондового ринку, комплексне управління якими здійснює інвестор з метою отримання стабільного доходу та/або участі в управлінні підприємствами певної галузі» [48]. Враховуючи це трактування банківська установа є не лише власником цінних паперів, а й має можливість управляти суб'єктом господарювання, що дозволяє підвищувати відповідальність емітента. Натомість Тиркало Р. І. надає таке визначення поняття портфеля цінних паперів банку: під ним він розуміє певну сукупність одержаних банківською установою цінних паперів, право користування, володіння та розпорядження якими належить банківській установі. Крім цього автор наголошує на самостійності банку відносно процесу управління та формування портфелем цінних паперів банку [43].

Отже, на основі наведених поглядів вчених можемо узагальнити та зазначити, що портфель цінних паперів являє собою сукупність видів цінних паперів, які придбані за рахунок вільних фінансових ресурсів банківської установи з конкретним рівнем дохідності, забезпечення, ризику та ліквідності, обсягів та структури яких відповідають меті та поставленим завданням інвестиційної роботи банку. Володіння конкретним пакетом цінних паперів емітента надає право на безпосередню участь банківської установи в механізмі управлінні підприємства. Зважаючи на це у банківських установах можуть виникати ситуації при яких збільшується потреба у фінансових ресурсах, тоді саме процес продаж цінних паперів надасть можливість швидко задовольнити цю потребу. Під час формування портфеля цінних паперів банківських установ виникає потреба у включенні до нього цінних паперів різних рівнів, зокрема:

первинних резервів, які призначені для держання додаткового доходу; вторинні резерви, які в основному реалізуються для того, щоб підтримати необхідний рівень ліквідності.

Варто зазначити, що особливості проведення банківської діяльності впливає на процес формування та ефективного управління портфелем цінних паперів різних банків. Основною метою під час формування портфеля цінних паперів банку є поєднання дохідності фінансових інструментів та можливого ризику, що в кінцевому підсумку має відповідати існуючій інвестиційній стратегії банку. Процес управління портфелем у банківських установах проводиться на постійній основі. Під поняттям «управління портфелем цінних паперів» розуміють процес купівлі-продажу різних фінансових інструментів для зміни загального обсягу та структури портфеля цінних паперів, а також процес диверсифікації фінансових ризиків. Управління портфелем цінних паперів потрібне для того, щоб уникнути появи нових ризиків, має швидко відповідати на зміну ситуації в економіці країни та на різних фондових ринках. Ефективність портфеля цінних паперів та його структура залежать від інвестиційної стратегії, яка обирається банком та може формуватися за методами та принципами, які використовуються в світовій практиці з врахуванням особливостей роботи банків. Ця специфіка полягає в можливості банками інвестувати вільні фінансові ресурси з врахування поточних та майбутніх потреб. При цьому фінансові інструменти повинні мати необхідний рівень ліквідності [23].

Подальший розвиток науково-теоретичних основ, які стосуються процесу управління портфелем цінних паперів відбувається з врахуванням того, що діяльність банку залежить від особливостей формування та можливості реструктуризації портфеля цінних паперів при різних зовнішніх і внутрішніх умовах для реалізації фінансових інвестицій. Тому варто зупинитися детальніше на понятті «управління портфеля цінних паперів» з позиції різних вчених. Так, Шуляк О. Ю. під цим поняттям розуміє «мистецтво формувати і розпоряджатися сукупністю різних цінних паперів так, щоб вони зберігали свою вартість і приносили відчутний дохід, незалежний від специфічного ризику. Йдеться про

створення і застосування до сукупності цінних паперів певних підходів, методів і технологій, які дозволяють, насамперед, зберегти інвестований капітал, досягти максимального доходу і прийняттого рівня ризику, ліквідності та забезпечити необхідну інвестиційну спрямованість портфеля» [49]. Проте Черничинець С. П.

надає повніше визначення цього поняття, зокрема під процесом управління портфелем цінних паперів вона розуміє механізм здійснення взаємоузгодженого комплексу заходів відносно формування інвестиційної політики, а також аналізу та моніторингу портфеля цінних паперів для того, щоб одержати додаткові доходи у вигляді дивідендів. Крім цього цей комплекс заходів дозволяє ефективно управляти банком для того, щоб максимізувати його прибуток з мінімальними ризиками [48].

Отже, на основі наданих визначень можемо зазначити, що під цим поняттям варто розуміти безперервний та складний процес, що дозволяє виконувати різні етапи інвестиційної діяльності, зокрема від процесу вкладання у цінні папери, з окресленням оптимального загального обсягу та структури цінних паперів, які безпосередньо знаходяться в обігу враховуючи рівня їх ліквідності, дохідності та ризику з метою підвищення загальної ефективності використання наявних активів банківської установи та примноження капіталу.

Варто наголосити, що цей процес має бути безперервним з систематичним відстеженням основних тенденцій, які панують на фондовому ринку для того, щоб оптимізувати загальну структуру портфеля за їх видами цінних паперів при зміні їх дохідності для того, щоб досягнути визначеної мети інвестування.

Експерти, які займаються питання, що стосуються портфельного інвестування сам процес формування портфеля цінних паперів можуть розглядати в такій послідовності:

1. визначення цілей та пріоритетів формування інвестиційних цілей;
2. формування вираженої інвестиційної політики;
3. вибір портфельної стратегії та активів;
4. аналіз рішень, які стосуються процесу інвестування;
5. оцінка загальної ефективності інвестицій.

Деякі автори зазначають, що процес управління портфелем цінних паперів банку має включати в себе не лише його формування, а й реструктуризацію. За методикою, яку пропонує Онищенко Ю. І. під час формування портфеля цінних паперів здійснюється моніторинг цінних паперів на фондовому ринку на постійній основі, обирається конкретний тип інвестиційного портфеля, проводиться оцінка інвестиційних якостей цінних паперів відповідно до типу обраного портфеля, а також оптимізується структура портфеля з врахуванням його дохідності, ризику та ліквідності. Своєчасний моніторинг кон'юнктури фондового ринку та інвестиційного клімату, виявлення динаміки чинників, які мають вплив на скорочення рівня ліквідності, ризику та дохідності фінансових інструментів портфеля, а також розробку відповідних заходів, які стосуються реструктуризації портфеля у відповідності до його виду, проведення постійного поточного контролю за реструктуризацією портфеля. Онищенко Ю. І. пропонує проводити безпосереднього під час затвердження рішень відносно реструктуризації портфеля цінних паперів [29, С. 128-132]. Варто зазначити, що під час формування портфеля відбувається лише моніторинг цінних паперів на фондовому ринку, а на етапі структуризації обґрунтовується потреба для більш глибоких досліджень кон'юнктури фондового ринку та інвестиційного клімату. Однак, слід зазначити, що всебічний аналіз варто проводити на перших етапах формування портфеля цінних паперів. В цілому варто погодитися з позицією автора відносно потреби в систематичному відстеженні та накопиченні даних, які стосуються наявного стану та розвитку фондового ринку, відповідні зміни на якому являють собою індикатор для того, щоб переглянути портфель цінних паперів. Всі аналітичні процеси мають проходити з обґрунтуванням загальної мети та завдання роботи банку з цінними паперами. Повна та об'єктивна інформація, яка стосується обігу окремих видів цінних паперів дасть можливість ефективно спланувати склад портфеля цінних паперів банку. Варто також наголосити на тому, що дані, які стосуються стану та тенденцій для подальшого розвитку фондового ринку необхідні для вибору цінних паперів в залежності від їх характеристик для планування як типу, так і структури портфеля [19, С. 326-328].

Зауважимо, що стратегії формування та управління портфеля цінних паперів банку в своїх дослідженнях розглядали як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Саме це питання стало головним об'єктом досліджень в працях Житара

М. О. [13], Кужелева М. О. [23], Мусієнка О. М. [26] та ін. Значна кількість

наукових праць вчених присвячувалися саме проблемі управління портфелем

цінних паперів банківської установи. Для прикладу Береславська О. І. стверджує,

що «найголовнішим завданням, що ставить перед собою банківська установа при портфельному інвестуванні, є досягнення оптимального співвідношення

«дохідність / ризик» [2]. Куцик П. О. проводив розробку методики для

практичного використання принципів аналізу під час формування банківськими

установами власних портфелів активів [24]. Також вчені надали методичні

рекомендації, які стосуються аналізу пакетів цінних паперів в залежності від

мети придбання та їх розміру. Примостка Л. О. акцентує увагу на розгляді різних

методів оцінки дохідності цінних паперів, які є в наявності в портфелі

банківських установ та визначає не лише їх сутність, а й розглядає відмінності

портфелів цінних паперів різних банківських установ [37].

Отже, сутність управління портфелем цінних паперів можна назвати

купівлю-продаж фінансових інструментів з метою зміни обсягу та структури

портфеля, а також диверсифікації ризиків. Безперервне управління портфелем

необхідне саме для того, щоб уникнути нових ризиків та швидко відповісти на

зміну ситуації на фондових ринках та в економіці країни. Загалом ефективність

портфеля цінних паперів та його структура повністю залежать від обраної

банком інвестиційної стратегії, яка може будуватися за загальноприйнятими у

світі принципами та методами, але з врахуванням певної специфіки діяльності

банків, яка полягає у тому, що банки можуть інвестувати лише вільні на даний

момент часу кошти та з урахуванням можливого виникнення потреби у них у

майбутньому. Тобто, фінансові інструменти повинні мати достатній рівень

ліквідності. Головною метою при формуванні портфеля цінних паперів

комерційного банку є оптимальне поєднання ризику та доходності інструментів,

що в нього входять, яке відповідає існуючій інвестиційній стратегії банківської

установи. Управління портфелем у банках здійснюється на безперервній основі.

1.2 Особливості формування та види портфель цінних паперів у комерційних банках

Кожен банк під час своєї інвестиційної діяльності спочатку формує інвестиційну стратегію, а потім портфель цінних паперів, який розділяється на такі основні види:

1. Агресивний або його ще називають ризиковим. Основною метою якого є одержання додаткового прибутку, який можна отримати шляхом приросту курсової вартості різних фінансових інструментів, зокрема це можуть бути акції. Цей портфель має високий рівень ризику, це пояснюється тим, що цінні папери купуються для того, щоб їх продати в майбутньому за вищими цінами. Однак це досить ризиковано, оскільки фондовий ринок нестабільний.

Зауважимо, що інвестор, який обирає конкретний вид портфеля має мету одержати вищий рівень доходу та готовий прийняти всі пов'язані з цим можливі ризики.

2. Поміркований або ризиковий портфель орієнтується на те, щоб отримати прибуток за рахунок приросту курсової вартості різних видів фінансових інструментів та відсотків за державними облігаціями та за вкладеними коштами у вигляді дивідендів. Важливим пріоритетом під час пошуку стратегії формування портфеля цінних паперів є величина доходу, що планує одержати інвестор та відсутність рамок під час інвестування. Цей портфель цінних паперів є оптимальним для банку, оскільки має високу дохідність та прийнятний рівень.

3. Консервативний портфель, який формується лише з державних облігацій. Власник цього портфелю немає схильності до того, щоб ризикувати та хоче одержувати стабільний рівень доходу протягом тривалого періоду часу. Цей портфель має досить низький рівень ризику, при цьому саме державні облігації є одним із надійних інструментів інвестування, що забезпечує стабільний дохід, який формується з процентних виплат за всіма видами цінними паперами. Цей вид портфеля обирається банками, які мають проблеми з тим, щоб забезпечити прийнятний рівень ризику. В цілому цей вид портфеля є достатньо прийнятним

для банківських установ та дозволяє забезпечити отримання певного рівня доходу [43].

Види інвестиційного портфеля розрізняють за структурою та типом, наведена класифікація відображена на рис. 1.1.

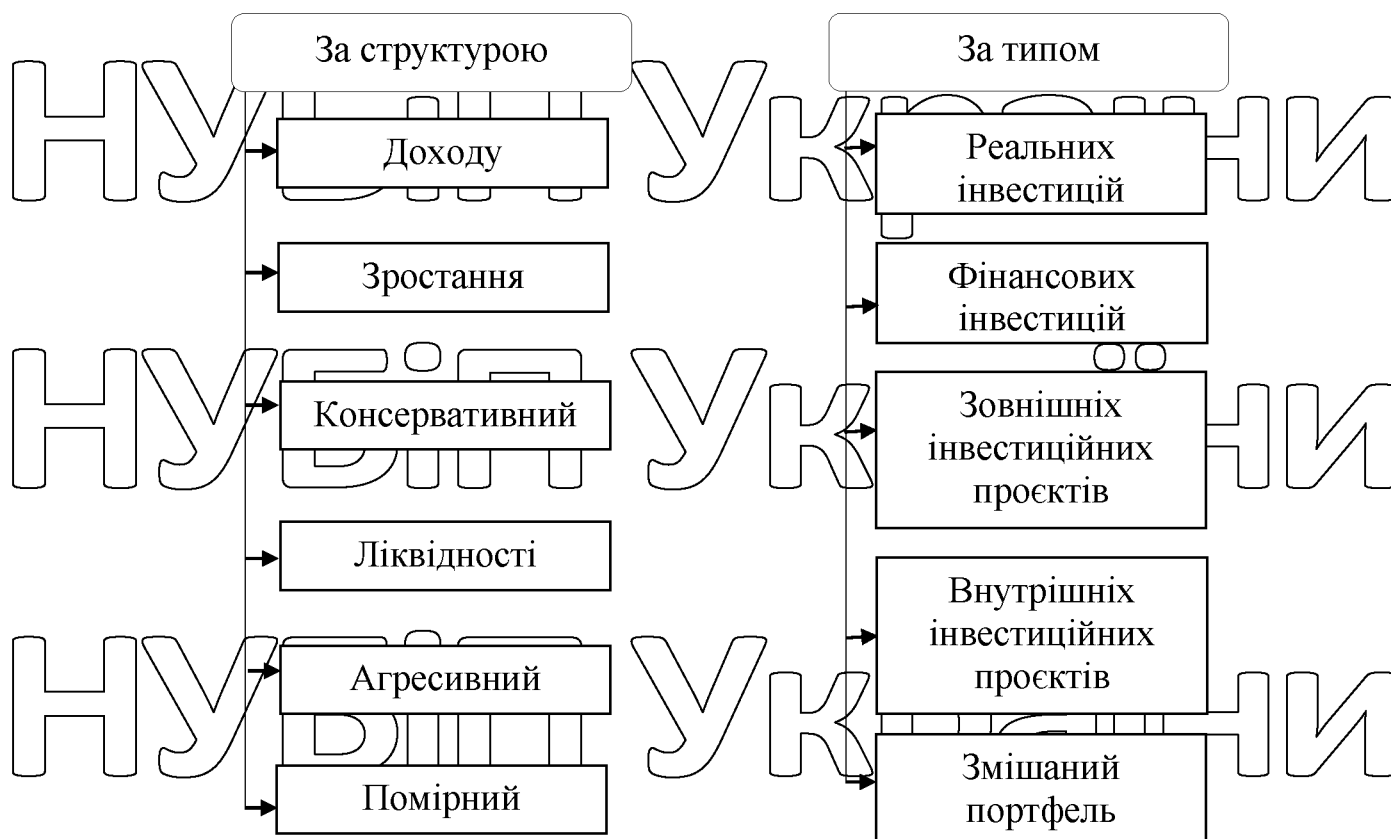

Рис. 1.1. Види інвестиційних портфелів за типами та структурою [35]

Розглянемо більш детально кожен вид інвестиційних портфелів для банківських установ:

1. Портфель фінансових інвестицій, до якого належать фінансові інструменти, що призначені для інвестування у відповідності до сформованої інвестиційної політики.

2. Портфель реальних інвестицій – активи, інвестовані як в основний, так і оборотний капітал для того, щоб забезпечити інвестиційних проєктів.

3. Зовнішніх інвестиційних проєктів – сукупність проєктів реального інвестування розроблених іншими банками, у які банк вкладає інвестиційні кошти з метою отримання доходу у довгостроковій перспективі.

4. Внутрішніх інвестиційних проєктів – сукупність різних проєктів реального інвестування, при яких банк реалізує та розробляє для розвитку власної роботи.

5. Змішаний портфель – у загальній структурі інвестиційного портфеля можуть бути як фінансові, так і реальні інвестиції, внутрішні та зовнішні проекти інвестування.

6. Портфель дохідності – в цьому портфелі здебільшого переважають активи, що дозволяють забезпечити досягнення більш високого рівня дохідності капіталу, який вкладений.

7. Портфель зростання в структурі цього портфеля можуть переважати активи, що дозволяють забезпечити досягнення більш високих темпів загального зростання капіталу та оцінюється значним ризиком.

8. Портфель ліквідності – дозволяє забезпечити більш швидке одержання вкладених фінансових ресурсів.

9. Збалансований портфель – особливостями цього портфелю є досягнення визначеного рівня дохідності за визначеним рівнем ризику.

10. Консервативний портфель – у загальній структурі портфеля в основному переважають та активи, які мають мінімальний рівень ризику.

11. Агресивний або його ще називають спекулятивний портфель характеризується тим, що загальна структура інвестиційного портфеля може формуватися сформована за таким критерієм як максимізації доходу не залежно від наявного рівня інвестиційного ризику. Особливостями цього портфелю є можливість отримання максимального рівня прибутку на вкладений капітал, що має високий рівень інвестиційного ризику.

12. Помірний або компромісний портфель характеризується тим, що у структурі інвестиційного портфеля можуть переважати різні фінансові інструменти, з різним рівнем ризику та норми інвестиційного прибутку [8].

Щодо процесу формування портфеля цінних паперів варто зазначити, що він включає в декілька етапів, які в комплексі становлять циклічний процес, що дає можливість проводити в разі необхідності коригування визначених цілей, зокрема: формування інвестиційних цілей, інвестиційної політики, вибір стратегії, вибір активів та оцінка інвестиційних рішень, аналіз ефективності портфеля цінних паперів. Графічно цей процес відобразимо на рис. 1.2.

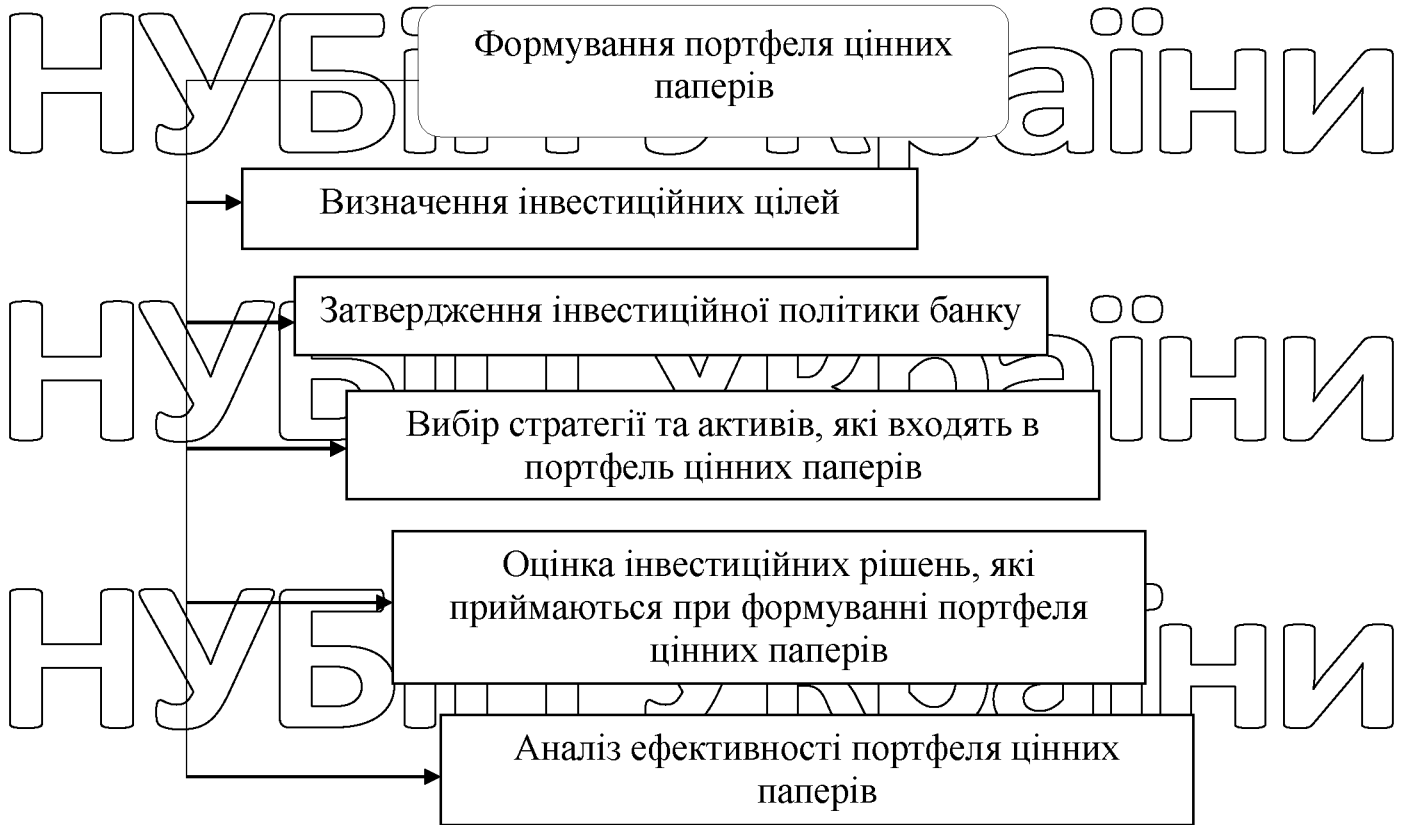

Рис. 1.2. Процес формування портфеля цінних паперів [1]

На наступному етапі більш детальноше оцінимо кожен із окреслених етапів. Так, на першому етапі окреслюють основні цілі банку, для прикладу це можуть бути наступні:

- сприяння високим темпам зростання капіталу;
- забезпечення постійного збільшення рівня доходу;
- мінімізація наявних та потенційних інвестиційних ризиків;
- забезпечення достатнього рівня ліквідності інвестиційного

портфеля;

- участь в процесі управління та контролю над підприємством, яке є емітентом.

Планування включає в себе остаточний вибір цілей, мети та принципів інвестування, стратегічних напрямів, типу та структури портфеля цінних паперів, безпосереднє формування портфеля для подальшого фінансування проєктів інвестування в його загальній структурі. Розглянемо цілі портфеля цінних паперів (рис.1.3).

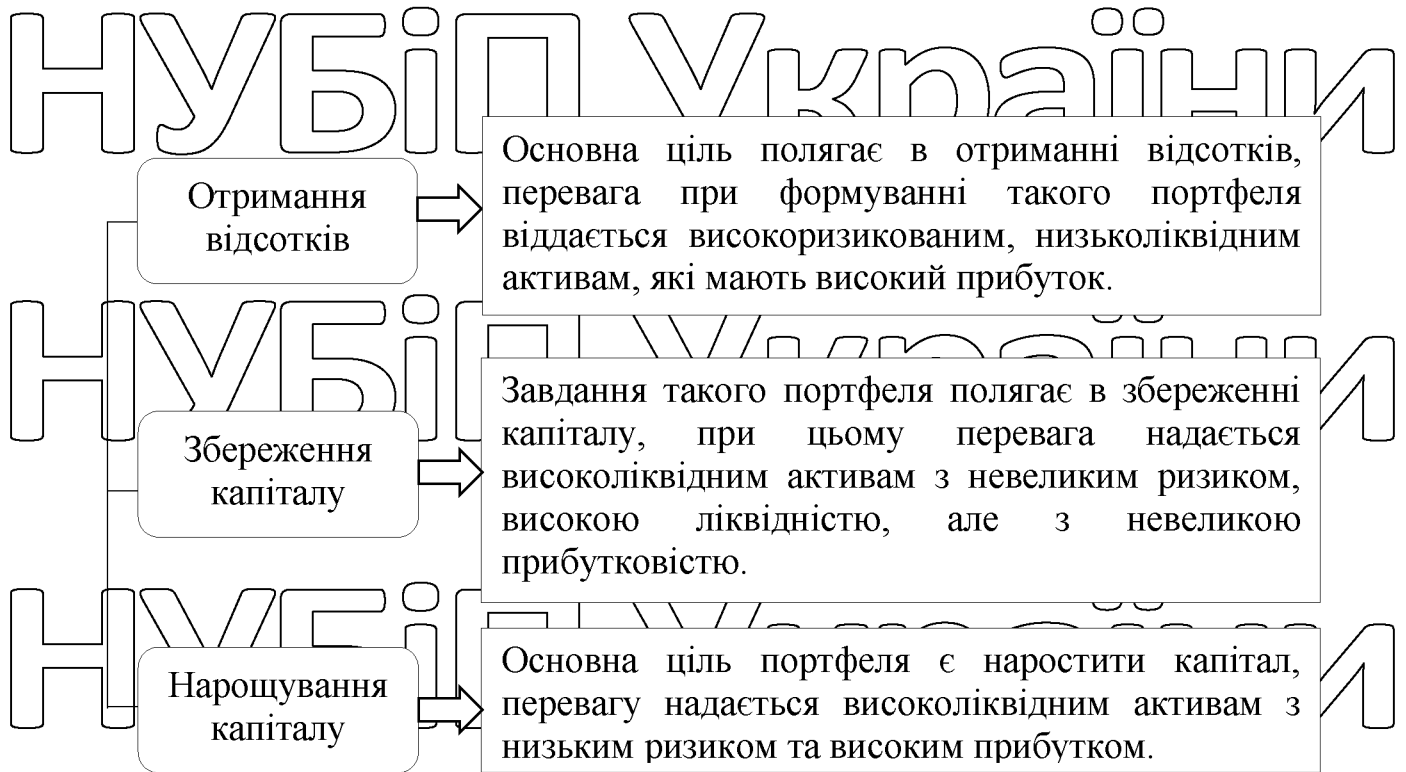

Рис. 1.3. Основні цілі формування інвестиційного портфеля банківської установи [25]

Основними принципами формування портфеля цінних паперів банку є прибутковість та безпека вкладень, їх ріст та висока ліквідність. Під безпекою портфеля цінних паперів розглядають невразливість інвестицій до різних потрясінь, які відбуваються на ринку капіталу та стабільність отримання доходу.

Ліквідність інвестиційних цінностей – це їхня здатність швидко і без втрат у ціні перетворюватися в готівку. Основною метою при формуванні портфеля цінних паперів є досягнення оптимального сполучення між доходом та ризиком для кожного конкретного інвестора, тобто вибір цінних паперів має на меті зниження ризику втрат вкладника та максимально збільшити дохід [48].

Зазначимо, що формування інвестиційної політики розпочинається з прийняття рішення відносно подальшого приросту активів, іншими словами власник банку з менеджерами має обрати стратегію, за якою будуть розподілені фінансові ресурси між різними класами активів. Безпосередній вибір стратегії формування портфеля цінних паперів базується на обраній інвестиційній політиці банку. Всі портфельні стратегії банку розподіляють на дві основні групи: активні й пасивні. Активні стратегії застосовують актуальну інформацію та відповідні методи прогнозування для того, щоб підвищити загальний рівень ефективності інвестицій в порівнянні з процесом диверсифікації. Пасивна

стратегія полягає в можливості залучення до портфеля цінних паперів різних фінансових інструментів на довгостроковий період. Зауважимо, що пасивна стратегія є досить новим методом управління, оскільки в більшості випадках інвестори мали на меті проведення спекулятивної діяльності. Тому не використовувалася концепція широкої диверсифікації. Однак банки досить активно використовують під час інвестиційної діяльності пасивну стратегію управління портфелем цінних паперів для того, щоб отримувати постійний дохід з цінних паперів. Розглянемо їх у порівнянні, за допомогою тринадцяти критеріїв (табл. 1.1).

Таблиця 1.1
Характеристики активного та пасивного методів управління портфелем цінних паперів [36]

Критерії	Активне управління портфелем	Пасивне управління портфелем
Сутність	Передбачає відстеження та своєчасну купівлю фінансових інструментів, які безпосередньо відповідають визначеним цілям портфеля цінних паперів, а також зміну в разі необхідності складу цінних паперів в сформованому портфелі при невідповідності закріплених інвестиційних цілей.	Базується на припущенні, яке стосується інформаційної достатності ринку цінних паперів.
Мета	Систематичний пошук на ринку й залучення до портфеля ефективних ринкових інструментів та максимально швидке позбавлення неефективних активів.	Забезпечення необхідного рівня дохідності портфеля цінних паперів на основі визначених середньоринкових показників для захисту портфеля цінних паперів від впливу факторів.
Сприйняття ринку цінних паперів	Базується на припущенні відносно інформаційної неефективності банківського ринку, що спонукає до пошуку більш точної оцінки загальної вартості цінних паперів та прогнозування змін ринкових цін в подальшому.	Абсолютна «довіра» ринку й діяльність відповідно до його плину. Вважається, що ринкові активи оцінюються відповідно до своєї інвестиційної вартості, а різниця в дохідності зумовлюється різницею в термінах погашення та рівнем ризику.

Завдання управління	Знаходити та залучати до портфеля цінних паперів більш ефективні ринкові інструменти для того, щоб швидко позбутися неефективних активів.	Створення диверсифікованого портфеля цінних паперів при гарантуванні прийнятих рівнів дохідності та ризику, що розраховується на тривалий період часу.
Рівень стійкості портфеля	Мінливий портфель	Незмінний протягом тривалого часу.
Розмір фінансових витрат	Вимагає значного розміру фінансових витрат зважаючи на те, що потребує інформативної, торговельної, аналітичної та експертної діяльності на ринку цінних паперів із застосування різних методів дослідження.	Порівняно низький рівень накладних витрат.
Рівень диверсифікації	Низький рівень диверсифікації портфеля цінних паперів	Добре диверсифікований портфель цінних паперів
Обороти купівлі та продажу цінних паперів	Великі	Незначні
Специфіка підприємств, що використовують	Потужні корпорації, фінансові інститути й банківські установи, що володіють великим портфелем цінних паперів.	Використовують переважно невеликі інституційні інвестори, невеликі банки.
Рівень ризику	Високий	Помірний
Методи управління	На основі кривої дохідності, облігаційний «своп» (операція заміни облігацій)	Індексний метод, або метод «індексного портфеля», імунізація портфеля, інвестування у неефективні активи, метод «сходів», метод «штанги», політика короткотермінованого акцепту, політика довготермінованого акцепту.
Умови застосування	Наявність високопрофесійних фахівців, безперервність процесу, систематичне відстеження недооцінених ринком активів	Достатня насиченість фондового ринку фінансовими активами високої якості
Недоліки	Великий ризик втрат, пов'язаний з помилковим прогнозом майбутніх, відсоткових ставок, високий рівень витрат, наявність спекулятивного характеру операцій з цінними паперами, висока трудомісткість процесу.	Дохідність портфеля свідомо обмежується з метою зниження ризику, немає можливості захисту від падіння чи кризи фондового ринку

НУБІП України

Стратегії формування портфеля цінних паперів визначаються на основі таких факторів:

1. Стратегією функціонування банку.
2. Типом та окресленими цілями портфеля цінних паперів.
3. Станом фінансового ринку, а саме його ліквідністю, наповненістю, легкістю, динамікою процентної ставки, ускладненістю процесу залучення позикових фінансових ресурсів, наявним рівнем інфляції.
4. Наявністю пільг, які затверджені на законодавчому рівні, а також певних обмежень на інвестування.

5. Економічними явищами, які відбуваються в країні.

6. Потребою в підтримці рівня ліквідності та рівня прибутковості при мінімізації рівня ризику.

7. Типом визначеної стратегії, зокрема короткострокової, середньострокової та довгострокової [24].

Відносно оцінки загальної ефективності інвестицій зазначимо, що цей етап є важливим для того, щоб сформувати портфель цінних паперів, оскільки на основі показників ефективності затверджуються рішення, які стосуються цільності формування портфеля або зміни його структури. Важливою передумовою є те, що процес формування портфеля цінних паперів відбувається на перших етапах, а його створення під час вибору конкретних активів.

Важливе рішення, яке приймається на першому етапі, під час затвердження інвестиційних цілей полягає в додержанні умови того, що прибутковість від вкладених інвестицій має бути вищою ніж загальна вартість їх залучення. Враховуючи ці рішення відбувається безпосереднє формування інвестиційної політики банківської установи, яка полягає в проведенні активних операцій, які передбачають залучення та управління різними видами цінними паперами для одержання визначеного рівня доходу за умови підтримки допустимого рівня ліквідності та ризику.

Наступний етап передбачає безпосереднє формування портфеля цінних паперів банківської установи. Від того наскільки правильно буде сформована

інвестиційна політика банку буде залежати процес формування інвестиційного портфеля. Це відбувається після окресленого рівня загальної ефективності інвестиційної роботи банку та розробки виваженої інвестиційної політики. На процес формування портфеля цінних паперів впливають зміни ціни активу, зміна рівня ризикованості та зміна рівня дохідності операцій банку. Основна мета під час формування портфеля цінних паперів є можливість досягнення більш оптимального поєднання між дохідною частиною та ризиком для інвестора [36].

У табл. 1.2 представлені основні етапи формування портфеля цінних паперів.

Таблиця 1.2

Основні етапи формування портфеля цінних паперів банку [49]

№ з/п	Назва етапу	Особливості етапу
1	Оцінка якостей портфеля цінних паперів	Основним результатом цього етапу є окреслення співвідношення боргових та пайових цінних паперів в портфелі цінних паперів, а в розрізі окремих видів фінансових інструментів.
2	Формування деяких видів портфеля цінних паперів шляхом їх добору, що дозволить забезпечити закріплені критерії ризику, прибутковості та ліквідності.	Результатом цього етапу формування портфеля цінних паперів на ранжовій основі з врахуванням співвідношення прибутку та ризику цінних паперів, які включаються в портфель цінних паперів.
3	Оптимізація портфеля цінних паперів, що спрямовується на зниження встановленого ризику при конкретному рівні прибутковості.	Результатом цього етапу є забезпечення можливого рівня ризику при конкретному рівні інвестиційного прибутку.
4	Оцінка проектного портфеля з врахуванням його прибутковості та ризику.	Результатом наведеного етапу оцінки портфеля цінних паперів є визначення можливості зниження рівень портфельного ризику у відношенні до встановленого середньоринкового рівня, при встановленому рівні прибутковості.
5	Остаточний процес оптимізації загальної структури портфеля цінних паперів при закріплених критеріях прибутковості, ліквідності та ризику.	Портфель цінних паперів, який відповідає основним цілям його формування є збалансований інвестиційний портфель.

Третій етап – моніторинг інвестиційного портфеля являє собою календарні плани, статистичну звітність та механізм аналізу економічної ефективності. Відповідно до календарного плану можна відстежити періодичність здійснення моніторингу, статистична звітність дає можливість побачити результати перевірки (моніторингу). В аналіз економічної ефективності входять методи та показники, які обчислюються для того, щоб розрахувати ефективності проєктів інвестування в загальній структурі портфеля цінних паперів.

Основними методами для оцінки ефективності портфелів цінних паперів є: статистичні та динамічні. Так, статистичні методи оцінки ефективності портфеля цінних паперів визначають показники як загальної, так і порівняльної економічної ефективності. Рівень економічної ефективності визначається розраховується у вигляді співвідношення результату від впровадження проєкту інвестування до понесених витрат на його розробку та реалізацію. На рівні банківської установи загальний рівень економічної ефективності характеризується поступовим приростом прибутковості [49].

Рівень економічної ефективності оцінюється визначеними перевагами інвестиційного проєкту в порівнянні з іншими та розраховується у вигляді економії, яка одержується шляхом заміни одного проєкту інвестування на інший до вкладених додаткових капіталовкладень на його реалізацію та розробку. Динамічними методами для оцінки ефективності проєкту портфеля цінних паперів є розрахунок таких показників як: індекс дохідності, дисконтований термін окупності, внутрішня норма дохідності, чистий дисконтований дохід тощо.

Складовими елементами в механізмі моніторингу ефективності портфеля цінних паперів є:

– маркетинговий моніторинг – проводиться для оцінки ефективності портфеля цінних паперів в інших банках;

– фінансовий моніторинг – здійснюється перевірка сформованого портфеля цінних паперів у відповідності до вибраних проєктів, при цьому проводиться перевірка фінансових потоків за проєктами;

моніторинг інформаційних ресурсів – перевірка операцій, які відбуваються в цій сфері;

моніторинг трудових ресурсів – здійснюється для перевірки компетентності, відповідності та відповідальності дій працівників банку або незалежних аналітиків, що проводять діяльність в сфері розробки та вибори портфеля цінних паперів [3, С. 132-134].

За результатами здійсненого моніторингу проводиться регулювання наявних відхилень. Цей етап характеризується діями працівників банківської установи або аналітиків, які відповідальні за процес формування портфеля цінних паперів, які стосуються усунення відхилень та недоліків, які виявлені під час моніторингу. Процес регулювання характеризується зворотним зв'язком до попередньої стадії. Це в першу чергу пояснюється тим, що для того, щоб усунути визначені відхилення може виникати потреба в тому, щоб повернутися до попередніх стадій.

Отже, головним завданням управління портфелем цінних паперів комерційного банку є узгодження доходності та ризикованості фінансових інструментів, що входять до його складу. Завдяки циклічності процесу формування портфеля банки отримують можливість його реструктуризації та інструмент для отримання доходів та нарощування капіталу. Визначено також, що важливою умовою формування будь-якого портфеля цінних паперів є моніторинг фондового ринку та узгодження інвестиційних цілей з ресурсною базою банківської установи.

1.3 Ризики в управлінні цінних паперів банку

Перед тим як розпочати аналіз впливу ризику на ефективність управління цінними паперами банку варто зазначити, що взагалі означає це поняття. Під ризиком портфеля цінних паперів вчені розглядають безпосереднє очікування власника відносно того, що його можливо при несприятливих внутрішніх або зовнішніх факторів банком буде недоотримати частину прибутку, що значно знизить загальний рівень доходності банку. При цьому проводяться оцінка

очікуваного доходу, а інвестиційний ризик може розглядатися в аспекті певної невизначеності відносно отримання цього доходу, іншими словами розраховується ступінь мінливості доходу. Зауважимо, що очікувана дохідність банківського портфеля цінних паперів, на яку розраховує банк є випадковою величиною, тому кількісна оцінка не може бути сталою величиною. В цілому оцінка ризику фінансових інвестицій, не лише портфеля цінних паперів є багатогранною проблемою як з позицій виокремлення ефективних методик оцінки, так і з аспектів, що стосуються ефективного управління портфелем цінних паперів банківської установи.

Варто зазначити, що при розрахунку рівня ризику портфеля цінних паперів відрізняються від характеристики самих цінних паперів. На відміну від рівня дохідності оцінка ризику портфеля не є обов'язковим, оскільки він розраховується шляхом вирахування середньозваженої величини сукупності ризиків портфеля цінних паперів, оскільки цінні папери реагують по-різному на зміну кон'юнктури фінансового ринку [19, С. 326-328].

Відхилення дохідності цінних паперів від очікуваного рівня можуть взаємно погашатися, проте результатом цього є скорочення загального ризику портфеля цінних паперів із збереженням загального рівня дохідності. У зв'язку з цим ризик портфеля цінних паперів залежить від кількості груп цінних паперів, які включаються в портфель, та рівня його реагування на кон'юнктурні зміни. Для окреслення ступеня впливу ризиків на конкретні цінних паперів застосовують відповідні показники кореляції та коваріації.

Проведення оцінки ризику портфеля цінних паперів здійснюється з наступних етапів:

1. безпосередня оцінка ризику цінних паперів;
2. окреслення ступеня їх взаємовпливу;
3. розрахунок сукупного ризику портфеля цінних паперів.

Ризики, що безпосередньо пов'язані із здійсненням операцій з цінними паперами є не однорідними, тому банк повинен оцінити всі основні види ризиків, які постають перед інвестором під час придбання та зберігання цінних паперів, зокрема (рис. 1.4.).

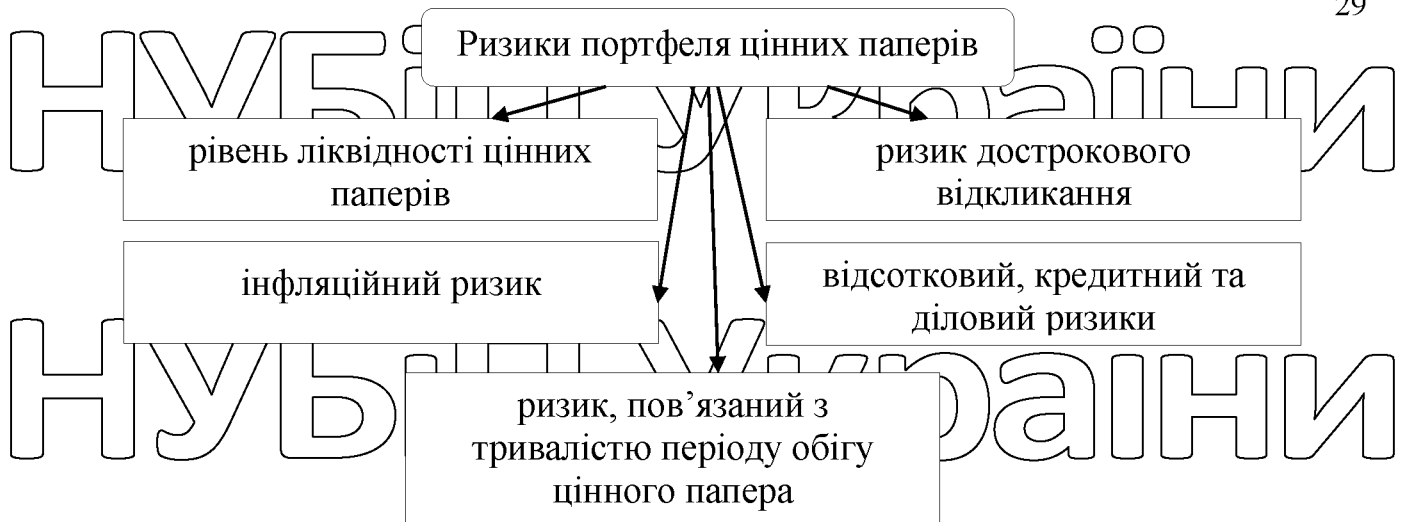

Рис. 1.3. Ризики, які впливають на ефективність портфеля цінних паперів банку [30]

Перейдемо до розгляду кожного окремого ризику, який впливає на ефективність портфеля цінних паперів. Зазначимо, що рівень ліквідності цінних паперів розраховується з врахуванням існуючих параметрів на вторинному ринку, зокрема таких як: загальний обсяг операцій, законодавчі правила проведення оподаткування доходів від процесу перепродажу цінних паперів, масштаби діяльності та активність торгівлі. Менеджер банку, який вирішує питання щодо купівлі цінних паперів повинен оцінити можливості для їх продажу після настання терміну погашення. Ця потреба постає внаслідок незбалансованої ліквідності, в тому випадку коли банк відчуватиме певний брак фінансових ресурсів.

Варто відзначити, що ліквідними цінними паперами є фінансові інструменти, які продаються в конкретний момент часу без зниження ціни.

Ліквідні ринки оцінюються стабільністю ціни цінного папера, який входить в портфель цінних паперів протягом періоду обігу з високою ймовірністю того, щоб повернулася початкова сума інвестування. На таких фінансових ринках спред, тобто різниця між цінами, які були на момент продажу та купівлі є мінімальна. Варто пам'ятати, що цінні папери, які можна легко реалізувати на фінансовому ринку з мінімальним ризиком втрати загальної суми, характеризуються незначним рівнем дохідності. Купівля значних обсягів ліквідних цінних паперів може призводити до скорочення загального рівня дохідності активів банку. Зауважимо, що у світі найбільш ліквідними цінними паперами є зобов'язання уряду [28, С. 95-97].

При незначних обсягах операцій на фінансовому ринку процес реалізації цінних паперів може ускладнюватися. Банківська практика такі ринки вважає недосконалими, оскільки вони призначені для здійснення обігу незначних обсягів цінних паперів. У більшості випадків низьколіквідними є цінні папери, які не котируються та випускаються в обмеженій кількості емітентом з низьким рейтингом. Внаслідок вузькості цих ринків банківській установі при купівлі цінних паперів пропонують завищені ціни. У тому разі коли банк хоче скоротити пакет низьколіквідних паперів потрібно буде насамперед знизити їх ціну.

Отже, можемо зробити висновок, що саме на недосконалих ринках цінних паперів ризик капітальних втрат може зростати. Так, для деяких видів цінних паперів, які входять в портфель вторинного ринку просто немає. В такому випадку інвестиційному менеджменту банківської установи потрібно балансувати між ліквідністю та дохідністю, щоденно узгоджуючи рішення управлінського характеру з урахуванням ринкових ставок та потреб для того, щоб підтримувати ліквідність банку.

Щодо ризику дострокового погашення зауважимо, що він полягає в тому, що емітенти можуть залишати за собою безпосереднє право на те, щоб погашати цінні папери до моменту закінчення загального періоду обігу. У переважній більшості дострокове погашення може відбуватися після зниження рівня ринкових ставок, в період коли емітент випускає нові цінні папери під нижчий рівень відсоткової ставки.

Отже, банківська установа, яка має у сформованому портфелі цінні папери, які мають право на дострокове погашення наражається на можливий ризик втрати доходів. Такий ризик зумовлюється потребою в реінвестуванні повернених фінансових ресурсів під нижчі відсоткові ставки, що сформувалися на ринку в даний момент. Здійснюючи купівлю цінні папери з правом відкликання на довгостроковий період менеджер повинен оцінити ймовірність виникнення подібної ситуації та основні наслідки, які відбуваються внаслідок цього. Банківська установа може уникнути виникнення ризику дострокового погашення, для цього потрібно не включати цінні папери цього типу до власного портфеля [36, С. 61-64].

Відносно інфляційного ризику він пов'язаний з певною ймовірністю знецінення номіналу цінного папера процентного доходу через ріст цін на послуги та товари. Менеджер банку, який займається формуванням та контролем портфеля цінних паперів повинен порівняти очікуваний рівень дохідності за кожним видом цінного паперу з прогнозованими темпами інфляції протягом періоду обігу. У тому випадку, коли рівень інфляції не передбачений або темпи інфляції дуже високі, портфель цінних паперів варто сформувати з фінансових інструментів на короткостроковий період або з цінних паперів, які мають плаваючу ставку. Цей підхід дозволить забезпечити гнучкість та дозволяє більш адекватно реагувати на різні інфляційні процеси.

Відсотковим ризиком є певна ймовірність можливої зміни ставок на фінансовому ринку, що впливає на формування ринкової ціни цінних паперів, у зв'язку із цим він повинен оцінюватися менеджером під час формування портфеля цінних паперів. Поступове підвищення відсоткових ставок в подальшому призводить до скорочення рівня ринкової ціни емітованих цінних паперів в минулому періоді. У цьому випадку інструменти, які мають максимальний термін погашення зазнають значного впливу цінових спадів. Під час економічного підйому сукупний попит на кредити збільшується, відсоткові ставки зростають, а банківські установи для того, щоб одержати додаткові кредитні ресурси скорочують загальний обсяг портфеля цінних паперів. Поступовий продаж цінних паперів при наведених умовах внаслідок зниження ціни завдає відчутних збитків, які банківська установа обчислює для того, щоб їх компенсувати за рахунок вищої дохідності операцій за кредитами. При скороченні рівня відсоткових ставок на фондовому ринку ціни за борговими цінними паперами значно підвищуються [26, С. 315-318].

Наступним ризиком, який впливає на ефективність портфеля цінних паперів є ймовірність невиконання конкретним емітентом власних зобов'язань, які пов'язані із виплатою суми боргу та процентів. Кредитний ризик характерний для переважної частини цінних паперів, особливо це стосується тим, які емітуються місцевими органами влади та приватними компаніями.

Безризиковими цінними паперами вважаються цінні папери уряду, хоча в деяких випадках їх супроводжує незначний рівень кредитного ризику.

Для того, щоб обмежити кредитний ризик цінних паперів менеджер банківської установи повинен здійснити аналіз фінансового стану емітента та провести оцінку його кредитоспроможності. Більше того варто дослідити стан галузі, в якій він проводить емітент свою господарську роботу, характер обігу та умови емісії. У тому разі коли ці показники задовольняють основні вимоги банківської установи відносно якості цінних паперів їх включають до сукупного портфеля.

На міжнародних ринках для того, щоб оцінити якість цінних паперів та рівня його кредитного ризику застосовують різні рейтинги емітента цінних паперів, які пропонуються рейтинговими компаніями. Цінні папери, які мають рейтинг BBB, вище за шкалою Standard & Poor's мають незначний кредитний ризик для портфеля цінних паперів. Ті цінні папери, які мають нижчий рейтинг належать до спекулятивних. Деякі країни використовують в практичній діяльності регулюючі правила, відповідно до яких банкам не рекомендується купляти спекулятивні цінні папери.

Щодо ділового ризику зазначимо, що він пов'язаний з несприятливими економічними явищами, зокрема банкрутством, безробіттям, зниженням загальних обсягів виробництва. Кризові економічні стани в економіці не можуть не позначитися стані емітентів, що призводить до збільшення відсоткового та кредитного ризику цінних паперів, а також наявного ризику ліквідності.

Обираючи цінні папери, що включаються в портфель цінних паперів банку, фінансовий менеджер повинен враховувати сформований рівень ділового ризику, для скорочення якого використовують метод диверсифікації. Саме галузева диверсифікація, іншими словами можливість купівлі цінних паперів емітентів, що здійснюють свою діяльність в різних галузях економіки, дають можливість суттєво скоротити рівень ділового ризику не лише портфеля цінних паперів, а й загального ризику банку. Вибір цінних паперів дозволяє компенсувати всі негативні економічні наслідки, оскільки при скороченні ділової активності є галузі, які стабільно розвиваються [30].

Географічна диверсифікація в першу чергу полягає в купівлі цінних паперів емітентів, що безпосередньо розміщені в різних регіонах. Такий вид диверсифікації дає можливість мінімізувати діловий ризик та скоротити ризик банку. Метод географічної диверсифікації може реалізуватися під час формування портфеля цінних паперів, оскільки не завжди є можливості його використання для того, щоб скоротити ризик кредитного портфеля. Тому під час затвердження рішення відносно продажу та купівлі цінних паперів варто взяти до уваги рівень ділового ризику конкретного емітента та безпосередньо його вплив на ризик портфеля цінних паперів банку.

Рівень ризикованості кожного окремого цінного папера в першу чергу залежить від загальної тривалості періоду обігу. Так, короткострокові цінні папери мають низький рівень ризику, оскільки всі наведені ризики в короткостроковому періоді не можуть реалізуватися в повній мірі. Натомість довгострокові цінні папери являються більш ризикованими, однак саме ці цінні папери мають вищий рівень дохідності.

На наступному етапі варто акцентувати увагу на розгляді основних методів під час формування оптимального портфеля цінних паперів з врахуванням термінів погашення. Всі види ризиків, які характерні для кожного окремого цінного папера, а саме ризик ліквідності, діловий, відсотковий, інфляційний, кредитний, дострокового погашення в сукупності складають загальний ризик, який порівнюється з рівнем його дохідності. Фінансовий менеджер повинен вирішити питання, які стосуються прийняття конкретного рівня ризику для банку та вибору фінансових інструментів, які дозволять задовольнити ці вимоги та надати максимальний прибуток [25].

В загальному успішна робота банківської установи на ринку цінних паперів має залежати від стратегії управління ризиками. При цьому основна мета управління полягає в мінімізації та обмеженні, оскільки повністю уникнути фінансових ризиків неможливо. Тому механізм зниження та попередження можливості виникнення таких ризиків стають є актуальним для в науковій площині, так і практичній діяльності банків. Управління ризиками є важливим елементом в затвердженій стратегії розвитку кожного окремого банку. Основні

засади мають формуватися на наукових підходах та практичних рекомендаціях Базельського комітету (Базель III) та НБУ. Механізм аналізу й управління ризиками банку базується з використанням комплексного підходу, що включає в себе вирішення таких завдань як:

- виявлення та аналіз ризиків, які можуть виникати під час роботи банку;
- якісна й кількісна оцінка різних видів ризиків;
- визначення взаємозв'язків між деякими видами ризиків;
- проведення аналізу рівня ризиків за банківськими операціями для окреслення загального розміру ризиків банку;
- оцінка обґрунтованості та допустимості розміру ризиків;
- відстеження ризиків під час виникнення негативної тенденції, а також адекватне реагування, що спрямовується на мінімізацію ризику або його запобігання.

В період економічної кризи та політичної нестабільності актуальними є мінімізації ризиків. При виконанні операцій на ринку цінних паперів попередження можливих ризиків та втрат забезпечується за рахунок вибору ефективних фінансових інструментів. Зазначимо, що в основному банк здійснює свою діяльність з високоліквідними акціями, аналізу стану і прогнозу змін котирування цінних паперів, а також за рахунок дотримання процедури контролю й регулювання величини фондового ризику, передбаченої Положенням щодо системи контролю та ефективного управління ризиками банків, які розробляється банком самостійно. Для того, щоб мінімізувати ризики банкам варто сформувавши та затвердити відповідні ліміти за операціями, пов'язані з акціями та облігаціями різних емітентів [13, С. 63-65]. Для того, щоб більш оперативно реагувати на можливі зміни цін на потрібно постійно аналізувати фінансовий стан на ринку та інформацію, яка наведена в економічних прогнозах. Процес управління банківськими ризиками є комплексним процесом, що дозволяє ідентифікувати ризики, проводити моніторинг їх рівня та оцінки, контролювати прийнятність ризиків банком та можливості розробки заходів для їх мінімізації. Процес ідентифікації ризиків

може проводитися постійно шляхом здійснення експертизи нових банківських продуктів та дослідження впливу зовнішніх факторів.

Ефективну оцінку та подальший моніторинг рівня ризиків проводиться із застосуванням різних статистичних підходів при умові активного впливу на ціноутворення ринкових чинників та аналізом відповідних сценаріїв при впливі неринкових чинників із застосуванням актуальної інформації відносно прогнозів світових фінансових організацій, аналізу динаміки макроекономічних показників, економічної політики урядів інших країн та політики центральних банків. Більше того для того, щоб оцінити потенційні витрати при настанні шоківих подій застосовують стрес-тестування.

Проводити аналіз банківських ризиків, зокрема ризиків, які впливають на портфель цінних паперів можна як якісно, так і кількісно. Для здійснення якісного аналізу окреслюють необхідні чинники, етапи роботи та сфери ризику, при виконанні яких може виникати ризик, після цього проводиться ідентифікація інших можливих ризиків. Під час проведення кількісного аналізу розраховують числове значення розмірів ризиків та ризику виду діяльності загалом. Потреба в здійсненні якісного аналізу ризику в першу чергу пов'язана з тим, що ризик повинен бути обґрунтованим. Тому варто порівнювати планові позитивні результати з варіантами можливих соціальних та економічних негативних подій та їх вплив на банківську сферу. Крім цього варто виявляти вплив управлінських рішень на інтереси суб'єктів господарювання. Проведення кількісного аналізу проводиться з використанням таких методів як метод аналогій, статистичний метод, метод побудови дерева рішень, метод експертних оцінок та комбінований метод. Поряд із заходами для проведення аналізу та оцінки ризику варто прогнозувати банківські ризики та управляти ними. Довідьно скорочувати загрози від втрат за ризиками та здійснювати пошук більш ефективних дій, які забезпечать прийняття ступеня ризику. Механізм ефективного захисту банківської установи від ризику формується з поточного регулювання з використанням відповідних методів для його мінімізації [35].

Під поточним регулюванням передбачають відстежування критичних показників та прийняття на базі їх оцінки управлінських рішень на оперативному

рівні. Зазначимо, що оптимальні управлінські рішення – це не лише інформація, які одержана при пошуку, а й результат оцінки інформації, яка отримана за допомогою пошуку. Із сукупності методів планування і дослідження банківських операцій на ринку цінних паперів для одержання оптимальних рішень виділяють метод кластерного аналізу. Перевагами цього методу полягає в тому, що цей метод дає можливість проводити розбивку не за одним визначеним параметром, а за конкретним набором ознак.

Кластерний аналіз на відміну від інших математично-статистичних методів не накладає конкретних обмежень на об'єкт, який аналізується, а дає можливість розглядати вихідні дані, робить інформацію наочною та доступною для оцінки. Портфель цінних паперів банку включає в себе багато акцій з різними характеристиками. Основною метою під час формування портфеля банку є поступова мінімізація ризику портфеля цінних паперів. Затвердження рішення відносно проведення активних операцій із акціями є складним процесом, що потребує використання різних підходів. В багатьох випадках подібні операції проводяться на основі статистичних та аналітичних висновків. При цьому працівникам банківської установи доводиться проводити аналіз характеристик цінних паперів, які незалежні між собою. Для того, щоб ідентифікувати банківський ризик потрібно мати відповідну інформаційну базу. Портфель цінних паперів банку потрібно формувати застосовуючи метод групування інформації шляхом кластеризації. Щодо багатовимірних методів їх застосовують для дослідження різних форм асоціації даних, які групуються у вигляді множини змінних, значення яких вимірюються кількості об'єктів. При цьому всі змінні оцінюються як рівноправні [41, С. 154-155].

Отже, модель управління портфелем цінних паперів дозволить допомогти банківській установі прискорити розробку портфельних планів, їх оптимізувати, більш ефективно оцінити взаємозв'язок між різними групами активів та сформуванню умов для рентабельної роботи банку. Модель з використанням кластеризації надасть можливість менеджменту банків своєчасно ідентифікувати можливі ризики та здійснити оцінку масштабів збитків.

РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА УПРАВЛІННЯ ПОРТФЕЛЕМ ЦІННИХ ПАПЕРІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

2.1 Аналіз стану ринку цінних паперів в Україні та участі у його розвитку банківських установ

В умовах економічної та політичної нестабільності розвиток економіки країна та банківського сектору в першу чергу окреслюється розміром державного бюджету, наявністю та динамікою державного дефіциту, а також фактичним та прогнозованим рівнем державного боргу. Зарубіжний досвід розвинених країн свідчить, що процес ефективного управління державним боргом країни в першу чергу залежить від застосування на практиці ринкових методів, зокрема можливістю залучення різних фінансових інструментів, які безпосередньо впливають на загальний розмір та структуру боргу. Важливим інструментом в цьому процесі виступають державні облигації. Для того, щоб отримати необхідні фінансові ресурси державі потрібно продати облигації інвесторам. Проте, це вимагає підвищення довіри як сторони громадськості, а також готовності держави для того, щоб виконувати зобов'язання.

Державні облигації являють собою фінансові інструменти, які засвідчують конкретні зобов'язання держави щодо відшкодування власникам їх номінальної вартості та виплати доходу відповідно до затверджених умов їх емісії. Однак, рівень дохідності від процесу інвестування в облигації держави менший у порівнянні з корпоративними облигаціями. Зауважимо, що ставка доходу на державні облигації можуть залежати від багатьох факторів, а саме: перспектив розвитку економіки, політичної стабільності, рівня інфляції, політики уряду та терміну залучення ресурсів. Виділяють такі групи державних боргових цінних паперів: «облигації внутрішніх державних позик України (ОВДП), облигації зовнішніх державних позик України (ОЗДП) та казначейські зобов'язання та цільові облигації внутрішніх державних позик України» [50]. На ринок цінних паперів в Україні важливе значення мають ОВДП, це пояснюється тим, що саме ці цінні папери є важливими інструментами для того, щоб залучити додаткові

фінансові ресурси, в умовах їх обмеженості. Відповідно до Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [14], «облігації внутрішніх державних позик – це державні фінансові інструменти, які розміщуються лише на внутрішньому фондовому ринку» [14]. Наведені цінні папери підтверджують конкретні зобов'язання України здійснити відшкодування їх власникам номінальної вартості та проводити виплату визначеної суми доходу у відповідності до затверджених умов їх емітентства. Процес фінансування боргу держави шляхом здійснення емісії облігацій держави передбачає меншу суму понесених витрат в порівнянні з можливим привласненням фінансових ресурсів через кредити банків. Перевагами державних боргових цінних паперів є наступні (рис. 2.1).

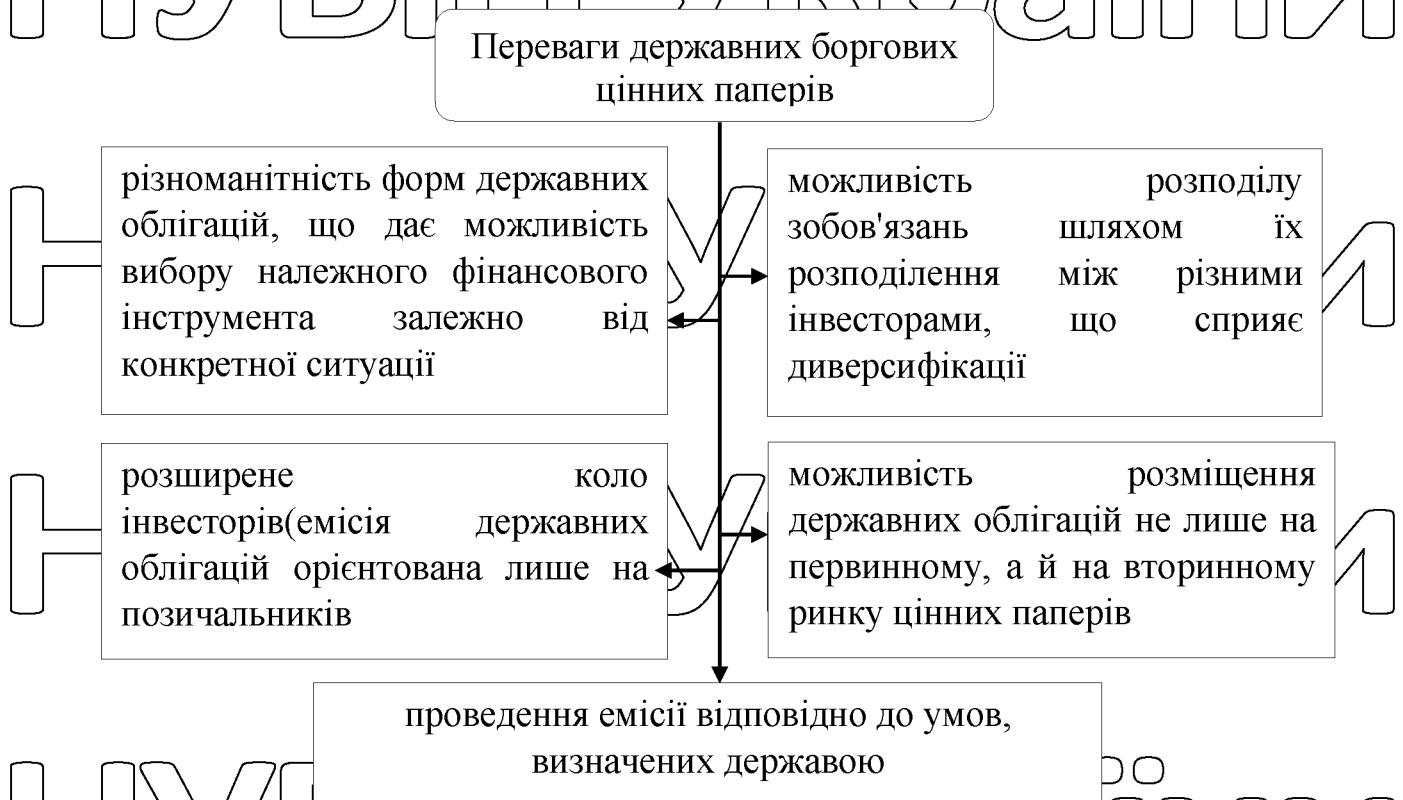

Рис. 2.1. Переваги державних боргових цінних паперів в порівнянні з державними кредитами [23]

Для того, щоб оцінити динаміку державних облігацій потрібно проаналізувати ринок облігацій як внутрішніх, так і зовнішніх державних позик. В табл. 2.1 відобразимо динаміку облігацій внутрішніх державних позик, які розміщені на первинному ринку за 2018-2023 роки.

Динаміка облігацій внутрішніх державних позик, які розміщені на первинному ринку за 2018-2023 роки [4]

Роки	Розміщення ОВДП на первинному ринку, млн. грн.	Фінансові ресурси залучені до державного бюджету, млн. грн.	у % до розміщених ОВДП
2018	65127,79	65127,79	100
2019	227551,81	227551,81	100
2020	265668,72	258828,72	97,43
2021	309719,48	287896,18	92,95
2022	594374,51	164384,51	27,66
7 міс. 2023	227418,12	227418,12	100

Як бачимо, за аналізований період відбувається збільшення загальної суми розміщення ОВДП на первинному ринку від 65127,79 млн. грн. у 2018 році до 594374,51 млн. грн. у 2022 році. Щодо розміщення ОВДП у державному бюджету варто зазначити, що у 2022 році ця частка фінансових ресурсів зменшилася до 27,66%, що зумовлювалося початком війни та необхідністю залучення фінансових ресурсів для того, щоб забезпечити фінансову оборону України. Однак у 2023 році, як бачимо з таблиці, розміщення ОВДП складало 227418,12 млн. грн. Всі фінансові ресурси від розміщення ОВДП залучені до бюджету держави.

Варто зазначити, що облігації внутрішніх державних позик розміщуються на первинних ринках в національній та іноземній валюті. Приріст обсягів розміщення ОВДП на біржових ринках є можливим внаслідок воєнно-політичного конфлікту з росією, оскільки війна викликала сумніви інвесторів в те, щоб вкладати свої фінансові ресурси в банківську систему. Це пояснюється високою ризикованістю відносно повернення вкладених фінансових ресурсів та можливості одержання прибутку. Це в комплексі стало результатом економічної кризи в країні. Для повного аналізу варто навести динаміку середньозваженої дохідності ОВДП, які випущені на первинному ринку (рис. 2.2).

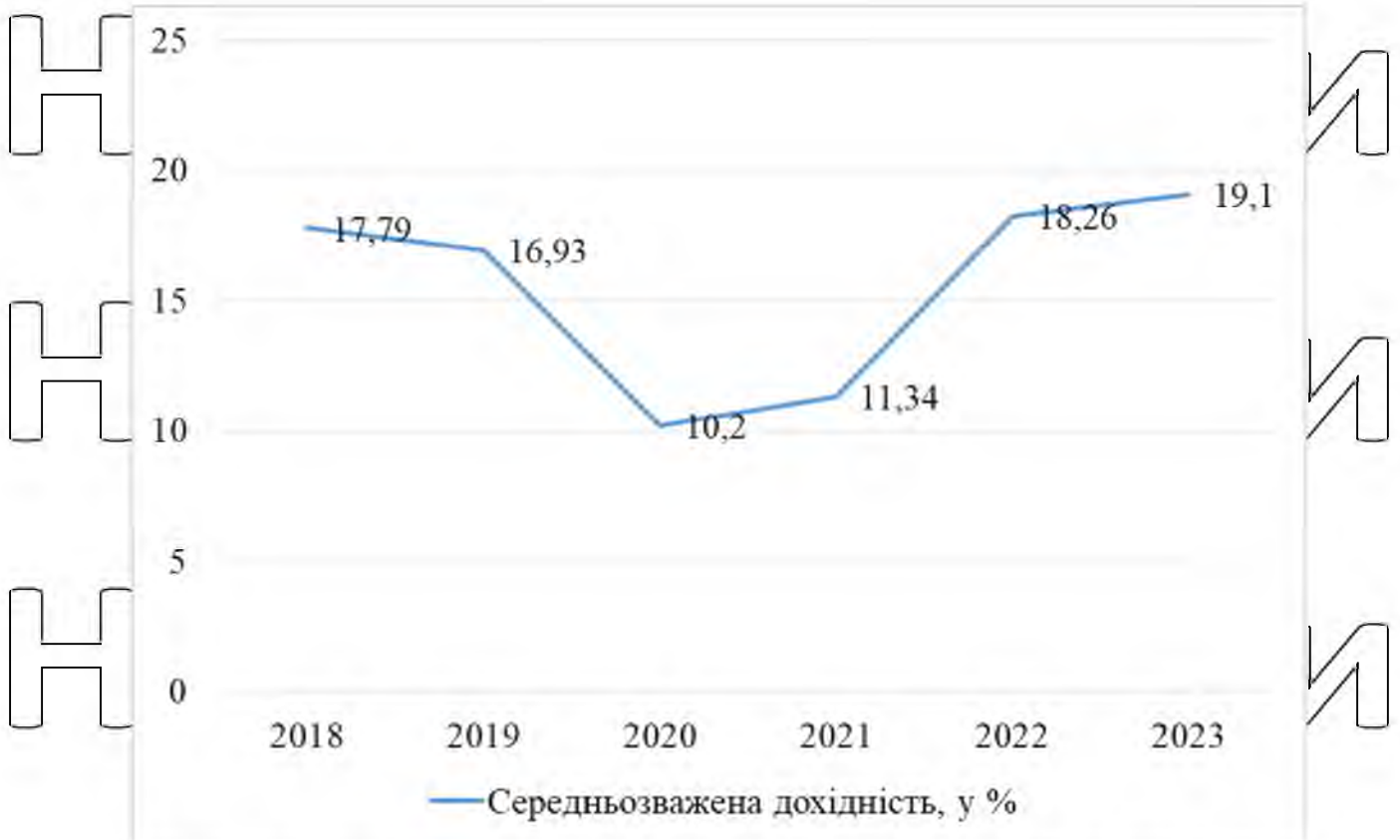

Рис. 2.7 Динаміка середньозваженої дохідності ОВДП в Україні за 2018-2023 роки, % [33]

Одним з важливих чинників, які мають вплив на дохідність ринку державних облігацій є наявний рівень дефіциту бюджету держави. Як бачимо, за 2018-2023 роки збільшується середньозважена дохідність ОВДП, виключенням був лише 2020 рік. Причиною такого росту є те, що із збільшенням рівня дефіциту державного бюджету поступово зростає відсоткова ставка дохідності облігацій. Варто зауважити, що облікова ставка Національного банку України є важливим чинником, що має вплив на дохідність облігацій. Зниження облікової ставки призводить до зменшення дохідності облігацій держави. Поступове підвищення дохідності облігацій внутрішніх державних позик пояснюється збільшенням потреби держави у тому, щоб залучити додаткові фінансові ресурси та підвищити облікову ставку Національним банком України.

Зауважимо, що боргові інструменти формуються з кредитних угод та облігацій зовнішньої державної позики (ОЗДП). При цьому уряд застосовує різні засоби для того, щоб здійснити зовнішні запозичення, однак важливе місце в цьому посідають облігації зовнішньої державної позики (ОЗДП). Динаміку

загального обсягу торгів облігаціями зовнішньої державної позики за 2018-2022 роки відобразимо на рис. 2.3.

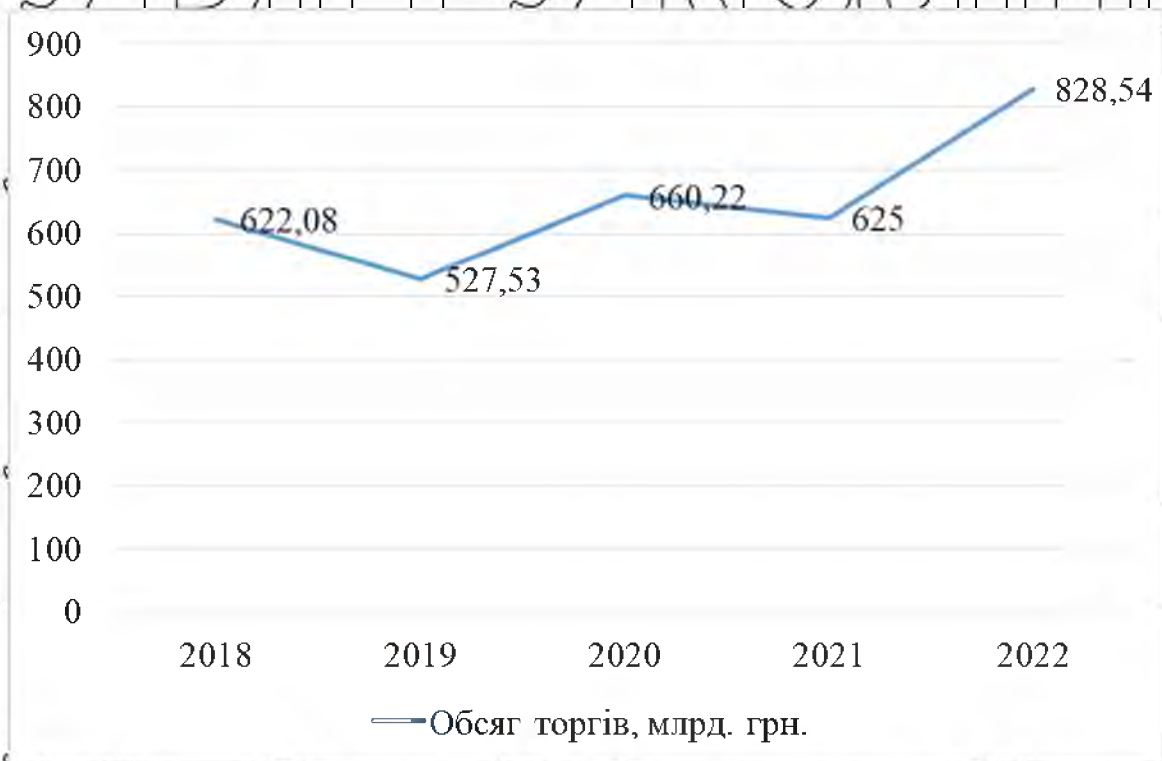

Рис. 2.3. Динаміка обсягу торгів облігаціями зовнішньої державної позики в Україні за 2018-2022 роки [33]

З наведеного рисунку можемо зробити висновок, що обсяг торгів облігаціями зовнішньої державної позики зріс з 622,08 млрд. грн. у 2018 році до 828,54 млрд. грн. у 2022 році при цьому частка ОЗДП складала близько 53% від зовнішнього боргу. Станом на кінець 2022 року, частка ОЗДП складала 53% зовнішнього боргу.

При продовженні воєнного стану в країні виникає потреба в пошуку більш альтернативних напрямків для того, щоб залучити додаткові фінансові ресурси, які допоможуть поповнити наявний бюджет держави для того, щоб підтримати економіку та Збройні Сили України. Важливим методом, що допомагає залучити додаткові фінансові ресурси є подальший випуск військових облігацій, які відносяться до внутрішніх державних позик. Зауважимо, що військові облігації є певним підвидом ОБДП, а фінансові ресурси, які одержуються від їх продажу застосовуються для подальшого фінансування соціальних та оборонних потреб держави під час війни. Процес повернення фінансових ресурсів, які отримані за рахунок позик та подальша виплата гарантованого доходу проводиться через

безпосереднє втручання Національного банку України. Більше того, варто зазначити, що доходи фізичних осіб, які спрямовуються на інвестування у військові облігації не підлягають подальшому оподаткуванню.

Купівля громадянами військових облігацій дає можливість виявити їх підтримку Збройних Сил України та показує їх готовність проводити боротьбу за територіальну цілісність та незалежність. Також важливим етапом є проведення оцінки обігу облігацій держави на ринку цінних паперів. Так, враховуючи статистичні дані НКЦПФР щодо обсягу торгів облігаціями держави можна зазначити, що його зміна показує позитивну динаміку, яку відобразимо в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка облігацій внутрішніх державних позик, які розміщені на первинному ринку за 2018-2023 роки [4]

Вид цінних паперів	2018	2019	2020	2021	2022
Акції	15,3	6	3,8	0	0,1
Векселі	3,3	2,0	5,1	0	0
Державні облігації	68,8	81	82,5	99,3	99,6
Облігації підприємств	5,7	5,6	4,4	0,4	0,2
Інвестиційні сертифікати	5,9	4,3	3,4	0,2	0
Інші цінні папери	1	0,5	0,7	0	0,2

Із наведеної таблиці бачимо, що поступово відбувається зростання загального обсягу торгів облігаціями держави на ринку цінних паперів. Для прикладу, у 2017 році цей показник становив 54,65%, натомість у 2022 році 99,6%. З доступних фінансових інструментів на ринку цінних паперів найзначущими були саме операції з державними облігаціями.

Для того, щоб проаналізувати участь банківських установ в формуванні ринку цінних паперів наведемо в табл. 2.3. динаміку обсягів операцій банків України з цінними паперами.

Динаміка обсягів операцій банків України з цінними паперами за 2018-2023 роки [33]

Показники	2020	2021	2022	2022/2020	2022/2021
Портфель цінних паперів банків України, млрд. грн.	538,943	791,345	829,887	46,83	4,87
у т. ч. ОВДП, тис. грн.	334,283	518,604	546,067	55,14	5,30
у т. ч. що рефінансуються НБУ, тис. грн.	518,673	750,579	817,084	44,71	8,86
Сукупні активи банків, тис. грн.	1981,594	2205,91	2358,32	11,32	6,91
Коефіцієнт активності інвестиційної діяльності банків України, %	27,20	35,87	35,19	31,90	-1,91
Питома вага ОВДП у портфелі ЦП банків, %	62,03	65,53	65,80	5,66	0,41
Питома вага ОВДП у сукупних активах банків, %	16,87	23,51	23,15	39,36	-1,51
Питома вага ЦП, що рефінансуються НБУ у портфелі ЦП банків, %	96,24	94,85	98,46	-1,44	3,80

З наведеної таблиці можемо зробити висновок, що банки є активними учасниками ділового ринку цінних паперів, оскільки вони щороку нарощують свій портфель. У 2022 році коефіцієнт інвестиційної активності банківських установ склав 35,19%.

Важливо зазначити, що ринок державних боргових цінних паперів формує можливість для застосування фінансових ресурсів фізичних осіб для того, щоб забезпечити ефективне здійснення інвестиційних заходів. Проте для ефективного функціонування цього ринку важливим є здійснення наведених умов (рис. 24).

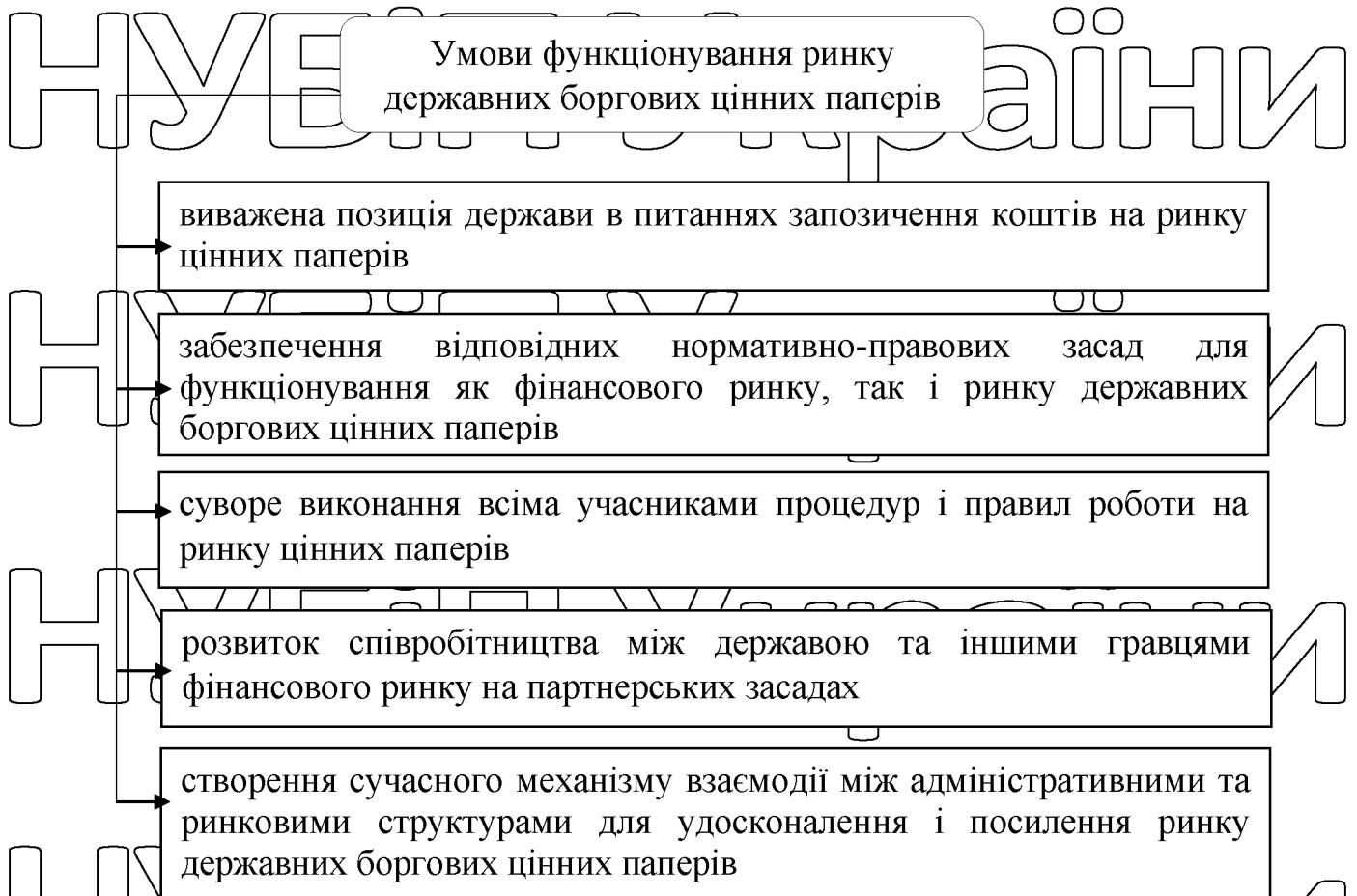

Рис. 2.4. Умови функціонування ринку державних боргових цінних паперів [36]

Дотримуючись наведених умов можна сформувати ринок державних цінних паперів, на якому буде проводитися торгівля різними фінансовими інструментами, які мають різні терміни погашення, що дозволяють сформувати криву доходності, яка стане певним орієнтиром для ринку цінних паперів. Наявність цієї кривої доходності виступає принципом адекватного становлення цін на ринку корпоративних цінних паперів. При відсутності ризику, що пов'язаний з державними цінними паперами, їх ринкові ціни стають джерелом для формування кривої доходності, що відображає ступінь доходності при нульовому ризику, що мають різні терміни погашення.

2.2 Аналіз формування та розподілу портфелю цінних паперів в КБ «Приват-банк»

2.2.1 Моніторинг та контроль портфеля цінних паперів в КБ «Приват-банк»

Об'єктом дослідження обрано КБ «Приват-банк», який зарекомендував себе як найбільший банк України, що рухає країну, який працює по всій країні, має більше 1000 відділень, 5000 банкоматів та 10000 терміналів самообслуговування ПриватБанку. Банк є стабільним партнером, котрий пропонує широкий спектр вигідних рішень юридичним особам та їх менеджменту. Метою діяльності банку є забезпечення клієнтів надійним фінансовим інструментом у банківській сфері, створення умов для взаємовигідного партнерства, поширення принципів довіри до банківської системи загалом. Принципи діяльності КБ «Приват-банк» відображені на рис. 2.1.

2.1.

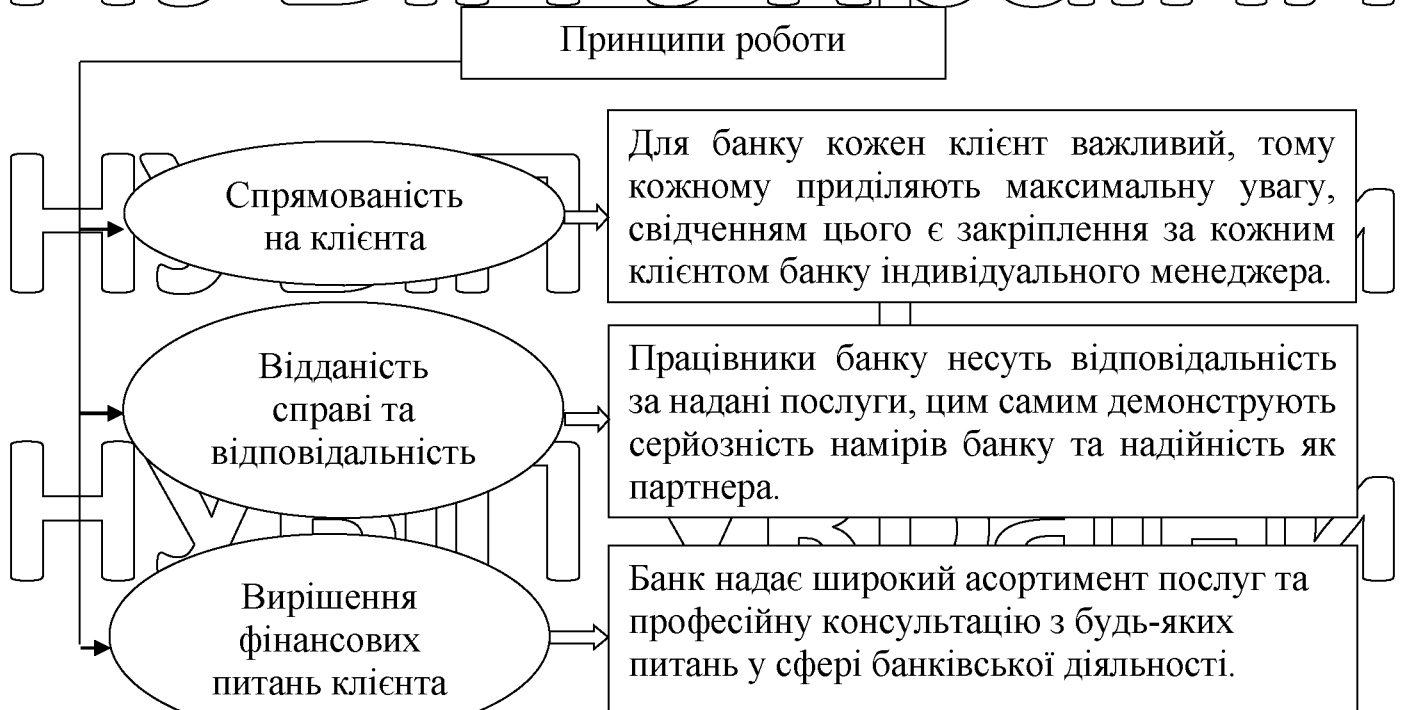

Рис. 2.1. Основновоположні принципи роботи КБ «Приват-банк» [34]

Щодо останнього принципу слід виокремити операції, які надає КБ «Приват-банк» для фізичних та юридичних осіб, а також суб'єктів господарювання (рис. 2.2.).

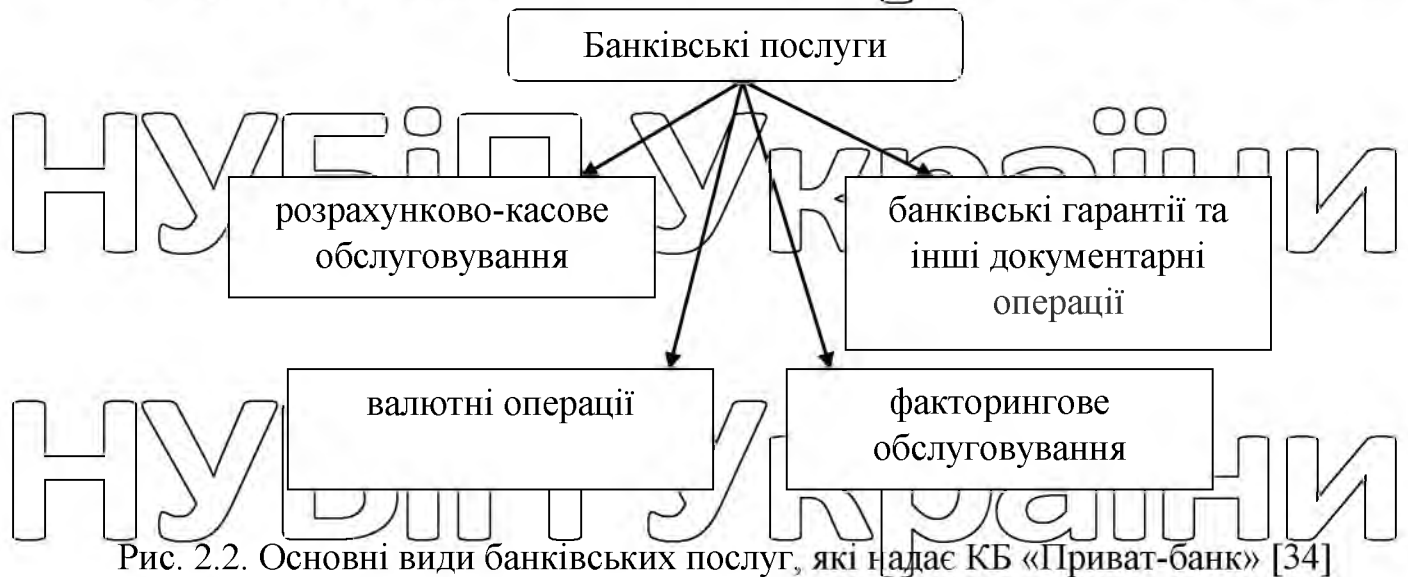

Рис. 2.2. Основні види банківських послуг, які надає КБ «Приват-банк» [34]

Проведення якісного комплексного аналізу портфеля цінних паперів КБ «Приват-банк» здійснюється через дослідження інформаційного забезпечення економічного аналізу. Інформаційне забезпечення аналізу портфеля цінних паперів є тим підґрунтям, на якому будуються аналітичні висновки та приймаються вчасні управлінські рішення. Від якості та кількості вхідної інформації залежить точність та правдивість прогнозів. Інформаційне забезпечення являє собою систему внутрішньої та зовнішньої інформації. Призначення зовнішньої інформації – надання інформації про стан середовища, у якому діє банк [29, С. 128-129].

До такої інформації може відноситися інформація про економічні процеси, що відбуваються на рівні країни, про певні політичні події, які здатні вплинути на діяльність банківської системи України, події, що відбуваються на фондовому ринку, що безпосередньо впливатиме на зміну портфеля цінних паперів банку, тощо. Таку інформацію перш за все можна отримати з газет, журналів, телебачення, радіо, річних звітів, що публікуються, бюлетенів, вісників, особистих контактів з клієнтами, та звичайно з офіційних сайтів Національного банку, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, комерційних банків, Міністерств, тощо.

При цьому основним нормативним документом, на який повинні спиратися банки при здійсненні операцій з портфелем цінних паперів є Закон України «Про банки та банківську діяльність» [15]. Даним законом затверджені основні правила здійснення таких операцій. Також необхідно користуватися згаданими раніше нормативними документами.

Система внутрішньої інформації, яка може стосуватися аналізу портфеля цінних паперів банку характеризує банк з точки зору внутрішнього стану справ. Вона виникає в результаті діяльності самого банку і повинна бути направлена на повне відображення поточної інформації про портфель цінних паперів банку.

Така інформація повинна виконувати також функцію оперативних свідчень. До внутрішньої інформації банку слід віднести статистичну і бухгалтерську звітність, форми та види окремих цінних паперів, частину облікової політики, що відображає здійснення операцій з портфелем цінних паперів банку, тощо.

Питання інформаційного забезпечення аналізу на необхідно проводити через таку систему:

1. збирання всіх видів інформації, що має відношення до операцій з портфелем цінних паперів банку;
2. аналіз одержуваної інформації з обов'язковим додержанням загальноприйнятих принципів організації робіт;
3. прогнозування рівня розвитку процесів у сфері операцій з цінними паперами банку.

Важливого значення в умовах інтеграція та глобалізації набуває визначення служб фінансової інформації, що є джерелами формування первинних даних [25]. Аналізуючи зовнішні джерела інформації можна зазначити, що сьогодні агентство Reuters є провідною службою для збору світових фінансових даних. Служба фінансових даних Dow Jones котирується на тому ж рівні, що й агентство Reuters. Служба надає дані щодо фінансового та фондового ринків та відповідний доступ до котирувань цінних паперів, які котируються на іноземних біржах. Щодо Агентства Tenfote зазначимо, що воно представляє собою супутникову систему по збору та аналізі фінансових даних. Робота агентства базується не лише на банківських установах, а й на приватних

особах. Відносно Агентства Bloomberg варто зазначити, що воно представляє собою службу по збору та обробці даних, які висвітлюють важливі аспекти фондового та фінансового ринку на міжнародному рівні, в тому числі надає статистичні дані, які стосуються валютних коливань, акцій та заставних цінних паперів тощо. З розвитком інформаційних технологій змінюються й засоби аналізу отриманої інформації. Самі інформаційні потоки трансформуються та перетворюються в масу даних, яку неможливо обробити без залучення нових технологій. З ускладненням інформаційних потоків розвиваються методи та інструменти для їх дослідження.

До внутрішньої інформаційної бази інвестиційного портфеля КБ «Приват-банк» відносять сформовані на певні дати фінансові звітності, а саме:

1. баланс;
2. звіт про фінансові результати;
3. інформація про дотримання банком відповідних нормативів;
4. примітки;
5. облікова політика;
6. звітність щодо казначейських та інших цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України;
7. інформація про цінні папери на продаж;
8. звітність щодо інвестиційних цінних паперів;
9. інформація про довгострокові вкладення до асоційованих і дочірніх установ;
10. звітність щодо боргових цінних паперів, емітовані банком [28].

До зовнішніх джерел саме діяльності КБ «Приват-банк» відносять:

1. законодавство України;
2. нормативно-правові акти органів управління державних органів, включаючи документи Національного банку України;
3. аналітично-статистична інформація рейтингових, інформаційних, державних та інших установ відносно стану та майбутніх прогнозів розвитку економіки;

4. інформації відносно стану ринку цінних паперів, відповідно до міжнародних джерел інформації зазначених вище.

Перш, ніж здійснити аналіз інвестиційного портфеля банку спочатку розглянемо розмір, структуру та динаміку активів, зобов'язань та статуту КБ «Приват-банк» за останні роки (табл. 2.1).

Таблиця 2.1
Аналіз динаміки та структури активів КБ «Приват-банк»
за 2020-2022 роки (млн. грн.) [34]

Активи	2020 рік	у %	2021 рік	у %	2022 рік	у %	2022 р. / 2020 р. у %
Грошові кошти та їх еквіваленти	49911	13,05	52835	13,17	96380	17,83	193,10
Кошти та аванси банкам	25059	6,56	26243	6,54	103837	19,21	414,37
Кредити та авансів клієнтів	55021	14,38	68218	16,99	68084	12,60	123,74
Інвестиційні цінні папери	221661	57,95	222277	55,39	239752	44,35	108,16
Поточні податкові активи	6660	1,74	9978	2,49	9079	1,68	136,32
Відстрочені податкові активи	-	-	-	-	1100	0,20	-
Інвестиції в дочірні, спільні та асоційовані підприємства	30	0,008	30	0,007	30	0,006	100,00
Інвестиційна нерухомість	2933	0,77	1989	0,50	2155	0,40	73,47
Нематеріальні активи	953	0,25	1288	0,32	1389	0,26	145,75
Основні засоби	6689	1,75	6074	1,51	5228	0,97	78,16
Інші фінансові активи	3448	0,90	2647	0,66	4309	0,80	124,97
Інші нефінансові активи	10128	2,65	9713	2,42	9189	1,70	90,73
Непоточні активи	32	0,008	7	0,002	64	0,01	200,00
Всього активів	382525	100,00	401296	100,0	540596	100,0	141,32

Відповідно до інформації поданої та розрахованої у таблиці можемо зробити висновок, що у 2022 році порівняно з 2020 роком у КБ «Приват-банк» значно зросли кошти та аванси банків на 314,37%, сума грошових коштів – на 93,10 %, кошти та аванси клієнтам – на 23,74 %, інвестиційна нерухомість – на

8,16 %, сума поточних податкових активів – на 36,32 %. Проте обсяг інвестиційної нерухомості скоротився на 26,53%, сума основних засобів – на 21,84 %, інші нефінансові активи на 9,27 %. Найбільшу питому вагу серед всіх активів КБ «Приват-банк» займають інвестиційні цінні папери – 44,35 % у 2022 році (55,39 % у 2021 році), кошти та аванси банкам – 19,21 % у 2022 році (6,54 % у 2021 році), прощові кошти та їх еквіваленти – 17,83 % у 2022 році 13,17 % у 2021 році) та кредити та аванси клієнтам – 12,60 % у 2022 році (16,99 % у 2021 році) [34].

На наступному етапі проаналізуємо стан, динаміку та структуру зобов'язань КБ «Приват-банк» за останні роки (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Аналіз динаміки та структури зобов'язань КБ «Приват-банк»

за 2020-2022 (млн. грн.) [34]

Зобов'язання	2020 рік	у %	2021 рік	у %	2022 рік	у %	2022 р. / 2020 р. у %
Кошти банків	2	0,0006	-	-	-	-	-
Кошти клієнтів	312708	94,85	325303	97,20	471970	96,88	150,93
Інші залучені кошти	-	-	-	-	128	0,026	-
Відстрочені податкові зобов'язання	146	0,004	159	0,05	-	-	-
Інші фінансові зобов'язання	4059	1,23	3770	1,13	2634	0,55	64,89
Забезпечення	10687	3,24	3651	1,09	5804	1,20	54,31
Інші нефінансові зобов'язання	2098	0,64	1795	0,54	2271	0,47	108,25
Всього зобов'язань	329700	100,00	334681	100,0	482807	100,0	113,03

Отже, бачимо, що найбільшу питому вагу серед зобов'язань у 2022 році займають кошти клієнтів 96,88 %, 1,20 % – забезпечення, 0,55 % – інші фінансові зобов'язання та 0,47 % – інші нефінансові зобов'язання. У порівнянні з 2020 роком у 2022 році зросла сума коштів клієнтів на 50,93% та сума нефінансових зобов'язань на 8,25 %. Всі інші статті зобов'язань скоротилися. Розглянемо стан,

динаміку та структуру власного капіталу ПАТ «Банк Кредит Дніпро» за останні роки (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Аналіз динаміки та структури власного капіталу КБ «Приват-банк»

за 2020-2022 роки (млн. грн.) [34]

Власний капітал	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2022 р./2020 р. у %
Статутний капітал	206060	206060	206060	100,00
Емісійний дохід	23	23	23	100,00
Результат від операцій акціонером	12174	12174	12174	100,00
Інші резерви	(2248)	(4091)	(15168)	91,31
Резерви та фонди банку	8481	9696	11449	134,96
Накопичений дефіцит	(171665)	(157247)	(156749)	91,31
Всього власного капіталу	52825	66615	57789	109,40

Загальна сума власного капіталу у КБ «Приват-банк» в 2022 році складає 57789 млн. грн., його основна питома вага складає статутний капітал у розмірі 206060 млн. грн., емісійні різниці – 23 млн. грн. та резерви від операцій з акціонером – 12174 млн. грн. Розмір накопиченого дефіциту складає 156749 млн. грн.

До фінансових активів, які утримуються до погашення у КБ «Приват-банк» відносять інвестиції з фіксованими платежами або платежами, які підлягають визначенню, а також фіксованим строком погашення, що їх банк має намір та можливість утримувати до погашення. Після проведення первісної оцінки банк аналізує їх за амортизаційною собівартістю, використовуючи при цьому метод ефективного відсотку з врахуванням збитків від знецінення. При погашенні цінного паперу з портфеля до погашення банк має отримати від платника за цінним папером його номінальну вартість та проценти (за купонними цінними паперами) за останній купонний період. На дату погашення КБ «Приват-банк» має повністю амортизувати дисконт та премію, або в разі довгострокового погашення, визнати частину неамортизованого дисконту та премію або, в разі дострокового погашення, визнати частину неамортизованого дисконту (премії), як доходи (витрати).

Цінні папери, що утримуються до погашення підлягають перегляду на зменшення корисності на балансові дати. Загальна корисність цінних паперів скорочується у тому випадку коли їх балансова вартість значно перевищує суму поточної вартості грошових потоків в майбутньому, які дисконтовані за ефективною ставкою відсотка, іншими словами ефективною ставкою відсотка, яка обчислюється під час первинного визнання. Скорочення загальної корисності для цінних паперів, що утримуються до погашення, відображається в обліку шляхом формування резерву на загальну суму перевищення вартості цінного паперу над сумою очікуваного відшкодування. Якщо в подальшому загальна сума прогнозованого відшкодування зростає, то сума сформованого резерву за цінним папером зменшується на суму резерву. Зменшення загальної вартості цінних паперів відображається у фінансовому обліку на ту суму, яка не призводить до від'ємного значення балансової вартості. У тому випадку коли при скороченні корисності цінних паперів їх загальна вартість прямуватиме до нуля, у фінансовому обліку цінні папери відображатимуться за нульовою вартістю до підписання КБ «Приват-банк» рішення щодо їх списання, яке відбувається за рахунок сформованих резервів [34]. При непогашенні цінного паперу (строк дії цінного паперу закінчився, емітента визнано банкрутом, прийнято рішення уповноваженого органу про його ліквідацію) банк може списати такий фінансовий актив за рахунок сформованого резерву.

Станом на 2022 рік у КБ «Приват-банк» портфель цінних паперів складався з довгострокових державних боргових цінних паперів з вбудованим опціоном акцій, довгострокових державних боргових цінних паперів, середньострокових державних та валютних боргових цінних паперів, короткострокових державних та валютних боргових цінних, а також паперів Довгострокові облігації, випущені Державною іпотечною установою. Більш детально їх розглянемо в табл. 2.4.

Аналіз портфеля цінних паперів КБ «Приват-банк» за 2020-2022 роки (млн. грн.) [34]

Цінні папери	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Довгострокові державні боргові цінні папери з вбудованим опціоном	100750	93096	95716
Довгострокові державні боргові цінні папери	53155	59388	46159
Середньострокові державні боргові цінні папери	21084	20341	29859
Середньострокові валютні державні боргові цінні папери	23966	6810	17921
Короткострокові державні боргові цінні папери	15808	17352	28094
Короткострокові валютні державні боргові цінні папери	5183	25183	21887
Довгострокові облігації, випущені Державною іпотечною установою	6676	283	303
Резерв під очікувані кредитні збитки	(60)	(176)	(187)
Всього цінних паперів	221661	222277	239752

З наведеної інформації у таблиці 2.4 можемо зробити висновок, що у 2022 році портфеля цінних паперів КБ «Приват-банк» складався з різних видів цінних паперів, загальна сума портфеля становила 239752 млн. грн. За 2021 рік довгострокові облігації, які були випущені Державною іпотечною установою на загальну суму 283 млн. грн. віднесені до знецінених фінансових активів. Інші інвестиційні цінні папери класифікуються у формі фінансових активів з відповідною оцінкою майбутніх кредитних збитків протягом 12 місяців. Крім цього довгострокові державні боргові цінні папери за ЄВІСД у 2021 році оцінюються за справедливою вартістю в загальній сумі 17350 млн. грн., які надані в заставі за відповідним договором зберігання готівки НБУ у касах банківських установ.

2.2.2 Аналіз інвестиційної стратегії та результативності

портфеля цінних паперів в КБ «Приват-банк»

Оцінка загальної ефективності процесу управління портфелем цінних паперів є важливим КБ «Приват-банк». Аналіз ефективності діяльності

інвестиційного відділу, що управляє портфелем цінних паперів є важливим для окремих інвесторів, це пояснюється тим, що проведення аналізу та вибору цінних паперів потребують значної кількості матеріальних ресурсів та висококваліфікованих фахівців, а правильний вибір цінних паперів для розміщення фінансових ресурсів потрібно робити дуже швидко. Тому інвестори повинні правильно інвестувати фінансові ресурси в конкретний портфель. Основним показником загальної ефективності процесу управління інвестиціями є безпосередня дохідність вкладень, що може досягатися банківською установою за конкретний період. Проте одержання високої дохідності не є показником професійності інвестиційного відділу банківської установи, а оскільки пов'язана з високим рівнем ризиком.

Враховуючи зазначене, можемо окреслити основні вимоги до інвестиційного відділу КБ «Приват-банк» з цінних паперів:

можливість отримувати доходи, які вищі за середні для конкретного класу ризику,

можливість диверсифікувати портфель цінних паперів, щоб уникнути деяких банківських ризиків.

Відділ КБ «Приват-банк», який займається процесом формуванням портфеля цінних паперів банку, прогножуючи кон'юнктуру фондового ринку, повинен сформувати його склад для того, щоб отримувати більшу вигоду при піднесення на ринку цінних паперів та завдавати менших витрат під час спаду.

Важливим принципом оцінки ефективності портфеля цінних паперів є проведення порівняльного аналізу, врахування ризиковості інвестиційних стратегій, які застосовуються при його формуванні та оцінки стабільності загальних показників дохідності в конкретний проміжок часу [25].

Відносно управлінських рішень інвестиційного відділу КБ «Приват-банк» варто додержуватися послідовності у виборі необхідних інвестиційних інструментів.

1. Застосовуючи прогнозовані дані провести оцінку очікуваної дохідності протягом періоду володіння активом та обчислити повну дохідність для того, щоб переконатися у тому, що вартості грошей у часі приділено достатню увагу.

2. Враховуючи динаміку дохідності портфеля цінних паперів та прогнозовані дані варто оцінити ризик, який безпосередньо пов'язаний з інвестиціями.

3. Оцінити співвідношення ризику та дохідності всіх альтернативних інвестиційних інструментів, з метою підтвердження максимальної очікуваної дохідності при прийнятному рівню ризику.

4. Обирати інвестиційні інструменти, які пропонують найвищу дохідність за допустимого для банку рівня ризику. Оскільки більшість вкладників не люблять ризикувати, вони швидше куплять інструменти з нижчим ризиком, отримуючи менші інвестиційні доходи. Коли банк одержує найвищу дохідність за прийнятного ризику, то це означає, що їм вдалося здійснити «гарні інвестиції».

Критерії вкладень в портфель цінних паперів з позицій КБ «Приват-банк»

як інвестора є такими:

1. забезпечення оптимального рівня прибутковості загальних інвестицій;

2. підтримка потрібного рівня ліквідності всіх інвестиційних вкладень;

3. мінімізація ризиків інвестиційного характеру;

4. захист інвестицій від криз, ризиків, інфляції, через вихід їх з ринків та проєктів. Наведений критерій набує важливого значення в умовах фінансових криз на ринках цінних паперів, скорочення рентабельності великих корпорацій та галузей;

5. зменшення терміну окупності (повернення) інвестицій.

На першій стадії оцінки здійснюється аналіз всіх ресурсних можливостей банківських установ з позиції їх вкладання у інвестиційні активи, зокрема фінансові інвестиції та реальні інвестиційні проєкти, а також дослідження доцільності інвестування в конкретний актив. Окреслення напрямків інвестування пов'язане із здійсненням роботи, яка стосується аналізу та визначення основних джерел їх фінансування [16].

Загальна структура та обсяги портфеля цінних паперів банківської установи окреслюється диверсифікованістю та інтенсивністю різних

інвестиційних операцій, які проводить КБ «Приват-банк». Процес прогнозування потреби в інвестиційних ресурсів здійснюється шляхом співставлення загальних обсягів, які передбачені при формуванні шляхів інвестиційної роботи та питомої ваги, яка відноситься на інвестиційні активи під час ефективного розподілу потенціалу банківських установ між різними активами з урахуванням потоків фінансових ресурсів у майбутньому.

Після закінчення аналітичної оцінки розміру інвестиційних ресурсів виокремлюють різні варіанти залучення інвестицій. Це питання розглядається в таких напрямках:

1. спочатку варто провести оцінку безпосередніх можливостей реалізації проєктів, враховуючи оптимальну структуру основних засобів фінансування інвестицій в довгостроковому періоді.

2. визначення напрямків інвестування, їх масштабів залежать від кількісних, якісних та часових параметрів проєктного грошового потоку. Проведення перспективного аналізу та оцінки проєктних грошових потоків посідають вагомим місце в інвестиційному аналізі. Від об'єктивності та точності одержаних результатів залежить результат запроєктованих інвестицій.

Окреслення базових напрямків інвестиційної діяльності у КБ «Приват-банк» пов'язане з можливими проблемами пошуку більш альтернативних варіантів для затвердження інвестиційних рішень, а також розробки оптимальної ліквідності та рівня ризику інвестиційного розвитку. Варто акцентувати увагу на основних цілях, які ставить перед собою КБ «Приват-банк» при купівлі різних видів цінних паперів:

1. безпека вкладень в цінні папери;
2. прибутковість портфеля цінних паперів;
3. можливість росту розміру інвестиційних вкладень;
4. ліквідність вкладень інвестицій в портфель цінних паперів.

З метою оцінки доходу КБ «Приват-банк» від інвестиційної діяльності варто спочатку проаналізуємо дохід банку (табл. 2.5).

Аналіз динаміки сукупного доходу КБ «Приват-банк» за 2020-2022 роки (млн. грн.) [34]

Стаття	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2022 р. / 2021 р. у %
Процентні доходи	33563	35854	43686	130,16
Процентні витрати	(11961)	(6537)	(3768)	31,50
Чистий процентний дохід	21602	29317	39918	184,79
Чистий процентний дохід (чисті процентні витрати) після зменшення корисності процентних активів	19793	28461	24522	123,89
Комісійні доходи	27649	35057	32945	119,15
Комісійні витрати	(8888)	(11840)	(12505)	140,70
Результат від операцій з іноземною валютою	3103	3228	14655	472,28
Результат від переоцінки іноземної валюти	(7460)	1017	(7760)	104,02
Результат від операцій з борговими фінансовими інструментами	8	32	119	1487,50
Результат від операцій з фінансовими інструментами	16045	(7666)	2608	43,14
Результат від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості	(256)	(873)	267	
Витрати на виплати працівникам	(8192)	(8904)	(10095)	123,24
Амортизаційні витрати	(1791)	(2183)	(1970)	109,99
Інші адміністративні та операційні витрати	(16681)	(2348)	(10473)	62,78
Інші доходи	1200	1286	2815	234,58
Інші прибутки	(224)	1088	(455)	203,13
Прибуток до оподаткування	24296	35067	34672	142,71
Витрати на сплату податку	(6)	(17)	(4474)	745,66
Прибуток за рік	24302	35050	30198	124,26

Чистий процентний дохід у 2022 році у КБ «Приват-банк» складає 39918 млн. грн., а у 2020 році та 2021 роках прибуток складає на рівні 21602 млн. грн. та 29317 млн. грн. відповідно. Чистий процентний дохід після зменшення корисності процентних активів у 2022 році складає 24522 млн. грн., його значення за аналізований період збільшилося на 23,89%. Щодо комісійних доходів варто зазначити, що вони зросли на 19,15%, а результат від операцій з іноземною валютою на 372,28%. В загальному підсумку КБ «Приват-банк» має прибуток за звітний період у розмірі 30198 млн. грн.

Оцінка ефективності портфеля цінних паперів КБ «Приват-банк» проводиться на основі зіставлення загального обсягу інвестиційних витрат та

зворотного грошового потоку. До складу зворотного грошового потоку включається суми виплачених відсотків та дивідендів за цінними паперами, вартістю реалізації цінних паперів за терміном закінчення їх застосування. За фінансовими інвестиціями банк сам обирає прогнозовану норму прибутку з врахуванням рівня ризику вкладень у цінні папери. КБ «Приват-банк» віддає перевагу вибору цінних паперів з рівнем ризику, а саме депозитні сертифікати та інвестиційну нерухомість, які емітовані Національним банком України та акції й інші фінансові інвестиції з нефіксованим прибутком, а агресивний банк — вибір цінних паперів з нормою інвестиційного прибутку. Показник норми очікуваного інвестиційного прибутку формує і суму інвестиційних витрат у цінні папери, що повинна забезпечити банку очікуваний розмір прибутку. Норма очікуваного інвестиційного прибутку, або необхідна ставка доходу визначається банком виходячи зі сформованих умов фінансового ринку [9]. Варто відзначити, що КБ «Приват-банк» працює в досить складних економічних та політичних умовах для банківської діяльності. Тому не завжди вкладення в цінні папери приносить високий дохід і банку потрібно враховувати всі ризики, які при цьому виникають.

2.3. Ризик-аналіз та застосування методів управління ризиками в КБ «Приват-банк»

В сучасних економічних та політичних умовах важливим завданням для КБ «Приват-банк» є прийняттям всіх управлінських рішень з врахуванням всіх можливих ризиків. Успішність проведення банківської діяльності потребує розробки та запровадження ефективного ризик-менеджменту, який стане важливим інструментом для того, щоб забезпечити стійкість та ефективність роботи банків. На думку експертів в цій сфері управління банківськими ризиками у КБ «Приват-банк» має базуватися на наступних принципах (рис. 2.3.).

Рис. 2.3. Удосконалені принципи управління банківськими ризиками у КБ «Приват-банк» [34]

При здійсненні управління ризиками КБ «Приват-банк» варто враховувати економічну складову його роботи. Для цього експерти рекомендують застосовувати відповідні методи уникнення ризиків, їх мінімізації, хеджування та диверсифікації через відповідний розподіл активів і пасивів та передавання їх частини партнера. Для того, щоб запровадити ризик-менеджмент та забезпечити його ефективну діяльність керівникам КБ «Приват-банк» варто здійснювати наступні заходи (рис. 2.4.).

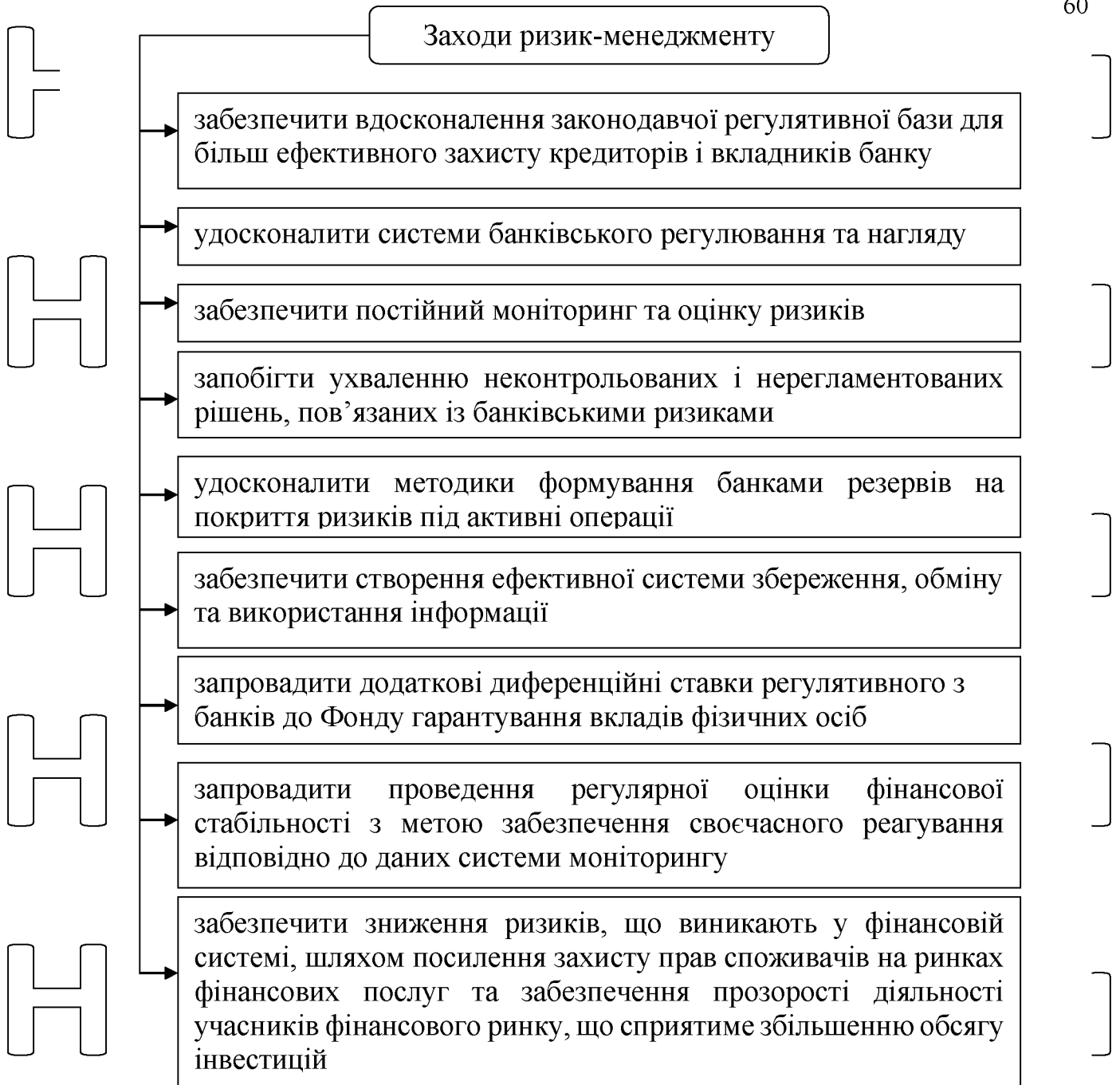

Рис. 2.4. Вдосконалення заходів впровадження системи ризик-менеджменту в

діяльності КБ «Приват-банк» [34]

Також потрібно у КБ «Приват-банк» варто запровадити удосконалений механізм макропруденційного нагляду за фінансовими установами для того, щоб запобігати системним ризикам, які виникають на фінансовому ринку, підвищувати результативність та ефективність управління установ, які відносяться до Міністерства фінансів України та забезпечувати впровадження світових практик та методів для того, з врахуванням національних особливостей, що дозволить забезпечити затвердження ефективних рішень.

Ефективне управління банківськими ризиками у КБ «Приват-банк» включає в себе відповідні процеси, положення, процесів, кваліфікованих працівників та систем контролю. Багато дослідників ризик-менеджменту в банківських установах виокремлюють наступні етапи для управління ризиком:

«ідентифікація ризику, тобто виявлення його специфіки, прогнозування можливостей і особливостей реалізації, зміни ризику в часі, ступеня взаємозв'язку з іншими ризиками, а також фіксація чинників, що визначають ризик; оцінка наслідків настання ризику; формування, обґрунтування та вибір методів та інструментів управління ризиком та контроль (моніторинг і облік, звітність, відповідальність)» [1, С. 222-223].

Наглядний орган КБ «Приват-банк» значну увагу акцентує на кредитний ризик, оскільки саме з цим ризиком пов'язана переважна більшість банкрутств банківських установ. Процес управління кредитним ризиком у КБ «Приват-банк» має проводитися з використанням спеціальних заходів, які включають в себе:

Використання відповідної системи рейтингів банківських ризиків.

Закріплення розміру резерву в залежності від ступеня ризику.

Проведення моніторингу кредитного портфеля.

Здійснення контролю концентрацій за секторами економіки, позичальниками, типами кредитування та географічним розташуванням.

Механізм управління ризиками КБ «Приват-банк» включає в себе систему вимірювання його величини. Важливим показником ринкового ризику є ризик за відкритими позиціями, який оцінюється з допомогою факторного аналізу з використанням таких методів як метод дюрації, VaR (вартість під ризиком), моделювання (розрахунок вартості портфеля у випадку зміни ставок хоча б в одній країні), аналіз змін базисних пунктів, стрес-тестування та ГЕП-аналізу.

Для КБ «Приват-банк» найбільш важливим елементом у системі управління ринковим ризиком є ліміти. У ньому повинні бути встановлені такі ліміти (табл. 2(б)).

Удосконалена класифікація лімітів у КБ «Приват-банк» [34]

Види лімітів	Позитиві регулювання ризиків
Встановлення лімітів за нетто- і бруто-позиціям	В банку мають бути затверджені денні ліміти.
Ліміти вартості під банківським ризиком	Банк використовує ці ліміти для оцінки свого кредитного портфеля в залежності від обраного стандарту VaR
Ліміти на розрив за термінами	Окреслює максимальний розрив термінів між активами та пасивами за окремою статтею активів і пасивів в залежності від терміну погашення.
Ліміти за неліквідними ринками	Закріплюються банківською установою за неліквідними активами.

Внаслідок існування значної кількості ризиків для банків виникає потреба у виборі ефективних методів управління для того, щоб забезпечити вирішення проблем, які стосуються затвердження рішень щодо доцільність чи недоцільність укладення угод чи проведення конкретних операцій для скорочення їх ризиковості. Вдосконалення механізму управління ризиками банку в КБ «Приват-банк» передбачає використання наступних методів управління ризиками банку:

1. Методи для уникнення ризиків банку, сутність якого полягає в безпосередньому ухиленні від ризикованої діяльності банку, їх можна використовувати виключно до внутрішніх ризиків банку. Більше того вони вимагають відмову від деяких видів роботи та призводять до можливої втрати доходів. Ці методи не достатньо поширені в банківській практиці, оскільки здійснюючи уникнення ризику банк позбавляє не лише поточного, а й майбутнього прибутку.

2. Методи, за допомогою яких відбувається прийняття ризиків банку, до яких включають безпосередні методи їх зниження, зокрема: вдосконалення наявної організаційної структури банку, поступове підвищення кваліфікації працівників банку, оновлення технічних засобів, моніторинг та контроль, лімітування та диверсифікація.

3. Методи протистояння ризикам банку дають можливість покривати збитки за рахунок власних фінансових ресурсів. У тому випадку коли банку не вистачає прибутку, щоб покрити всі збитки формуються резервні фонди. При

цьому резервні фонди для самострахування ризиків є капіталом, який не приносить банку необхідного прибутку. У зв'язку із цим варто знаходити оптимальний рівень між розміром резервних фондів та ризику формування фінансових збитків.

4. Методи трансферу банківських ризиків передбачають розподіл банківських ризиків між різними учасниками фінансового ринку, а саме іншими банками, суб'єктами господарювання, факторинговими, страховими, інвестиційними та лізинговими компаніями, а також іншими організаціями, які функціонують на фінансовому ринку [3, С. 132-135].

Удосконаленим методом мінімізації ризиків є методи передачі ризиків, що здійснюється через хеджування, страхування, продаж активів, секюритизацію, надання паралельних кредитів та консорціуми, укладання договорів гарантії та поруки, а також через лізинг та факторинг. Ще одним цікавим методом є метод скорингу, що дає можливість провести експрес-аналіз заявки на кредит в присутності клієнта. Види скорингу, на які слід орієнтуватись КБ «Приват-банк» є такі:

1. «фродовий скоринг – система, спрямована на боротьбу з клієнтами комерційного банку, які не повертають кредит;

2. експертний скоринг – система, яка була побудована експертним шляхом для більш якісного оцінювання клієнтів до прийняття рішення;

3. поведінковий скоринг – система, розрахована на оцінювання подальшої поведінки вже існуючих клієнтів;

4. апікативний скоринг – система, розрахована на оцінювання клієнтів під час заповнення анкети;

5. статистичний скоринг – скоринг, який можна побудувати лише за умов наявності значного масиву даних, з метою отримання прогнозів на майбутнє» [13].

Основними перевагами використання скорингової системи у діяльності КБ «Приват-банк» є наступні: швидкість розгляду кредитних заявок, поступове зниження рівня неповернення кредитів, можливість проведення ефективного управління кредитним портфелем та відсутність потреби в навчанні персоналу.

Отже, при використанні розглянутих методів у КБ «Приват-банк» в першу чергу, варто акцентувати увагу на важливості проведення ефективного нагляду за механізмом управління ризиками. Для того, щоб забезпечити сприятливий вплив зовнішнього середовища для внутрішніх систем управління банківськими ризиками потрібно застосовувати ефективне корпоративне управління. В механізмі управління ринковим ризиком КБ «Приват-банк» варто визнати, що найбільш ефективним методом є встановлення лімітів, які обмежують відкриті позиції банків за активами, що мають високий ринковий ризик [25, С. 59-61].

Для того, щоб усунути проблеми під час формування портфеля цінних паперів та для зростання його вартості інвестиційного портфеля КБ «Приват-банк» варто запровадити такий комплекс заходів:

1. Налагодити взаємну співпрацю між банківськими установами, в межах яких будуть створюватися консорціуми для здійснення інвестиційного кредитування проєктів. Поряд із цим потрібно здійснювати аналіз ефективності вкладення як малих, так мікропроєктів, а також проводити інвестиційне кредитування цих проєктів.

2. Законодавчо визначити та закріпити механізми здійснення та стимулювання інвестицій у економіку, зокрема, окреслити види інвестицій та напрямки їх регулювання в правовому полі, а також порядку регулювання інвестиційної діяльності банку.

3. Затвердження пільгових умов для банківських установ при залученні інвестицій. Лише при стабільності економіки можна підвищити активність інвесторів та збільшити привабливість інвестиційної діяльності банку.

Такі пропозиції нададуть можливість підвищити інвестиційну активність банківських установ, їх конкурентоспроможність, збільшити їх фінансову стійкість та ліквідність. Зміна умов для проведення інвестиційної діяльності банку потребує постійного моніторингу для ефективної реалізації інвестиційної політики. Інвестиційна робота банківської установи повинна охопити комплекс змін внутрішніх і зовнішніх чинників, які можуть виникнути в майбутньому. Тому динамічність інвестиційної політики банківської установи досягається через поточне корегування процесу управління інвестиційною роботою, що

зумовлює наявність об'єктивного аналізу ефективності формування інвестиційного потенціалу банку, визначення його можливостей відносно ліквідації несприятливих ситуацій [36].

Отже, оцінка та аналіз загальної ефективності інвестиційної політики банківської дає можливість менеджерам приймати управлінські рішення, які орієнтуються на зміни, які відбуваються в країні. Це в комплексі дозволить банку зважено формувати портфель цінних паперів, враховуючи не лише прибутковість, а й фактичний та потенційний рівень ризику інвестиційних операцій. У банківській практиці методичні підходи до оцінки ефективності процесу формування портфеля цінних паперів не набули достатнього поширення. Тому банкам необхідно детально аналізувати цю сферу, що дасть можливість зміцнити їх конкурентні позиції.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПОРТФЕЛЕМ ЦІННИХ ПАПЕРІВ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

3.1 Інструменти та методи зменшення ризиків управління портфеля цінних паперів банківських установ

В умовах системного ризику постає проблема реформування діяльності банку та оптимізація портфеля цінних паперів для того, щоб забезпечити його безперебійну та ефективну роботу. При цьому варто врахувати зарубіжний досвід з приводу управління в банківській системі під впливом системних ризиків (табл. 3.1).

Таблиця 3.1
Світовий досвід управління ризиками банків [39]

Параметри	Європейський Союз	США	Великобританія
Завдання управління	Відбувається попередження або пом'якшення банківського ризику, при цьому стабілізуються економічні цикли та забезпечується сталий розвиток загальної фінансової системи в країні.	Здійснюється спочатку ідентифікація та подальше реагування на можливі загрози для фінансової стабільності банків, при цьому повинна бути забезпечена ринкова дисципліна, усуваються очікування, які стосуються фінансового порятунку.	Проведення ідентифікації та подальшої оцінки банківського ризику, обґрунтовується вибір необхідних інструментів для регулювання банківської діяльності.
Інструменти	Індикатори попередження ризику в банківських установах.	Відповідні рекомендації наглядовим органам відносно посилення пруденційних стандартів та відповідних банківських установ.	Рекомендації з ризиків для здійснення управління в банківських установах.
Результати управління	Не включають в себе директивні рішення, можуть застосовуватися з використанням такого принципу як «дотримуйся чи поясни».	Своєчасне надання звітів Центральному банку, які стосуються розривів в процесі регулювання системних ризиків, які виникають при банківській діяльності.	Директивні повноваження відповідно реалізації інструментів.

Враховуючи світовий досвід країн світу та з метою наближення до встановлених стандартів управління капіталом Базель III та положень Директиви європейського Союзу щодо вимог до капіталу (CRD IV) Національний банк

України запроваджує нові вимоги до капіталу банківських установ, а саме контриклічного буферу капіталу, норматив достатності основного капіталу ІЗ та буфер запасу (консервації) для всіх системно важливих банків.

Для того, щоб реалізувати стратегічні напрямки розвитку банків, які прямо або опосередковано мають вплив на розмір портфеля цінних паперів та капіталу банку варто проводити реформування на макрорівні, яке полягає в тому, щоб стимулювати зростання капіталу банку через затвердження регуляторних та фіскальних важелів (рис. 3.1.).

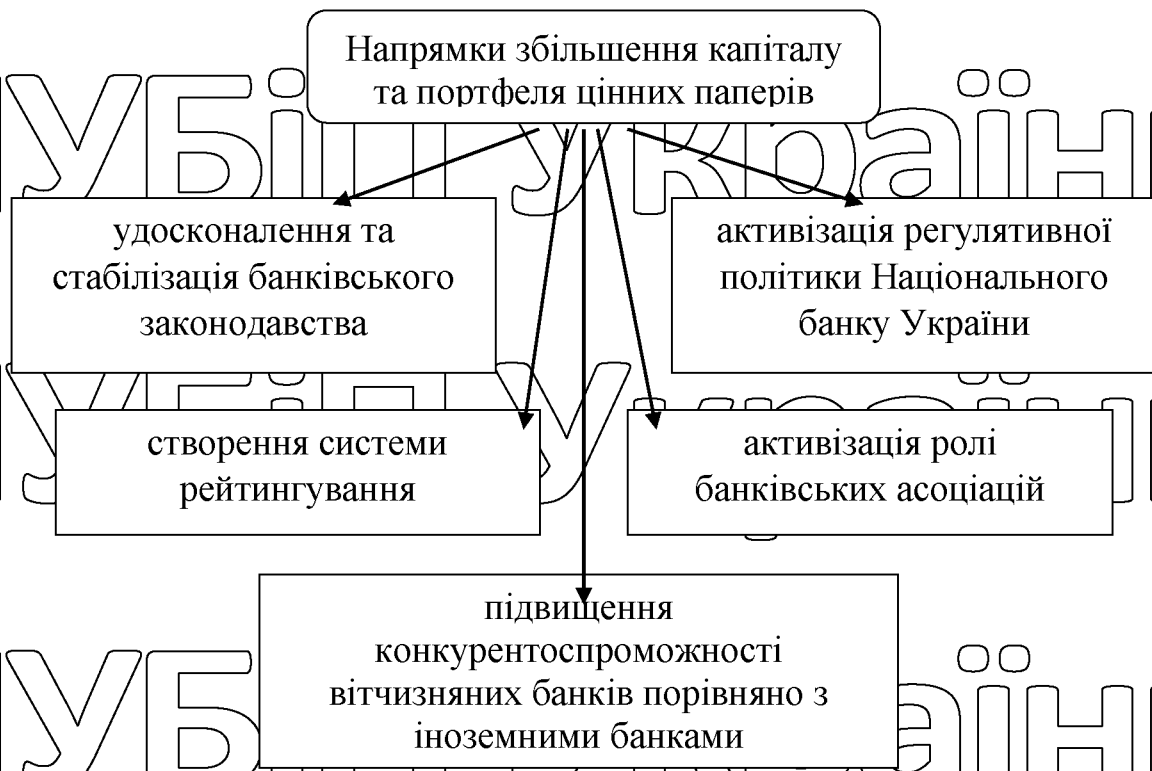

Рис. 3.1. Заходи збільшення рівня капіталу та портфеля цінних паперів для вітчизняних банків [27]

Під стабілізацією законодавства, що стосується регулювання банківського сектору передбачаємо внесення змін до Законів України «Про банки та банківську діяльність» та «Про доступ до публічної інформації». Особливо гостро стоїть питання досягнення рівня статутного капіталу, який на 2019 рік повинен бути у розмірі 450 млн. грн., а до 2024 року – 500 млн. грн. Банки, які не мають змогу досягти такого рівня повинні або злитися з більшими банками, у разі неможливості органи державної влади повинні призупинити кредитні операції на певний період часу. В наведеному напрямку Національному банку України варто підтримувати та стимулювати процеси реального рівня

концентрації капіталу в банківському секторі. Оцінка специфіки концентрації банківського капіталу України, яка спричиняється приєднанням чи злиттям банків показує, що до таких банків належать банківські установи другої та третьої групи, що зосередженні на обслуговуванні певної групи суб'єктів господарювання. На ефективність функціонування системи управління ризиками КБ «Приват-банк», що впливає на портфель цінних паперів в першу чергу впливає політика управління банківським капіталом та внутрішні й зовнішні чинники, які здійснюють на неї вплив. Основні фактори впливу розглянемо на рис. 3.2.

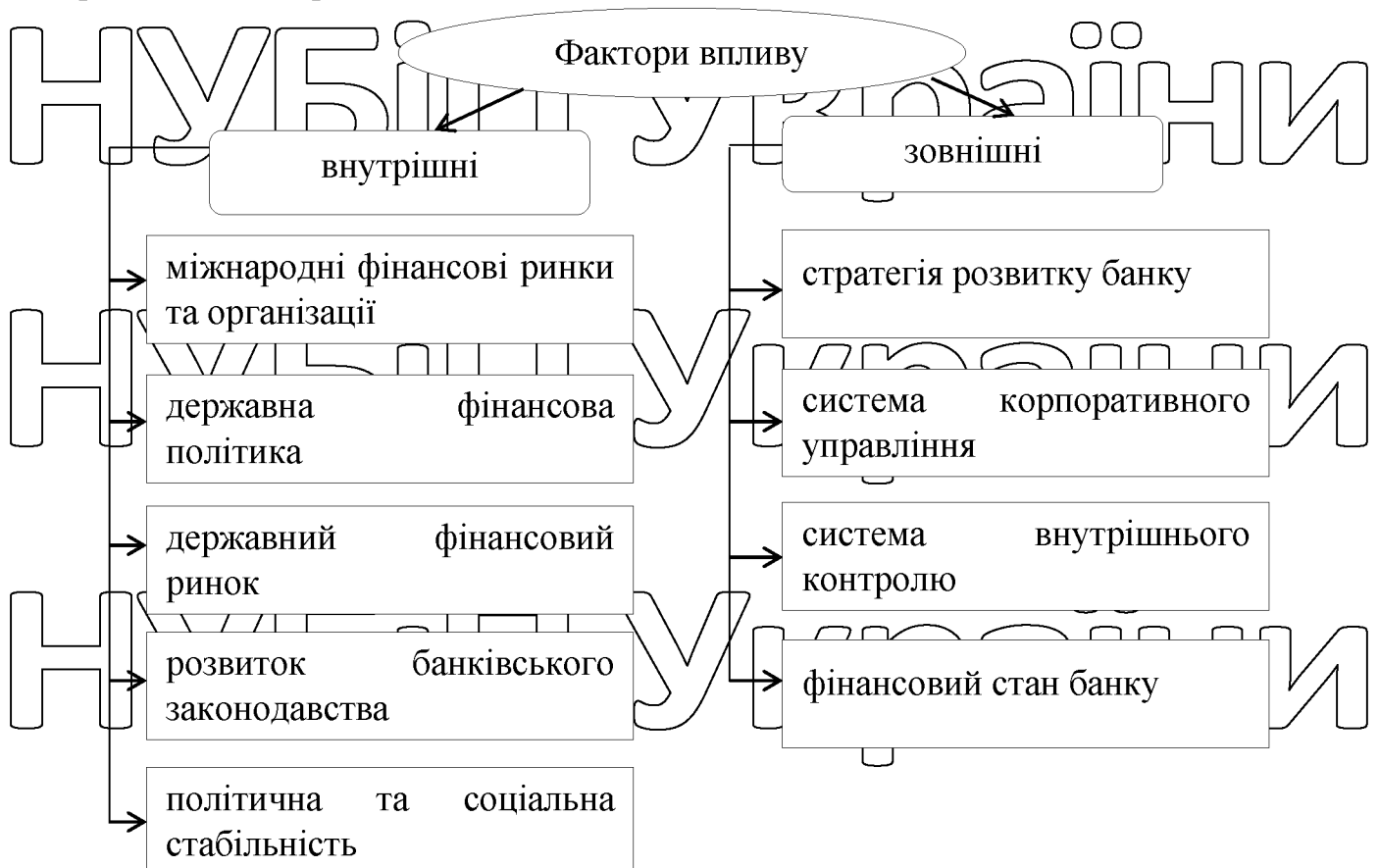

Рис. 3.2. Фактори впливу на систему управління капіталом КБ «Приват-банк» [34]

Наведені чинники створюють комплексний вплив на управління портфелем цінних паперів, саме від них залежить перспективи його роботи, вибір цілей та загальної стратегії, реалізація яких повинні здійснюватися за допомогою ефективних механізмів. Для цього потрібно використовувати дієві напрямки удосконалення системи управління портфелем цінних паперів. До того ж всі органи, які прямо або опосередковано приймають рішення відносно капіталу

повинні орієнтуватися на першочергові, пріоритетні напрямки роботи у цій сфері, детально ці завдання розглянемо на рис. 3.3.

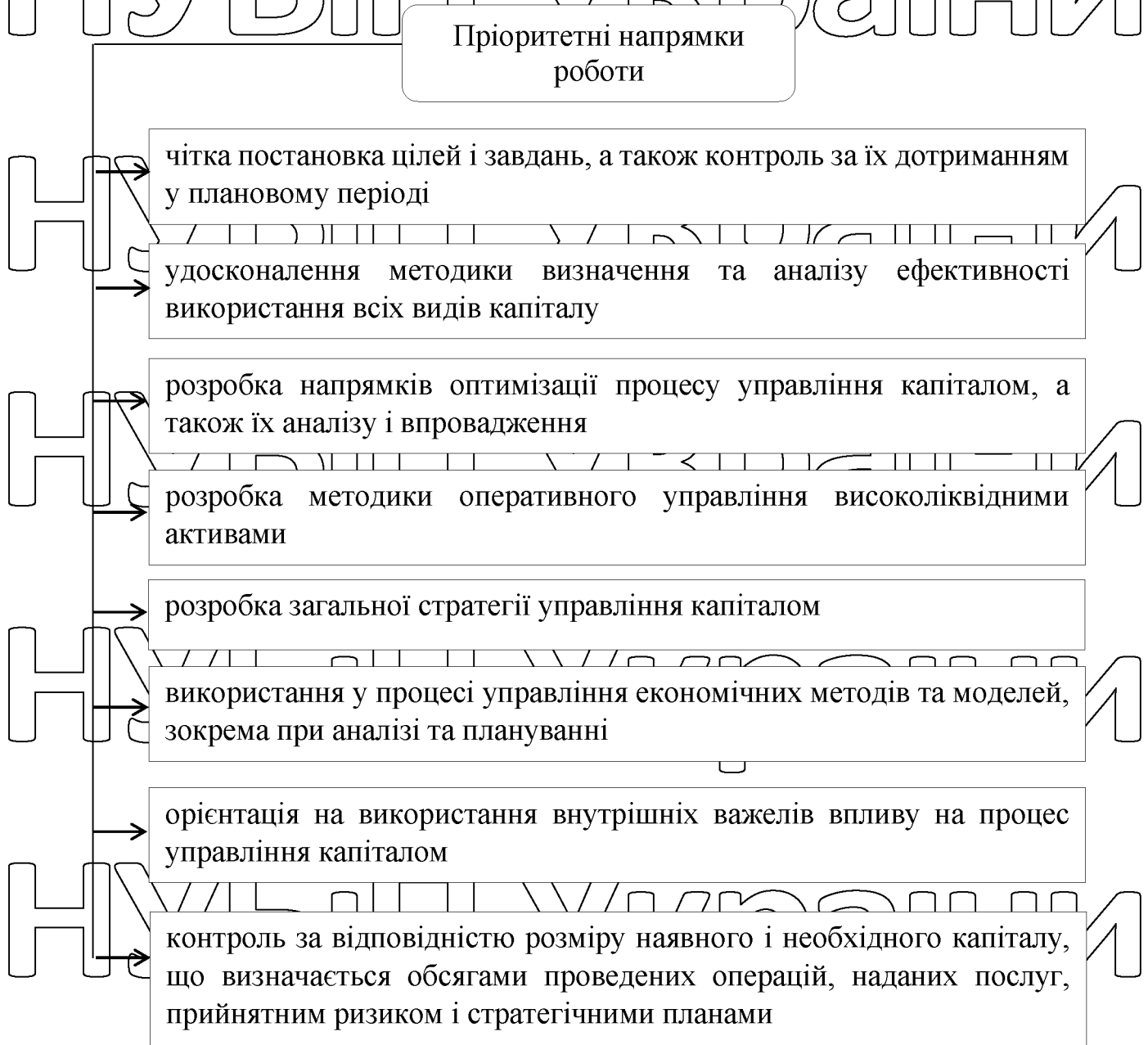

Рис. 3.3 Пріоритетні напрямки управління портфелем цінних паперів

КБ «Приват-банк» [34]

Також варто проаналізувати етапи організаційної системи управління портфелем цінних паперів досліджуваного банку.

1. Етап на якому виявляються проблеми, які виникають під час управління капіталізацією банківських установ – на даному етапі ідентифікуються основні вимоги до управління. Зазначимо, що вимоги до системи управління капіталом КБ «Приват-банк» виникають при можливому усуненні слабких сторін під час управління або при запровадженні нових видів банківських операцій. При цьому

всі слабкі сторони методів управління капіталом КБ «Приват-банк» зазвичай виявляються під час проведення аналітичного огляду. Інші суттєві вимоги виникають з операційних факторів. На даному етапі можна визначити потенціал можливих збитків в існуючій системі управління. Також на цьому етапі можна визначити потенціал збитків від збоїв в існуючій системі управління капіталізацією банківської установи. Реалізація такого заходу потрібна для того, щоб визначити наскільки екстремні ці вимоги. Основні засоби управління капіталом банку потребують значних фінансових ресурсів, тому потрібно акцентувати увагу на систему управління капіталізацією банківської установи.

Після ідентифікації основних вимог реалізуються відповідні заходи для того, що їх задовольнити. Зауважимо, що деякі з наведених заходів можуть бути простими, тоді як інші потребують масштабних змін процедур та систем [19].

2. Етап затвердження управлінських рішень щодо використання капіталу та формування портфеля цінних паперів КБ «Приват-банк», і подальшої їх реалізації. На даному етапі розробляються та запроваджуються основні засоби управління капіталізацією банківських установ. Важливу роль в цьому процесі відіграє організаційна структура банку. При організації діяльності банку повинні бути чітко розподілені функції між працівниками, які проводять комерційні операції та експертами, які ведуть фінансовий облік та надають звітність за результатами наведених операцій. Формування та подальший розвиток глобальних систем, які включають елементи управління капіталізацією банківської установи, вимагає високої майстерності.

3. Етап своєчасного аналізу затверджених рішень з можливим способом їх зміни та модифікації, а також проведення їх облік при нагромадженні отриманого досвіду. Також на даному етапі проводиться забезпечення узгодженості щодо затверджених рішень. Відповідальність за узгодженість в роботі лежить на фінансовому директорові. Системи управління капіталізацією банківських установ дає можливість використовувати основні критерії управління капіталізацією банківської установи.

4. Етап поліпшення існуючої системи управління капіталізацією банківських установ. На цьому етапі має проводитися оглядова оцінка

організаційних структур основних засобів управління капіталізацією банківської установи [44].

Оцінка наявних організаційних структур та їх основних елементів проводиться регулярно за графіком або спеціально, у разі виникнення такої потреби. Основним результатом цього процесу є виокремлення слабких місць в системі управління капіталом банківських установ, які включаються до базових вимог, які висуваються до засобів управління капіталізацією банку. Для зниження впливу системних ризиків на роботу КБ «Приват-банк» та портфель цінних паперів варто виокремити проміжні цілі мікропруденційних заходів та можливі показники, які банк може досягнути з їх використанням (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Проміжні цілі та прогностичні показники досягнення при впровадженні мікропруденційної політики [45]

Проміжні цілі	Інструменти досягнення та прогностичні показники
1. Недопущення надмірного зростання кредитування	<p>1. Регуляторні вимоги, які висуваються для того, щоб розрахувати пруденційні резерви, тобто мінімальні рівні для параметрів PD та LGD. Банківська установа зобов'язана застосовувати єдину скорингову модель для того, щоб розрахувати регуляторні резерви кредитного ризику. У тому випадку коли загальна сума таких резервів значно перевищує необхідну суму резервів за МСФЗ регулятивний капітал банківської установи скорочується на цей надлишок.</p> <p>2. Обмеження відношення вартості забезпечення та суми кредиту (loan-to-value ratio, LTV).</p> <p>3. Обмеження відношення виплат за наданим кредитом та стриманої суми доходу (debt service-to-income ratio, DSTI). Буфер консервації капіталу – активація передбачена у 2020 році, буфер становитиме 0.625% з поетапним збільшенням до 2.5% до початку 2023 року.</p>
2. Недопущення дефіциту ліквідності	<p>1. Коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) введений із 2018 року у вигляді встановленого нормативу по всім видам валют та окремо за групами іноземних валют на рівні 80%. З 2019 року цей норматив підвищений до 100%.</p> <p>2. Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) запроваджений з 2020 року.</p> <p>3. Норма обов'язкового резервування за зовнішніми запозиченнями на короткостроковий період складає 0% з 2018 року.</p> <p>4. Інші вимоги, які висуваються до фондування, зокрема співвідношення кредитів та депозитів (loan-to-deposit ratio, LTD).</p> <p>5. Вимоги, які висуваються до ліквідності, для прикладу, це є буфери ліквідності.</p>
3. Обмеження концентрації ризиків	<p>1. Вимоги, які висуваються до капіталу за основними результатами проведення стрес-тестування.</p> <p>2. Буфер по системному ризику.</p> <p>3. Вимоги до капіталу банку при концентрації в окремих секторах або за типах кредитів.</p>

4. Обмеження впливу викривлених стимулів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вимоги до капіталу, які висуваються за основними результатами стрес-тестування. 2. Вимоги до капіталу банків, які відносяться до системно важливих. Ці вимоги запроваджені з 2020 року на рівні від 1% до 2% в залежності від ступеня важливості банківської установи. 3. Буфер системного ризику.
--	---

Отже, для удосконалення управління портфеля цінних паперів банківських установ необхідним є формування механізму управління капіталізацією банківської установи, що дозволяє забезпечити комплексну, скоординовану та цілеспрямовану дію на відповідні умови управління капіталізацією банку. Створення цієї системи має опиратися на отриманий досвід, наявні ресурси та організаційну структуру, а також на зацікавленості банку в зростанні його капітальної бази. До формування цієї системи варто підходити з позицій досягнення максимального ефекту з мінімальними витратами ресурсів.

3.2 Використання новітніх технологій та аналітичних інструментів в КБ «Приват-банк»

В сучасних умовах, які склалися на банківському ринку висуваються високі стандарти як до самих банківських послуг, так і до ринку банківських інвестицій. Цей ринок володіє наступними ознаками: збільшення промислового та банківського капіталу, орієнтація банківських установ на те, щоб надавати банківські послуги в електронному вигляді, наявність значної кількості фінансових інститутів та розвиток банківської інфраструктури. Для прикладу специфікою ринку банківських послуг США є поступова переорієнтація банківських установ з кредитів, які надаються на короткостроковий період на інвестиційні послуги та цільове кредитування підприємств на довгостроковій основі. У зв'язку з відміною у жовтні 1999 р. закону Гласса-Стігала, який забороняв злиття банківських та інших фінансових інститутів, нині відбувається зростання інвестиційних послуг у сфері корпоративних фінансів і, зокрема, таких: злиття і поглинання, фінансове консультування [8].

На розвиток ринку банківських послуг у США істотно впливає перебудова системи інвестиційних банків у напрямку універсалізації їх діяльності шляхом поглинання компаній. В умовах глобалізації і європейської інтеграції серйозні проблеми виникають перед західноєвропейськими банками і передусім це стосується інвестиційної складової їх діяльності. Так, К. Л. Фонтц визначив три варіанти діяльності банку в нинішніх умовах євроінтеграційної інтеграції і всі вони стосуються інвестиційної компоненти: розвиток партнерства з великим стратегічним інвестором, розвиток філій і відділень в умовах сильної конкуренції великих і середніх банків, а також злиття і поглинання. Щоб стати успішним західноєвропейським банком, необхідно здійснювати котирування не менше 200 типів акцій і брати участь у міжнародній інформаційній системі на Лондонській фондовій біржі [29].

Для формування банківського інвестиційного ринку в Україні цікавим є досвід КНР. КНР, які створюють захист власної банківської системи від припливу іноземного капіталу. В цих країнах процес інвестування іноземного капіталу в економіку та банківську сферу розглядають як банківську послугу, яка стосується процесу регулювання економікою. Зокрема китайська нормативно-правова база проводить обмеження кожного іноземного банку одним містом та дає можливість надавати послуги різним спільним суб'єктам господарювання у сфері валютних операцій. Крім цього у КНР на законодавчому рівні окреслений перелік послуг, які надаються іноземним банкам в конкретних економічних зонах: документарні послуги, видача гарантій, платіжні послуги клієнтам і банкам, які є кореспондентам, інвестиційні послуги, проектно-фінансування, кастодіальні послуги та фінансове консультування. Із наведених послуг чотири послуги відносяться до інвестиційних [39].

Крім цього, цікавим досвідом у сфері інвестування стали країни, які змогли за короткий період часу після Другої світової війни модернізували власну промислову структуру. До цих країн відносять Тайвань, Японію та Південну Корею, які відрізняються високою часткою державної участі під час регулювання соціально-економічного сектора. Так, країни Південно-Східної Азії застосовують наступні інструменти впливу держави на загальну динаміку

інвестиційного процесу, а саме: державні інвестиції, які спрямовуються не лише в інфраструктуру, стримування цін на устаткування з використанням тільгового мита, податкові стимулятори інвестицій на імпорту, вплив на процентні ставки і підтримку їх на рівні, який є нижчий за ринковий.

Аналіз зарубіжного досвіду розвитку банківського інвестиційного ринку або ринку позичкових капіталів дає змогу виділити нові аспекти і напрями сучасної інвестиційної діяльності банків (рис. 3.4.). Поняття «сек'юритизація» як різновидність банківської інвестиційної діяльності або посередництва з'явилося у 80-ті роки ХХ ст. Як правильно стверджує А. Іванов, «нова банківська послуга з організації залучення середньо- і довгострокових коштів шляхом випуску боргових зобов'язань відобразила прагнення великих банків і фінансових інститутів до диверсифікації інвестиційних ризиків, зниженню ризику позичальника і поліпшенню якості інвестиційного портфеля».

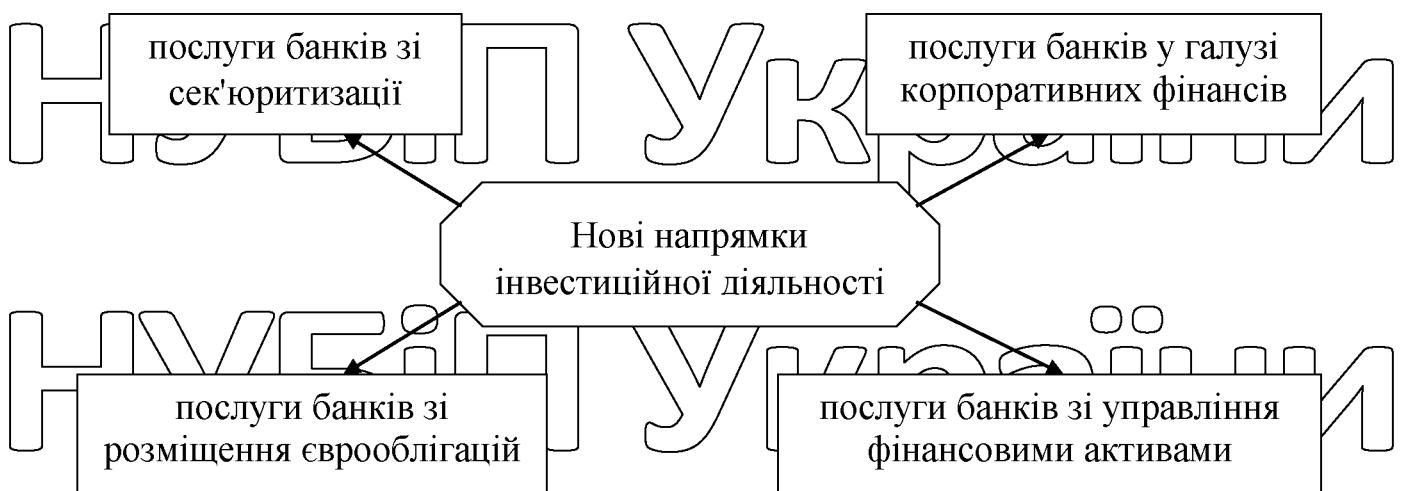

Рис. 3.4. Новітні напрями інвестиційної діяльності банків України виходячи із зарубіжного досвіду [39]

В. Усоскін визначає сек'юритизацію як продаж на ринку частини активів банку у формі цінних паперів, які забезпечені цими активами і погашаються коштами, які поступають від позичальників шляхом випуску боргових зобов'язань відобразила прагнення великих банків і фінансових інститутів до диверсифікації інвестиційних ризиків, зниженню ризику позичальника і поліпшенню якості інвестиційного портфеля». В. Усоскін визначає сек'юритизацію як продаж на ринку частини активів банку у формі цінних паперів, які забезпечені цими активами і погашаються коштами, які поступають

від позичальників) у зарубіжному банківському секторі основними видами секьюритизації активів є: комерційні кредити, портфелі боргових зобов'язань, іпотечні кредити [22].

Послуги банків з управління активами клієнтів у розвинутих країнах зростають високими темпами, що зумовлено збільшенням обсягу фондових ринків і грошових накопичень, які інвестиційні банки об'єднують у пули. Інвестиційні послуги банків з управління активами клієнтів можна поділити на: послуги з управління фінансовими активами; трастові послуги. Обидва види послуг у літературі описано детально. Вважаємо, що інвестиційні послуги банків по управлінню активами – це такі послуги банків, які спрямовані на інвестування вільних коштів клієнтів в інвестиційні інструменти з метою диверсифікації ризиків, джерел прибутків і отримання найбільшого доходу.

Великі успіхи банків у розвитку послуг з управління активами клієнтів значною мірою обумовлені дією таких головних чинників та умов:

1. проведення ефективних власних аналітичних досліджень ринку;
2. застосування комплексного підходу до вивчення привабливості інвестиційного портфеля та включення до нього інвестиційних інструментів трьох і більше регіонів;
3. орієнтація на довгострокову стратегію формування інвестиційного портфеля;
4. оптимізація використання можливостей та результатів міжнародної інвестиційної експертизи.

Аналіз методик формування портфеля цінних паперів у зарубіжній практиці дозволив виявити, що процес створення банківської послуги, який впливає на формування портфеля цінних паперів клієнтів складається із наступних стадій (табл. 3.2.).

Також варто розкрити міжнародний досвід у випуску єврооблігацій, які є достатньо поширеним видом боргових запозичень, що здійснюють банківські установи. Дохідність єврооблігацій в першу чергу залежить від якості послуг інвестиційного характеру, які надаються банківським установам та включають в себе процес підготовки, організації та безпосередньо торгівлю облігаціями.

Використання зарубіжного досвіду для того, щоб налагодити випуски єврооблігацій є важливим для банків, зокрема.

1. сприятиме подальшому розвитку фондового ринку України;
2. формуватиме основні передумови для того, щоб диверсифікувати вкладення в реальну економіку;
3. скорочуватиме залежність банківської системи від зарубіжних фінансових інститутів;
4. збільшуватиме загальні обсяги інвестиційного бізнесу в Україні та відповідно доходи банківських установ.

Таблиця 3.2

Зарубіжний досвід формування портфелю цінних паперів банків [22]

Етапи формування	Суть етапу
Перший етап	Макроекономічний аналіз регіону та основних його ризиків.
Другий етап	Структурування інвестиційного портфеля по відповідних регіонах, при цьому проводиться рейтингова оцінка регіонів та обираються відповідні інвестиційні інструменти.
Третій етап	Проведення диверсифікації портфеля по різних країнах та створення стратегії вибору інвестиційних інструментів по кожному окремому регіону.
Четвертий етап	Створення інвестиційного портфеля за наведеними ознаками: обсяг інвестицій в один фінансовий інструмент – 1-5 %; ліміт інвестицій в одній країні – 15 %, граничні частки інвестування у регіони, інвестиційний мінімум у боргові інструменти – 10 країн.

Фінансове консультування проводиться на основі сегментації клієнтів за груповою ознакою і може охоплювати: консультування щодо залучення капіталу через безпосереднє розміщення цінних паперів, проведення консультації різних державних органів з різних інвестиційних питань та корпоративних і міжнародних інвесторів, а також організація консультації зацікавлених структур з приводу оцінки вартості фірми та структурування угод. Зауважимо, що саме в Україні фінансове консультування підприємств може стати однією з найбільш доходною сферою роботи банків, що сприятиме не лише розвитку нових форм взаємодії банківських установ і клієнтів, а й дозволить залучати нові цінні папери та інвестиційні ресурси в банк [42].

Вітчизняна економіка також вимагає не лише вдосконалення наявних форм портфеля цінних паперів, а й застосування нових механізмів взаємодії між різними учасниками інвестиційного процесу. Вагому роль в цьому процесі

набуває проведення банківськими установами більш активної інвестиційної політики та їх участь в процесі реалізації ефективних інвестиційних проєктів. Зауважимо, що проєктне фінансування оцінюється значною кількістю кредиторів, які зумовлюють можливість організації різних фінансових консорціумів, інтереси яких представляють, великі кредитні інститути, а саме банки-агенти. Джерелом фінансування таких консорціумів можуть бути довгострокові кредити Міжнародного банку реконструкції і розвитку (МБРР), кошти спеціалізованих агентств експортних кредитів, міжнародних фінансових ринків, фінансові ресурси різних лізингових, страхових, фінансових та інвестиційних страхових компаній, кошти Європейського банку реконструкції і розвитку (ЄБРР) та Міжнародної фінансової корпорації (МФК) [3].

До основних форм проєктного фінансування відносять такі схеми:

- «будувати – експлуатувати – передавати» («build – operate – transfer» – BOT);
- «будувати – володіти – експлуатувати – передавати» («built – own – operate – transfer» – BOOT).

Вони реалізуються із можливим залученням іноземних інвестицій при безпосередньому поєднанні фінансування з обмеженим регресом та фінансуванням під урядові гарантії [11]. За схемою BOT група замовників створює спеціальну компанію, в обов'язки якої входить належне фінансування та організація будівництва об'єкта. Після завершення робіт така компанія отримує право на експлуатацію об'єктом. Держава сприяє впровадженню інвестиційного проєкту через надання гарантій банківської установи, що кредитує проєкт із залученням угоди «escrow».

При використанні схем BOT і BOOT відбувається розподіл проєктних ризиків між учасниками: спеціальною компанією-підрядником, кредитором-банком або їх групою і державою, що закріплюється в концесійному договорі або франчайзінг-угоді, забезпечується взаємна зацікавленість учасників проєкту в його своєчасному і ефективному здійсненні. Привабливість цих схем для держави обумовлена рядом обставин: держава, відіграючи важливу роль в реалізації проєкту, не робить при цьому витрат, що зводить до мінімуму вплив

на його бюджет, через певний проміжок часу, визначений періодом концесії або франчайзінг-угодою, вона отримує у власність діючий об'єкт; використання механізму конкурсного відбору, переорієнтації фінансування на приватний сектор внаслідок його більш високої ефективності дозволяє досягати великих результатів; стимулювання надходжень та використання високих технологій, іноземних інвестицій, що досягається за допомогою використання цих схем, дозволяє вирішувати важливі економічні і соціальні проблеми.

Розвитку проектного фінансування в країні має сприяти покращення інвестиційного клімату (у тому числі створення умов для зниження ціни кредитних ресурсів), поліпшення ресурсної бази банків, запровадження надійних фінансових інструментів, збільшення фінансових ресурсів для широкомасштабного фінансування капіталомістких проєктів, підвищення кваліфікації учасників проектного фінансування та інші чинники, що посилює проєктні ризики. В умовах, що склалися, розв'язання проблеми вимагає комплексного підходу, що враховує інтереси різних сторін. Важливими складовими такого підходу є посилення ролі державних гарантій страхування проєктних ризиків, включаючи надання гарантій банкам, які беруть участь в фінансуванні пріоритетних державних інвестиційних проєктів і програм, податкове стимулювання механізмів інвестування, розвиток міжбанківської співпраці у сфері спільного кредитування інвестиційних проєктів [5].

Отже, вивчення світового досвіду організації системи банківських інвестиційних послуг клієнтам з точки зору форм, видів і методів надання, їх надійності та ефективності сприятиме швидкому розвитку в Україні цього популярного та активного у світі виду банківського бізнесу. Перспективою подальших досліджень може виступити взаємозв'язок покращення інвестиційного клімату в Україні з розширенням спектра та ефективності банківських інвестиційних послуг.

3.3 Рекомендації з покращення організації управління портфелем цінних паперів в КБ «Приват-банк»

Пропозиції щодо вдосконалення портфеля цінних паперів потрібно розглядати як для банківської системи в цілому, так і окремо для діяльності КБ «Приват-банк». Оскільки від розвитку та новітніх тенденцій у сфері інвестування всієї банківської системи залежить і механізм їх впровадження у роботу досліджуваного банку. Досліджуючи заходи, що дають можливість підвищити масштаби інвестиційної роботи банківських установ, варто зазначити, що стимулювання цієї сфери потрібно розпочати із створення стабільних умов для розвитку економіки, що включають в себе формування діючої нормативно-правової бази та запровадження відповідного режиму оподаткування, підтримку фінансової стійкості різних учасників інвестиційних проєктів та розробку механізму, який дозволить знизити ризики від інвестування в банківські установи [13].

Основними проблемами для активізації інвестиційної роботи банківських установ є низький рівень розміри власного капіталу вітчизняних банків та незадовільна структура та якість пасивів, їх короткостроковий характер, а також незбалансованість загальної структури активів і пасивів. Ця проблема вимагає розробки заходів, які спрямовані на стимулювання вкладення заощаджених підприємств до інвестиційних проєктів: для фізичних осіб, інституційних інвесторів, довгострокових депозитів, що в комплексі дозволить створити ресурсну базу інвестиційної роботи.

Розглянувши напрямки вдосконалення інвестування вітчизняними банками доцільно виокремити основні з них (рис. 3.5). Найбільш доцільним буде встановлення податкових пільг для банківських установ, а також для їхніх акціонерів при спрямуванні їхніх коштів на поповнення банківського капіталу, спрощення процедури реєстрації емісії банківських акцій. Слід запровадити часткове оподаткування доходів, які спрямовані на капіталізацію банків, звільнити від оподаткування одержані дивіденди від володіння акціями банків, а також дивіденди, які спрямовуються на їх реінвестування.

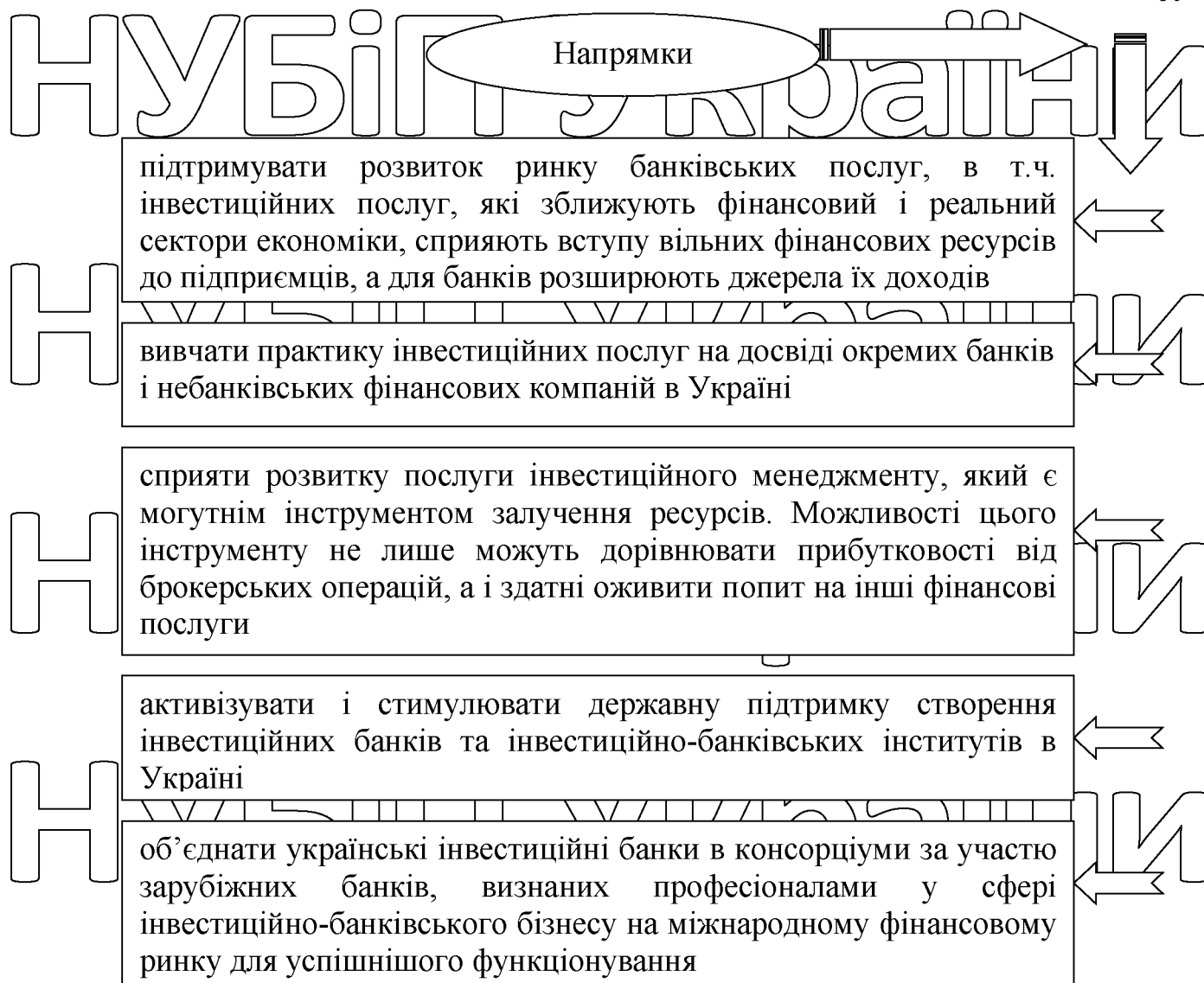

Рис. 3.5. Основні напрямки вдосконалення інвестування вітчизняними банками на сучасному етапі [13]

Також на державному рівні варто сформувати сприятливі умови для того, щоб інвестувати фінансові ресурси інституційних інвесторів пенсійних фондів недержавної форми власності, інвестиційних фондів та страхових компаній у фінансові інструменти банків. Це вимагає внесення змін до діючих Законів України, які стосуються збільшення лімітів інвестування недержавних пенсійних фондів у фінансові інструменти. Це в першу чергу пов'язано з тим фактом, що в сучасних умовах банківські установи є головними інвесторами ринку боргових цінних паперів. Для того, щоб акумулювати додаткові фінансові ресурси варто удосконалити та реформувати систему національних інституційних інвесторів, що дозволить накопичити необхідний рівень фінансових ресурсів та профінансувати розміщення фінансових інструментів в банківські установи.

Доцільно переглянути діяльність УБРР або створити новий Український банк розвитку в тому числі шляхом можливої реорганізації діючого. На даний час назріло питання формування нової моделі організації такої установи, в основу якої закладено низку принципів відмінностей порівняно з комерційними банками для уникнення дублювання їхніх функцій та відповідності функціональному призначенню, зокрема:

1. механізм мобілізації довгострокових ресурсів, який формується за рахунок видатків бюджету, кредитів банків на довгостроковий період, доходів від приватизації державного майна, доходів, які одержані під державні гарантії на виконання інвестиційних програм;

2. кредитів від іноземних та міжнародних фінансових організацій; коштів від емісії середньо- та ОВДП, які надаються на довгостроковий період та призначені для того, щоб покривати бюджетний дефіцит;

3. емісії власних боргових цінних паперів тощо;

4. створення особливого механізму інвестування в основний капітал на довгостроковий період в реальний сектор економіки через вкладення в акціонерний капітал, прямі довгострокові кредити, андерайтинг тощо;

5. покладання в основу своєї діяльності загальнодержавних і регіональних пріоритетів соціально-економічного розвитку;

6. надання іншим фінансовим інституціям гарантії повернення кредитних ресурсів, перерозподіляючи їх кредитний ризик і стимулюючи тим самим збільшення обсягів кредитування;

7. фінансування економічних суб'єктів, які функціонують у непривабливих сферах, не створюючи конкуренції комерційним банкам;

8. зосередження уваги на пріоритетних об'єктах соціально-економічного розвитку із тривалим терміном окупності та високими ризиками фінансування їхньої діяльності;

9. отримання інституційних привілеїв під виконання перелічених вище завдань [44].

В сучасних умовах є потреба в розробці та подальшому впровадженні такого документу як «Програми сприяння розвитку інвестиційної діяльності

банків», що окреслював би «пріоритетні напрями діяльності банків у сфері інвестиційного бізнесу, а також економічні, організаційні і правові засади та заходи щодо стимулювання участі банківських установ у сфері фінансування інвестиційних проєктів, спрямованих на економічне зростання та забезпечення підприємств довгостроковими фінансовими ресурсами для реалізації інвестиційних цілей. Саме розглянуті пільгові умови щодо стимулювання інвестиційної діяльності банків повинні знайти відображення в цьому документі» [47].

В умовах поступової зміни стратегічних орієнтирів та напрямів інвестиційної діяльності, запровадження нових технологій та перегрупування сил головна задача КБ «Приват-банк» полягає у розробці стратегічних шляхів розвитку банківської установи на зовнішньому та внутрішньому ринках, враховуючи наступні пріоритетні шляхи:

1. глобалізація державної фінансової політики;
2. створення інноваційних інформаційних технологій;
3. закріплення фінансово-стійкої позиції банку;
4. забезпечення достатності власного капіталу банку на рівні міжнародних стандартів;
5. розширення участі банку в системах розрахунків на міжнародному рівні;
6. формування більш розгалуженої мережі філій банківських установ, які спеціалізуються як на конкретних видах операцій та на загальному комплексі наявних банківських послуг;
7. розробка ефективної стратегії банківських установ;
8. конкуренція за сприятливі умови вкладання ризикового капіталу;
9. скорочення сукупних витрат та збільшення загального розміру доходів;
10. раціоналізація операційної та організаційної структури;
11. орієнтація на різні класи клієнтів;
12. підвищення кваліфікації працівників банківських установ.

Всі напрями варто враховувати під час розробки та перегляду сформованого стратегічного плану розвитку для КБ «Приват-банк» [44].

Для КБ «Приват-банк» одним із привабливим варіантом зростання власного капіталу може стати розповсюдження серед міноритарних акціонерів привілейованих акцій. Ще одним важливим заходом з розширення інвестиційного потенціалу КБ «Приват-банк» є формування надійного, прозорого та швидкого механізму випуску банком та іншими фінансовими посередниками фінансових інструментів: облігацій, єврооблігацій, депозитних сертифікатів та привілейованих акцій, який повинен передбачати: скасування державного мита за реєстрацію інформації про випуск фінансових інструментів для капіталізації банківських установ, швидку реєстрацію випусків, мінімізацію витрат на реєстрацію, систематизацію інформаційних потоків щодо здійснених випусків [49].

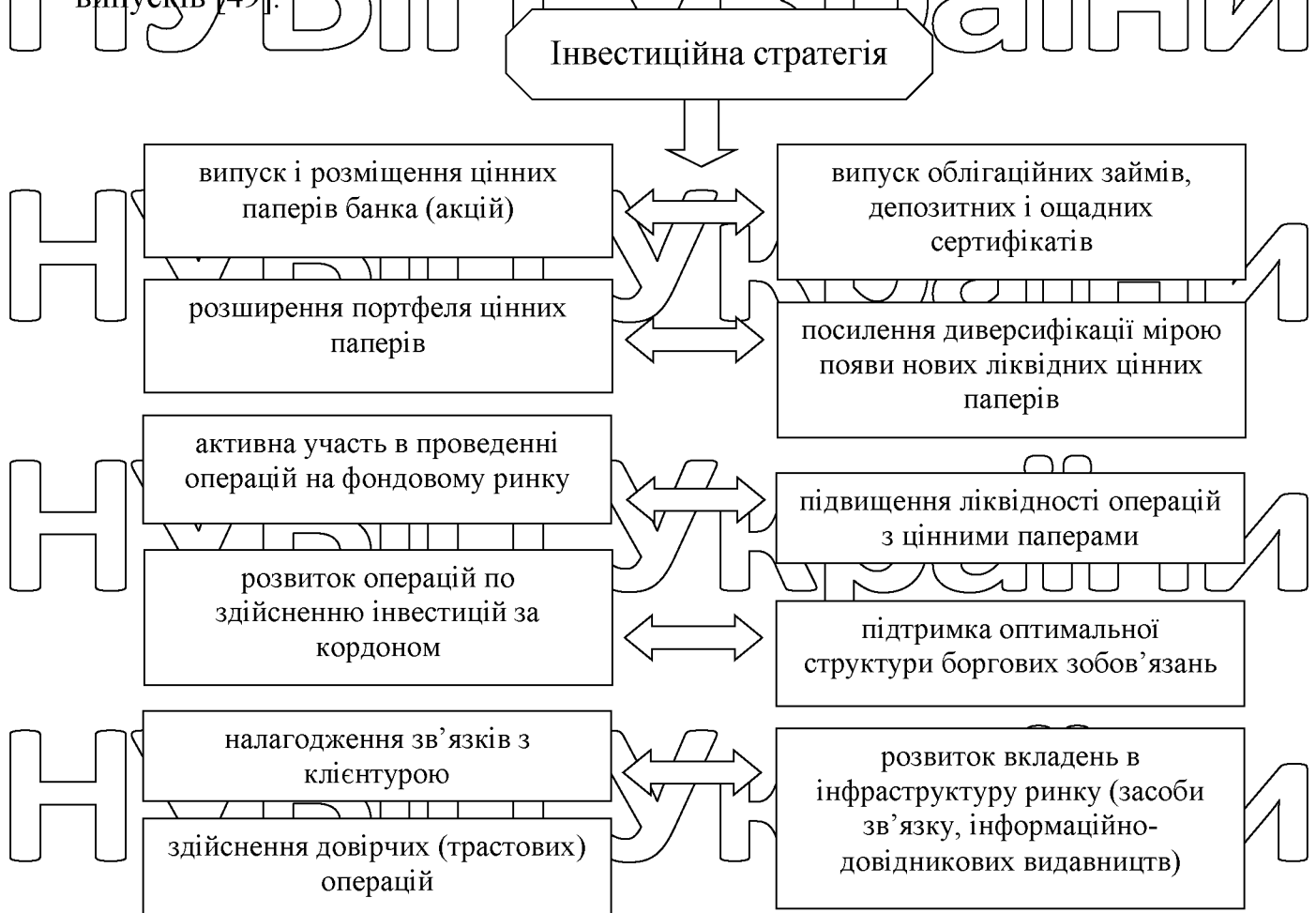

Рис. 3.6. Перспективні шляхи розвитку інвестиційної діяльності для КБ «Приват-банк» [49]

Пріоритетними напрямками удосконалення стратегії управління операцій банку з цінними паперами є наступні (рис. 3.6). Тому основною метою інвестиційної стратегії КБ «Приват-банк» є підтримка відповідних пропорцій

між первинним і вторинним резервом, а також мінімізація інвестиційного ризику через диверсифікацію.

Оскільки стратегічна мета формування оптимального портфеля цінних паперів для КБ «Приват-банк» є підтримка пропорцій між первинним та вторинним резервом, варто мінімізувати інвестиційний ризик через диверсифікацію. При цьому напрямком інвестиційної стратегії банку є забезпечення прибутковості інвестицій за рахунок диверсифікації, тобто проведення розподілу інвестиційного портфеля між фінансовими інструментами та підтримка ліквідності для зниження банківського ризику.

На основі розглянутих всіх напрямків покращення структури портфеля цінних паперів та оптимізації інвестиційної діяльності для КБ «Приват-банк» можемо узагальнити, що основними джерелами творення ресурсної бази є міжбанківські кредити та дохід, який отримують від випуску власних облігацій інвестиційними банками, при цьому перспективними напрямами діяльності в цьому напрямку можуть стати: процес розміщення цінних паперів, які реструктуризовані державою в діючі підприємства та розміщення єврооблігаційних позик, зважаючи на те, що вони являють собою оптимальний спосіб залучення капіталів на фінансовий ринок.

ВИСНОВКИ

В дослідженні проведений аналіз теоретично-методологічних засад управління портфелем цінних паперів комерційного банку, здійснена діагностика процесу управління цього портфеля на прикладі АТ «ПриватБанк» та розроблено практичні рекомендації для його вдосконалення. На основі цього узагальнимо наступні висновки:

1. Сутність управління портфелем цінних паперів полягає у купівлі-продажу фінансових інструментів з метою зміни обсягу та структури портфеля, а також диверсифікації ризиків. Безперервне управління портфелем необхідне саме для того, щоб уникнути нових ризиків та швидко відповідати на зміну ситуації на фондових ринках та в економіці країни. Загалом ефективність портфеля цінних паперів та його структура повністю залежать від обраної банком інвестиційної стратегії, яка може будуватися за загальноприйнятими у світі принципами та методами, але з врахуванням певної специфіки діяльності банків, яка полягає у тому, що банки можуть інвестувати лише вільні на даний момент часу кошти та з урахуванням можливого виникнення потреби у них у майбутньому.

2. Процес формування портфеля цінних паперів варто зазначити, що він включає в декілька етапів, які в комплексі становлять циклічний процес, що дає можливість проводити в разі необхідності коригування визначених цілей, зокрема: формування інвестиційних цілей, інвестиційної політики, вибір стратегії, вибір активів та оцінка інвестиційних рішень, аналіз ефективності портфеля цінних паперів. Основними принципами формування портфеля цінних паперів банку є прибутковість та безпека вкладень, їх ріст та висока ліквідність. Під безпекою портфеля цінних паперів розглядають невразливість інвестицій до різних потрясінь, які відбуваються на ринку капіталу та стабільність отримання доходу. Відносно оцінки загальної ефективності інвестицій зазначимо, що цей етап є важливим для того, щоб сформувати портфель цінних паперів, оскільки на основі показників ефективності затверджуються рішення, які стосуються доцільності формування портфеля або зміни його структури. Важливою

передумовою є те, що процес формування портфеля цінних паперів відбувається на перших етапах, а його створення під час вибору конкретних активів.

3. Ризики, що безпосередньо пов'язані із здійсненням операцій з цінними паперами є не однорідними, тому банк повинен оцінити всі основні види ризиків, які постають перед інвестором під час придбання та зберігання цінних паперів, зокрема ризик, пов'язаний з тривалістю періоду обігу цінного папера: інфляційний ризик, відсотковий, кредитний та діловий ризики, рівень ліквідності цінних паперів та ризик дострокового відкликання. Механізм аналізу й управління ризиками банку базується з використанням комплексного підходу, що включає в себе вирішення таких завдань як: виявлення та аналіз ризиків, які можуть виникати під час роботи банку; якісна й кількісна оцінка різних видів ризиків; визначення взаємозв'язків між деякими видами ризиків; проведення аналізу рівня ризиків за банківськими операціями для окреслення загального розміру ризиків банку; оцінка обґрунтованості та допустимості розміру ризиків та відстеження ризиків під час виникнення негативної тенденції, а також адекватне реагування, що спрямовується на мінімізацію ризику або його запобігання.

4. Аналіз ринку цінних паперів показав, що за аналізований період відбувається збільшення загальної суми розміщення ОВДП на первинному ринку від 65127,79 млн. грн. у 2018 році до 594374,51 млн. грн. у 2022 році. Щодо розміщення ОВДП у державному бюджету варто зазначити, що у 2022 році ця частка фінансових ресурсів зменшилася до 27,66%, що зумовлювалося початком війни та необхідністю залучення фінансових ресурсів для того, щоб забезпечити фінансову оборону України. За 2018-2023 роки збільшується середньозважена дохідність ОВДП, виключенням був лише 2020 рік. Причиною такого росту є те, що із збільшенням рівня дефіциту державного бюджету поступово зростає відсоткова ставка дохідності облігацій. Загальний обсяг торгів облігаціями зовнішньої державної позики зріс з 622,08 млрд. грн. у 2018 році до 828,54 млрд. грн. у 2022 році, при цьому частка ОЗДП складала близько 53% від зовнішнього боргу. Станом на кінець 2022 року, частка ОЗДП складала 53% зовнішнього боргу. На ринку цінних паперів поступово відбувається зростання загального

обсягу торгів облигаціями держави на ринку цінних паперів. Для прикладу, у 2017 році цей показник становив 54,65%, натомість у 2022 році – 99,6%. З доступних фінансових інструментів на ринку цінних паперів найзначущими були саме операції з державними облигаціями. Варто зауважити, що банки є активними учасниками діючого ринку цінних паперів, оскільки вони щороку нарощують свій портфель. У 2022 році коефіцієнт інвестиційної активності банківських установ склав 35,19%.

5. Оцінка портфеля цінних паперів КБ «Приват-банк» показав, що станом на кінець 2022 року портфель цінних паперів складався з довгострокових державних боргових цінних паперів з вбудованим опціоном акцій, довгострокових державних боргових цінних паперів, середньострокових державних та валютних боргових цінних паперів, короткострокових державних та валютних боргових цінних, а також паперів Довгострокові облигації, випущені Державною іпотечною установою. У 2022 році портфель цінних паперів КБ «Приват-банк» складався з різних видів цінних паперів, загальна сума портфеля становила 239752 млн. грн. За 2021 рік довгострокові облигації, які були випущені Державною іпотечною установою на загальну суму 283 млн. грн. віднесені до знецінених фінансових активів. Інші інвестиційні цінні папери класифікуються у формі фінансових активів з відповідною оцінкою майбутніх кредитних збитків протягом 12 місяців. Крім цього довгострокові державні боргові цінні папери за СВІСД у 2021 році оцінюються за справедливою вартістю в загальній сумі 17350 млн. грн., які надані в заставі за відповідним договором зберігання готівки НБУ у касах банківських установ. Чистий процентний дохід у 2022 році у КБ «Приват-банк» складає 39918 млн. грн., а у 2020 році та 2021 роках прибуток складає на рівні 21602 млн. грн. та 29317 млн. грн. відповідно. Чистий процентний дохід після зменшення корисності процентних активів у 2022 році складає 24522 млн. грн., його значення за аналізований період збільшилося на 23,89%. Щодо комісійних доходів варто зазначити, що вони зросли на 19,15%, а результат від результат від операцій з іноземною валютою – на 372,28%. В загальному підсумку КБ «Приват-банк» має прибуток за звітний період у розмірі 30198 млн. грн.

6. Для удосконалення управління портфеля цінних паперів банківських установ необхідним є формування механізму управління капіталізацією банківської установи, що дозволяє забезпечити комплексну, скоординовану та цілеспрямовану дію на відповідні умови управління капіталізацією банку.

Створення цієї системи має опиратися на отриманий досвід, наявні ресурси та організаційну структуру, а також на зацікавленості банку в зростанні його капітальної бази.

7. Для КБ «Приват-банк» одним із привабливих варіантом зростання власного капіталу може стати розповсюдження серед міноритарних акціонерів привілейованих акцій. Ще одним важливим заходом з розширення інвестиційного потенціалу КБ «Приват-банк» є формування надійного, прозорого та швидкого механізму випуску банком та іншими фінансовими посередниками фінансових інструментів: облігацій, єврооблігацій, депозитних сертифікатів та привілейованих акцій, який повинен передбачати: скасування державного мита за реєстрацію інформації про випуск фінансових інструментів для капіталізації банківських установ, швидку реєстрацію випусків, мінімізацію витрат на реєстрацію, систематизацію інформаційних потоків щодо здійснених випусків. Перспективними напрямками діяльності в цьому напрямку можуть стати: процес розміщення цінних паперів, які реструктуризовані державою в діючі підприємства та розміщення єврооблігаційних позик, зважаючи на те, що вони являють собою оптимальний спосіб залучення капіталів на фінансовий ринок.

НУБІП України

1. Белова І. В. Оцінка ефективності інвестиційної діяльності банку (на прикладі ПАТ КБ «Приватбанк»). *Проблеми і перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України : збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції (23 листопада 2017 р., м. Суми)*. Суми : Сумський державний університет, 2017. С. 222-226.

2. Береславська О. І. Діяльність банків на ринку цінних паперів України. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2016. № 2. С. 21-30.

3. Біловус Т. В. Дослідження моделей регулювання ринків цінних паперів. *Економіка і організація управління*. 2017. № 2 (26). С. 132-140.

4. Боргова статистика: Державний борг та гарантований державою борг. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg>.

5. Борнєова Л. Є., Мамуненко М. С. Сучасні напрями розвитку вітчизняних банківських операцій з цінними паперами. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2021. Вип. 2 (103). С. 35–41. DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2021-2-6>.

6. Брежнєва-Єрмоленко О. В. Детермінанти інвестиційної діяльності комерційних банків. *Економіка і суспільство*. 2018. № 19. С. 948-954. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-142>.

7. Бутко М., Бутко І., Дітковська М., Іванова І., Олійченко І. *Менеджмент інвестиційної діяльності*. К.: Центр навчальної літератури, 2018. 680 с.

8. Вергелюк Ю. Ю. Використання ринкових джерел фінансування дефіциту державного бюджету в Україні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2022. No24(52). С. 84–89.

9. Ганцяк М. Сучасний стан залучення фінансування бюджетного дефіциту на ринку державних боргових цінних паперів України. *Економіка та суспільство*. 2022. No44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-17>

НУБІП України

10. Діяльність банків на ринках цінних паперів України /
 О. І. Береславська. *Збірник наукових праць Національного університету
 державної податкової служби України*. 2016. № 2. С. 21-30.

11. Державний борг та гарантований державою борг. Офіційний сайт
 Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg>.

12. Жердецька Л. В. Оцінка ефективності інвестиційної діяльності
 банків України на фондовому ринку. *Науковий вісник Одеського національного
 економічного університету*. 2021. № 9–10 (286–287). С. 11–17. DOI:
<https://doi.org/10.32680/2409-9260-2021-9-10-286-287-11-17>.

13. Житар М. О. Державна політика регулювання та стимулювання
 інвестиційної діяльності банків України. *Науковий вісник Ужгородського
 Університету*. 2019. № 1 (53). С. 163-167. DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.1\(53\).163-167](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.1(53).163-167).

14. Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»
 від 23.02.2006 № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.

15. Закон України «Про банки і банківську діяльність»
 від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.

16. Калусенко В. В. Аналіз інвестиційного портфеля банків України та
 стратегія управління ним. *Збірник наукових праць Університету державної
 фіскальної служби України*, 2019. № 1. С. 63-78. DOI: [10.33244/2617-5940.1.2019.63-78](https://doi.org/10.33244/2617-5940.1.2019.63-78).

17. Катан Л. І., Мішенський В. В. Організаційно-економічний механізм
 забезпечення прибутковості комерційного банку, як основоположний показник
 ефективності його діяльності. *Ефективна економіка*. 2021. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2021_7_7

18. Кльоба Л.Г. Банківська інвестиційна діяльність на ринку цінних
 паперів. *Економіка і держава*. 2016. №6. С. 20-24. URL:
http://www.economy.in.ua/pdf/6_2016/5.pdf

19. Коваленко В. В. Діяльність банків на ринку цінних паперів. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 26. С. 326-332.

20. Коваленко В. В. Система ризик-менеджменту кредитно-інвестиційного діяльності в банках. *Інфраструктура ринку*, 2019. Вип. 37. С. 584-590.

21. Кремень О., Швидка В. Військові облигації як інструмент фінансування видатків державного бюджету України в умовах воєнного часу.

Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації: тези доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 7 жовтня 2022 року). Київ: КНУТД, 2022. С. 98-100.

22. Криховецька З. М., Кохан І. В. Проблеми та шляхи вдосконалення формування фінансових ресурсів банків. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-10>

23. Кужелєв М. О., Житар М. О. Фінансова гнучкість прийняття рішень в інвестиційній діяльності банків: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 176 с.

24. Куцук І. О. Державне регулювання інвестиційного процесу в умовах функціонування ринку цінних паперів: монографія. Львів: Вид-во «Раст-7», 2014. 296 с.

25. Леонов С. В. Банківське інвестування: взаємо- зв'язок економічних категорій. *Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*. Дніпропетровськ. 2019. Том I. С. 59-61.

26. Мусієнко О. М. Специфіка управління портфелем цінних паперів у контексті реалізації інвестиційної діяльності банку. *Наукові записки. Серія «Економіка»*. 2013. № 23. С. 315-318.

27. Нікольчук Ю. М., Лопатовська О. О. Організаційно-економічний механізм управління фінансовою стійкістю комерційного банку. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. С. 217-221.

28. Озерчук О. В. Управління інвестиційним портфелем банків в Україні: теоретичні та прикладні аспекти. *Наукові праці НДФІ*. 2019. № 1 (86). С. 85-100.

29. Онищенко Ю.І., Нікіфорова К. Інвестиційна діяльність банків України. Фінансово-кредитна система: проблеми та інновації: збірник матеріалів IV Міжнародної науковопрактичної Інтернет-конференції (Одеса 11-12 квітня 2019 р.). Одеса: ОНЕУ, 2019. С. 128-132.

30. Онищенко Ю. І., Нікіфорова К. Портфельні інвестиції як основа формування інвестиційної бізнес-моделі банків в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Випуск 47/2019. Режим доступу: <http://www.bses.in.ua>.

31. Онищенко Ю. І. Управління інвестиційною діяльністю банку: теорія та практика. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 25 С. 738-745. Режим доступу: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/25_2018_ukr/123.pdf.

32. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>.

33. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua>.

34. Офіційний сайт КБ «Приват-банк». URL: <https://privatbank.ua>.

35. Петик Л. О. Сучасний стан фондового ринку в Україні. *Національний лісотехнічний університет України*. 2015. Вип. 25-1. С. 344-350.

36. Петрук А. О. Проблеми та перспективи розвитку методів регулювання інвестиційної діяльності банків, пов'язаної з похідними фінансовими інструментами. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2019. № 2 (43). С. 61-64.

37. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку. Підручник. Київ, 2004. 468 с.

38. Свєрдлик З. М., Пізнюк Л. В. Організація діяльності банківських установ: документно-інформаційний аспект. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. С. 82-88.

39. Скоробогатова Н. Є. Інвестування: практикум: навчальний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 051 «Економіка» / Скоробогатова Н. Є., КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2023. 67 с.

40. Скрипник Г.О., Гераймович В.Л. Інвестування. Київ, 2015. 307 с.

41. Степанова Д. С., Передерій В. В. Функції ринку цінних паперів. *Трансформація фінансової системи та обліку в умовах інноваційної глокалізації національної економіки. Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 25-26 жовтня 2018 року)*. Одеса: «Друкарський дім», 2018. С.154-155.

42. Степанова А. А. Інвестування в схемах і таблицях. підручник. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2021. 103 с.

43. Тиркало Р.І. Банківська справа. Тернопіль: Карт-бланш, 2001. 314 с.

44. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / Ю. Ю. Верланов. 2 вид. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 336 с.

45. Хадарцев О.В. Портфельні теорії управління фінансовими інвестиціями: навчальний посібник для студентів спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». Полтава: ПолтНТУ, 2018. 94 с.

46. Ходаківська В.П. Ринок фінансових послуг (Навчальний посібник). К.: ЦУЛ, 2022. 320 с.

47. Черкасова С. В. Банківська інвестиційна діяльність на вітчизняному фондовому ринку. *Підприємництво і торгівля*. 2019. Вип. 24. С. 51–58. URL: <http://ute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/DOI/2522-1256-2019-24-07.pdf>.

48. Черничинець С. П. Управління портфелем цінних паперів підприємства: дис. канд. екон. наук: 08.06.01 // Тернопільський держ. економічний ун-т. Т., 2005.

49. Шуляк О. Ю. Види та активність діяльності банків на ринку цінних паперів України. *Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених / ред. кол.: Н.А. Хрущ, Р.С. Квасницька, І.В. Форкун та ін. (відп. ред. Н.А. Хрущ)*. Хмельницький : ХНУ, 2020. С. 61-63. Режим доступу: <http://fbs.khnu.km.ua/>.

50. Яковенко Г. С. Фондовий ринок: сучасний стан та перспективи розвитку. *Магістеріум. Економічні студії*. 2014. Вип. 56. С. 105-108.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

НУБІП України

Звіт про управління АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

Характер бізнесу

АТ КБ «ПриватБанк» (далі Банк) є універсальним Банком з фокусом на роздрібний сегмент, що активно просуває послуги для малого та середнього бізнесу та вибірково працює в корпоративному секторі.

Банк здійснює свою діяльність відповідно до ліцензії Національного банку України (НБУ) з березня 1992 року. Станом на 31 грудня 2022 року Банк має 8 філій і 1200 функціонуючих відділень в Україні та філію на Кіпрі (31 грудня 2021: 20 філій і 1 475 функціонуючих відділень в Україні та філію на Кіпрі).

Зовнішнє середовище

2022 рік став для України в цілому та Банку, зокрема, визначається нападом росії та введенням воєнного стану в Україні з 24.02.22. Економічна ситуація в країні протягом року характеризується розгортанням наслідків воєнного стану, що перш за все виявляється в зростанні інфляційних процесів, падінні ВВП, тиску на валютний ринок.

Війна призвела до порушення ланцюгів постачання, скорочення пропозиції окремих товарів, збільшення витрат бізнесу, фізичного руйнування виробничих потужностей та інфраструктури, а також тимчасової окупації окремих територій. Збереження високих цін на енергоносії та рекордні рівні інфляції в країнах-партнерах також значно посилювали ціновий тиск в Україні. На початку війни третина підприємств зупинила діяльність. Причини цього – фізичні руйнування та тимчасова окупація низки територій кількох областей, високий рівень невизначеності та ризиків, розривання логістичних і виробничих зв'язків, вимушена масова міграція населення.

З 2 півріччя економічна активність почала поживавлюватися, бізнес та населення поволі адаптувалися до нових умов діяльності. Цьому сприяло також звільнення північних областей та зменшення кількості регіонів з активними бойовими діями.

В 4 кварталі 2022 року на перше місце серед основних проблем економіки України вийшли перебої з постачанням електроенергії, водо- або теплопостачанням, зумовлені ракетними обстрілами росією критичної інфраструктури країни, що почалися з жовтня. Дефіцит електроенергії обумовив додаткове обмеження економічної активності в країні. Переважна більшість підприємств скоротили виробництво та торгівлю, хоча частина змогла стабілізувати роботу завдяки засобам автономного енергоживлення, зміні годин роботи або отриманню електроенергії під виробничі потреби.

Наразі відновлення економіки України стримується руйнуванням потужностей та бойовими діями, скороченням попиту та зниженням купівельної спроможності домогосподарств, логістичними складнощами, насамперед для металургів, проблемами з електроенергією. Значний від'ємний внесок у зміну реального ВВП 2022 року очікувано має і сільське господарство – як через нижчі показники врожайності цього року, так і значно менші посівні площі.

Падіння ВВП в 2022 році склало -30,4% що є кращим показником, ніж передбачалось за попередніми макрпрогнозами. В умовах високих безпекових ризиків, нижчих врожаїв, проблем в енергетичній інфраструктурі у 2023 році прогнозується, що реальний ВВП зросте лише на 0.3%.

На початку широкомасштабної війни НБУ зафіксував офіційний курс гривні, щоб утримати очікування бізнесу та населення під контролем, а також зберігав облікову ставку незмінною на рівні 10%. Фіксований курс та валютні інтервенції НБУ стали ключовими інструментами забезпечення макрофінансової стабільності. Утім, в міру адаптації економіки до війни та повернення громадян і бізнесу до економічної логіки ухвалення рішень, в червні НБУ повернувся до проведення активної монетарної політики та підвищив облікову ставку на 15 в.п. до 25%. Метою такого кроку був захист гривневих доходів та заощаджень громадян, збільшення привабливості гривневих активів, зниження тиску на валютному ринку і в результаті посилення спроможності НБУ забезпечувати курсову стабільність і стримувати інфляційні процеси під час війни.

В липні 2022 року НБУ здійснив разову корекцію офіційного курсу гривні до долара США та зафіксував його на рівні 36,5686 грн/дол. США. За оцінками

Національного банку, корекція обмінного курсу збільшила приплив і відповідно продаж валютної виручки експортерами, мінімізувала спекулятивну складову поведінки учасників ринку та надала змогу стабілізувати курсові очікування.

Корекція офіційного курсу гривні мала лише обмежений вплив на прискорення темпів зростання цін, зумовлене насамперед наслідками війни для пропозиції товарів і послуг та вартості логістики, а також динамікою цін на світових товарних ринках. Натомість фіксація офіційного курсу на новому стійкішому рівні надала змогу НБУ зберегти контроль над ціновою динамікою в Україні.

Протягом 2022 року суттєво зросли й інфляційні очікування бізнесу та домогосподарств. Основними чинниками зростання інфляції є порушення ланцюгів постачання, руйнування виробництв, скорочення пропозиції товарів та послуг, збільшення витрат бізнесу. Ще одним проінфляційним чинником був ефект перенесення на ціни коригування офіційного курсу гривні до долара США.

Подальше зростання інфляції у світі теж позначалося на цінах в Україні. Водночас фіксація тарифів на житлово-комунальні послуги і насичення внутрішнього ринку паливом разом зі збереженням його пільгового оподаткування гальмували зростання цін. У результаті впродовж року інфляція зростала високими темпами та сягнула наприкінці року 26,6% рік до року.

В цих умовах банківська система зберігає стабільність.

Обсяг коштів клієнтів у банках зріс, що забезпечувало стабільно високий рівень ліквідності попри воєнні ризики. Невеликий вплив коштів населення у перші два місяці року через інформаційний тиск компенсувався зростанням депозитів у березні. Водночас частка коштів на вимогу оновила максимум.

Після початку повномасштабної війни населення знизило попит на кредити. Натомість помірний попит на кредитні ресурси з боку корпорацій зберігся. Кредитуванню бізнесу сприяла держава, поліпшивши умови участі в урядових програмах, зокрема спрямованих на підтримку агросектору та критично важливого для України бізнесу. Також банки активно підтримували клієнтів, запровадивши на початку війни різноманітні програми кредитних канікул, пільгові ставки та тарифи по продуктах, а при виході із кредитних канікул - програми реструктуризації як для масового сегменту, так і для

корпоративних клієнтів. При цьому, фінансовий стан більшості клієнтів та їхні можливості обслуговувати свої зобов'язання, в свою чергу, обумовлюють підвищені кредитні ризики банківської системи та необхідність формування резервів під них. Резерви за кредитними збитками зростатимуть й надалі.

Вартість гривневих ресурсів з другої половини 2022 року поступово зростає, реагуючи на утримання високої облікової ставки з червня. Проте дію трансмісійного механізму суттєво сповільнює значний профіцит ліквідності банківської системи.

Міжнародні рейтингові агентства продовжують більш уважно та часто відслідковувати тренди розвитку України під час війни та періодично переглядають суверенні рейтинги країни та, відповідно, рейтинги банківської системи. У березні 2022 року, на тлі військового конфлікту з росією, рейтингові агентства Fitch Ratings та Moodys переглянули суверенний рейтинг України та, відповідно, рейтинги Банку. Так, довгостроковий рейтинг дефолту емітента в іноземній валюті оцінюється на рівні «CCC-» (раніше «B»), рейтинг за довгостроковими депозитами в національній та іноземній валютах Caa2 (раніше B3). Агентства зазначають, що рейтингове рішення відображає військове вторгнення росії, яке призвело до підвищених ризиків для зовнішніх та державних фінансів, макрофінансової та політичної стабільності України.

В серпні рейтингове агентство Fitch Ratings підтвердило довгострокові рейтинги дефолту емітента (РДЕ) чотирьох державних банків, в т.ч.

ПриватБанку, та трьох приватних банків України в іноземній та національній валюті на рівні CCC, та CCC відповідно. Також Fitch знизило рейтинг стійкості шести банків до cc, а рейтинг ПриватБанку до ccc-, щоб відобразити підвищені суверенні ризики та ризики операційного середовища для кредитоспроможності банків. Зниження рейтингів стійкості стало результатом зниження суверенного рейтингу України до cc через відстрочку виплат за єврооблігаціями. "Вища стійкість ПриватБанка на рівні ccc- показує нашу думку про сильніші буфери покриття збитків, ніж у інших шести банків" – пише Fitch.

Останній перегляд рейтингів був в лютому 2023, коли рейтингове агентство Moody's змінило рейтинги оцінки кредитоспроможності п'яти

українських банків, в т.ч. ПриватБанку, на «Са» з «Саа3» внаслідок зниження рейтингу незабезпеченого боргу в Україні відповідно до «Са» з «Саа3».

Moody's зазначає, що зниження рейтингів зумовлене наслідками війни з Росією, які, ймовірно, створять довгострокові проблеми для економіки та державних фінансів України.

Отже, ситуація в Україні в 2022 році залишається доволі складною та напруженою, втім контрольованою. Продовження воєнних дій на території України, подальше руйнування виробничих потужностей, інфраструктури та житлових будинків, а також невизначеність стосовно тривалості такої ситуації стримує подальший розвиток та відтерміновує активну відбудову.

Керівництво стежить за станом розвитку поточної ситуації у зовнішньому середовищі і вживає заходів, за необхідності, для мінімізації будь-яких негативних наслідків наскільки це можливо. Подальший негативний розвиток подій та макроекономічних умов може негативно вплинути на фінансовий стан та результати діяльності Банку у такий спосіб, що наразі не може бути визначений.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК"

9 Інвестиційні цінні папери

У мільйонах українських гривень	31 грудня 2022 р.			31 грудня 2021 р.		
	Балансова вартість	Договірна ставка, % річних	Строк погашення	Балансова вартість	Договірна ставка, % річних	Строк погашення
Інвестиційні цінні папери за СВПЗ:						
Довгострокові державні боргові цінні папери з вбудованим опціоном	95 716	6,00	вересень 2028 - січень 2032	93 096	6,00	вересень 2028 - січень 2032
Всього інвестиційних цінних паперів за СВПЗ	95 716			93 096		

У мільйонах українських гривень	31 грудня 2022 р.			31 грудня 2021 р.		
	Балансова вартість	ЕСВ, % річних	Строк погашення	Балансова вартість	ЕСВ, % річних	Строк погашення
Інвестиційні цінні папери за СВІСД:						
Довгострокові державні боргові цінні папери	46 159	8,91 - 30	серпень 2023 - грудень 2032	59 388	8,91 - 12,49	серпень 2023 - грудень 2032
Середньострокові державні боргові цінні папери	29 859	10,29 - 27	лютий 2023 - травень 2026	20 341	10,29 - 13,19	лютий 2022 - травень 2026
Середньострокові валютні державні боргові цінні папери	17 921	3,74 - 5,06	березень 2023 - жовтень 2023	6 810	2,45 - 6,15	квітень 2022 - жовтень 2023
Короткострокові державні боргові цінні папери	28 094	10,2 - 22,29	січень 2023 - липень 2023	17 352	10,79 - 12,81	лютий 2022 - травень 2022
Короткострокові валютні державні боргові цінні папери	21 887	3,03 - 4,31	травень 2023 - червень 2023	25 183	1,74 - 5,35	січень 2022 - грудень 2022
Всього інвестиційних цінних паперів за СВІСД	143 920			129 074		

Інвестиційні цінні папери за АС:						
Довгострокові облігації, випущені Державною іпотечною установою	303	18,96	грудень 2023	283	18,96	грудень 2023
Мінус: резерв під очікувані кредитні збитки	(187)			(176)		
Всього інвестиційних цінних паперів за АС	116			107		

Довгострокові державні боргові цінні папери з вбудованим опціоном відповідно до умов випуску передбачають індексацію номінальної вартості за строками погашення відповідно до змін середньозваженого обмінного курсу гривні до долара США на міжбанківському ринку за місяць, що передує випуску, до курсу за місяць до дати погашення. Купонний дохід не підлягає індексації. Вбудований опціон обліковується разом з основним інструментом.

На 31 грудня 2022 року довгострокові облігації випущені Державною іпотечною установою за АС у сумі 303 мільйонів гривень (на 31 грудня 2021 року: у сумі 283 мільйонів гривень), класифікувалися як знецінені фінансові активи (на 31 грудня 2021 року: знецінені фінансові активи).

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК"

9 Інвестиційні цінні папери (продовження)

Усі інші інвестиційні цінні папери за СВІСД класифікувались наступним чином станом на 31 грудня 2022 року:

- цінні папери балансовою вартістю 89 626 мільйонів гривень, класифікувались як фінансові активи з оцінкою очікуваних кредитних збитків в межах 12 місяців. Придбання таких цінних паперів Банком відбулося після впровадження воєнного стану в Україні та зниження суверенного рейтингу України;
- цінні папери балансовою вартістю 54 293 мільйони гривень, класифікувались як фінансові активи з оцінкою кредитних збитків в межах строку дії інструменту. Придбання таких цінних паперів Банком відбулося до впровадження воєнного стану в Україні та зниження суверенного рейтингу України, тобто кредитний ризик за такими цінними паперами значно збільшився із дати первісного визнання.

Станом на 31 грудня 2021 року усі інші інвестиційні цінні папери за СВІСД класифікувались як фінансові активи з оцінкою очікуваних кредитних збитків в межах 12 місяців.

З початку воєнного стану міжнародні рейтингові агентства суттєво знизили суверенний рейтинг України, що призвело до формування резервів по цінним паперам за СВІСД у сумі 3 453 мільйон гривень станом на 31 грудня 2022 року. Загальний вплив повномасштабної війни розкрито в Примітці 2.

На 31 грудня 2022 року довгострокові державні боргові цінні папери за СВІСД балансовою вартістю 25 049 мільйонів гривень були надані в заставу за невикористаним кредитним лімітом відповідно до генерального договору кредитування із НБУ (на 31 грудня 2021 року: відсутні).

На 31 грудня 2022 року довгострокові державні боргові цінні папери за СВІСД балансовою вартістю 226 мільйонів гривень були надані в заставу за програмою доступного іпотечного кредитування (на 31 грудня 2021 року: відсутні).

На 31 грудня 2022 року довгострокові державні боргові цінні папери за СВІСД балансовою вартістю 12 791 мільйонів гривень (на 31 грудня 2021 року: 17 350 мільйонів гривень) було надано в заставу за договором відповідального зберігання готівки НБУ у касах Банку.

На 31 грудня 2022 року довгострокові державні боргові цінні папери за СВІСД балансовою вартістю 2 648 мільйонів гривень були надані в заставу за договором відповідального зберігання готівки НБУ у касах Банку (на 31 грудня 2021 року: 2 504 мільйони гривень).

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК"

26 Аналіз за сегментами (продовження)

Далі подано інформацію за сегментами за 12 місяців 2022 року, що представлена як їх аналізувала особа відповідальна за прийняття операційних рішень:

	Роздрібна Банківська діяльність	Банківська діяльність з белугування бізнес-клієнтів	Активи та зобов'язання, що управляються як окремий портфель	Діяльність на ринках капіталу	Управління капіталом та інші функції централізованого управління	Всього за сегментами
<i>У мільйонах українських гривень</i>						
2022						
Процентні доходи	15 829	3 391	94	14 367	9 985	43 686
Процентні витрати	(3 450)	(149)	-	(4)	(165)	(3 768)
Доходи від інших сегментів(витрати за іншими сегментами)	5 900	858	(47)	(6 332)	(379)	-
Чистий процентний дохід	18 279	4 100	47	8 051	9 441	39 918
Комісійні доходи	22 514	9 912	3	190	326	32 945
Комісійні витрати	(10 099)	(1 692)	-	(40)	(474)	(12 505)
Чистий комісійний дохід	12 415	8 020	3	150	(148)	20 440
Чистий прибуток (збиток) від операцій з фінансовими інструментами за справедливою вартістю через прибуток або збиток	-	-	-	-	2 608	2 608
Чистий прибуток (збиток) від операцій з іноземною валютою	11 912	697	82	1 764	-	14 655
Чистий прибуток (збиток) від переоцінки іноземної валюти	-	-	(6 951)	441	(1 250)	(7 760)
Чистий прибуток (збиток) від операцій з борговими фінансовими інструментами, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	-	-	-	119	-	119
Чистий прибуток (збиток) від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості	-	-	267	-	-	267
Інші доходи	1 929	55	313	2	516	2 815
Витрати на виплати працівникам	(3 201)	(868)	(59)	(34)	(5 934)	(10 096)
Амортизаційні витрати	(653)	(60)	(5)	(5)	(1 247)	(1 970)
Інші адміністративні та операційні витрати в т.ч.:	(11 273)	(2 742)	(3 175)	(65)	6 782	(10 473)
- прями витрати сегменту, крім витрат на персонал та амортизацію	(3 757)	(643)	(2 247)	(31)	(2 910)	(9 588)
- перерозподіл витрат централізованих функцій на бізнес сегменти	(7 516)	(2 099)	(43)	(34)	9 692	-
- розформування (витрати на створення) резерву під юридичні ризики	-	-	(885)	-	-	(885)
Інші прибуток (збиток) - збиток від модифікації фінансових активів	(491)	(22)	-	-	55	(458)
Доходи (витрати), як виникають під час переїсного визнання фінансових активів за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова	-	(1)	-	-	-	(1)
Прибуток (збиток), що виникає від припинення визнання фінансових активів, оцінених за амортизованою собівартістю	-	2	-	-	2	4
Прибуток від зменшення корисності та сторнування збитку від зменшення корисності (збиток від зменшення корисності), визначені згідно з МСФЗ 9	(8 791)	(1 621)	(830)	(1 494)	(2 460)	(15 396)
Прибуток до оподаткування (Витрати на сплату податку) доходи від повернення податку	20 126 -	7 560 -	(10 308) -	8 929 -	8 365 (4 474)	34 672 (4 474)
Результат сегмента	20 126	7 560	(10 308)	8 929	3 891	30 198

26 Аналіз за сегментами (продовження)

Далі подано інформацію за сегментами за період, що закінчився 31 грудня 2021 року:

	Роздрібна банківська діяльність	Банківська діяльність з обслуговування бізнес-клієнтів	Активи та зобов'язання, що управляються як окремі портфелі	Діяльність на ринках капіталу	Управління капіталом та інші функції централізованого управління	Всього за сегментами
<i>У мільйонах українських гривень</i>						
Всього активів сегмента, в тому числі:	53 951	15 496	12 452	108 703	210 694	401 296
Грошові кошти та їх еквіваленти	-	-	-	4 672	48 163	52 835
Кредити та аванси банкам	-	31	-	26 212	-	26 243
Кредити та аванси клієнтам	51 644	15 386	1 188	-	-	68 218
Інвестиційні цінні папери в т.ч.:	-	-	-	77 739	144 538	222 277
- за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	-	-	-	-	93 086	93 086
- за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	-	-	-	77 632	51 442	129 074
- за амортизованню собівартістю	-	-	-	107	-	107
Інвестиційна нерухомість	-	-	1 989	-	-	1 989
Всього зобов'язань сегмента, в тому числі:	231 232	88 252	10 965	640	3 592	334 681
Кошти банків	-	-	-	3	-	3
Кошти клієнтів	228 686	88 074	8 543	-	-	325 303

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ДОДАТОК Г
Звіт про управління АТ КБ «ПРИВАТБАНК»
Характер бізнесу

АТ КБ «ПриватБанк» (далі Банк) є універсальним Банком з фокусом на роздрібний сегмент, що активно просуває послуги для малого та середнього бізнесу та вибірково працює в корпоративному секторі.

Банк здійснює свою діяльність відповідно до ліцензії Національного банку України (НБУ) з березня 1992 року. Станом на 31 грудня 2021 року Банк має 20 філій і 1 475 функціонуючих відділень в Україні та філію на Кіпрі.

Зовнішнє середовище

2021 рік став роком адаптації економіки України та банківської системи до нових умов роботи. Починаючи з другого кварталу 2021 року, відбувалося поступове зростання економіки, хоча й не так швидке, як прогнозували українські та західні аналітики на початку року. Так, за останніми оцінками НБУ, в 2021 році економіка зросла на 3% завдяки стійкому споживчому попиту, збільшенню інвестицій та рекордному врожаю. Водночас відновлення економіки стримувалося низкою чинників, серед яких – тиск з боку високих цін на енергоресурси й сировину та їх дефіцит, вплив слабких урожаїв 2020 року, повільніше, ніж очікувалося, відновлення сектору послуг, обмежені потужності виробництва.

Споживча інфляція у грудні 2021 року становила 10% рр (з 6,1% р/р у січні). Фактична споживча інфляція в грудні 2021 року була вищою за прогноз, опублікований в жовтневому Інфляційному звіті. Незважаючи на це, у 2021 році офіційний обмінний курс гривні до долара США Національного банку України знизився на 4% (з 28,2746 гривень за долар США на 1 січня 2021 року до 27,2782 гривень за долар США на 31 грудня 2021 року).

У 2021 році Правління НБУ ухвалило рішення щодо підвищення облікової ставки з 6%, встановленої з 2020 року, поступово до 9% у грудні 2021 року та до 10% в січні 2022 року. Рішення зумовлювалося необхідністю нівелювання додаткових проінфляційних ризиків і поліпшення інфляційних очікувань, що повинно було сприяти поступовому зниженню інфляції до цілі 5%. З огляду на війсьничий напад Росії 24.02.2022, політика регулятора буде змінена.

Український банківський сектор у 2021 році показав історично найвищий прибуток, передусім через швидкий приріст операційного доходу та скорочення відрахувань до резервів. При цьому темпи корпоративного гривневого

кредитування є найвищими за останнє десятиліття. Роздрібні позики також зростали швидко та стабільно, іпотечні – майже вдвічі швидше, ніж споживчі. Державні банки були лідерами гривневого кредитування у 2021 році. Разом із реалізацією стратегії скорочення непрацюючих кредитів це істотно знизило частку непрацюючих кредитів.

Достатній рівень ліквідності банків підтримувався збільшенням вкладів клієнтів, кошти корпорацій зростали швидше, ніж фізосіб. Подальшу дедоларизацію зумовили вищі темпи зростання гривневих депозитів порівняно з валютними. З огляду на стабільне зростання депозитів, банки майже не підвищували ставок за ними, що стало передумовою високого рівня процентної маржі та обсягу процентних доходів банків.

Зростання чистого процентного доходу банківської системи в 2021 році прискорилось за рахунок активного кредитування та нижчих за минулорічні ставок за короткостроковими депозитами населення. Процентні доходи стрімко зростали, а процентні витрати залишалися помірними.

Подальше зростання обсягів безготівкових операцій, зокрема карткових, забезпечило збільшення комісійних доходів банків. Темпи зростання чистого комісійного доходу були найвищими в III кварталі, після чого почали сповільнюватися. Одним із факторів зниження темпів зростання комісійних доходів банків стало зниження провідними платіжними системами комісій інтерчейндж, а за ними і заявлене банками зменшення комісій за еквайринг.

Подальший розвиток банку тісно пов'язаний із ризиками зовнішнього середовища, в якому він функціонує. Найвагомим ризиком для української економіки наразі є воєнний конфлікт із Росією, що триває з 24.02.2022 року.

Війна негативно впливає на всі напрямки діяльності в Україні та наразі не можливо надійно оцінити економічні, соціальні, фінансові та інші її наслідки.

Керівництво стежить за станом розвитку поточної ситуації у зовнішньому середовищі і вживає заходів, за необхідності, для мінімізації будь-яких негативних наслідків наскільки це можливе. Подальший негативний розвиток подій та макроекономічних умов може негативно вплинути на фінансовий стан та результати діяльності Банку у такий спосіб, що наразі не може бути визначений.

9 Інвестиційні цінні папери

У мільйонах українських гривень	31 грудня 2021 р.			31 грудня 2020 р.		
	Балансова вартість	Договірна ставка, % річних	Строк погашення	Балансова вартість	Договірна ставка, % річних	Строк погашення
<i>Інвестиційні цінні папери за СВПЗ:</i>						
Довгострокові державні боргові цінні папери з вбудованим опціоном	93 096	6,00	вересень 2028 - січень 2032	100 750	6,00	вересень 2028 - січень 2032
Всього інвестиційних цінних паперів за СВПЗ	93 096			100 750		

У мільйонах українських гривень	31 грудня 2021 р.			31 грудня 2020 р.		
	Балансова вартість	ЕСВ, % річних	Строк погашення	Балансова вартість	ЕСВ, % річних	Строк погашення
<i>Інвестиційні цінні папери за СВІСД:</i>						
Довгострокові державні боргові цінні папери	59 388	8,91 - 12,49	серпень 2023 - грудень 2032	53 155	8,91 - 11,13	травень 2027 - грудень 2032
Середньострокові державні боргові цінні папери	20 341	10,29 - 13,19	лютий 2022 - травень 2026	21 084	7,91 - 12,13	січень 2021 - травень 2023
Середньострокові валютні державні боргові цінні папери	6 810	2,45 - 6,15	квітень 2022 - жовтень 2023	23 966	2,22 - 8,07	лютий 2021 - лютий 2022
Короткострокові державні боргові цінні папери	17 352	10,79 - 12,81	лютий 2022 - травень 2022	15 808	7,87 - 11,75	лютий 2021 - грудень 2021
Короткострокові валютні державні боргові цінні папери	25 183	1,74 - 5,35	січень 2022 - грудень 2022	5 183	2,46 - 3,5	січень 2021 - листопад 2021
Всього інвестиційних цінних паперів за СВІСД	129 074			119 196		

<i>Інвестиційні цінні папери за АС:</i>						
Короткострокові державні боргові цінні папери	-	-	-	1 493	7,38	січень 2021
Довгострокові облигації, випущені Державною іпотечною установою	283	18,96	грудень 2023	282	18,95	грудень 2023
Мінус: резерв під очікувані кредитні збитки	(176)	-	-	(60)	-	-
Всього інвестиційних цінних паперів за АС	107			1 715		

НУБІП України

НУБІП України

9 Інвестиційні цінні папери (продовження)

Довгострокові державні боргові цінні папери з вбудованим опціоном відповідно до умов випуску передбачають індексацію номінальної вартості за строками погашення відповідно до змін середньозваженого обмінного курсу гривні до долара США на міжбанківському ринку за місяць, що передує випуску, до курсу за місяць до дати погашення. Купонний дохід не підлягає індексації. Вбудований опціон обліковується разом з основним інструментом.

На 31 грудня 2021 року довгострокові облигації випущені Державною іпотечною установою за АС у сумі 283 мільйонів гривень (31 грудня 2020 року: у сумі 282 мільйонів гривень), класифікувалися як знецінені фінансові активи (31 грудня 2020 року: знецінені фінансові активи).

Усі інші інвестиційні цінні папери за СВІСД та за АС класифікувались як фінансові активи з оцінкою очікуваних кредитних збитків в межах 12 місяців станом на 31 грудня 2021 та 2020 років.

На 31 грудня 2021 року довгострокові державні боргові цінні папери за СВІСД справедливою вартістю 17 350 мільйонів гривень (31 грудня 2020 року: 17 880 мільйонів гривень) було надано в заставу за договором відповідального зберігання готівки НБУ у касах Банку.

Довгострокові державні боргові цінні папери за СВПЗ були надані в заставу за договором відповідального зберігання готівки НБУ у касах Банку у сумі 2 504 мільйонів гривень (31 грудня 2020 року: відсутні).

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

17 Процентні доходи та витрати

У мільйонах українських гривень

2021 рік

2020 рік

Процентні доходи*Процентні доходи за ефективною ставкою відсотка*

Кредити та аванси фізичним особам	17 949	17 896
Інвестиційні цінні папери за СВІСД	9 596	7 194
Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу (МСП)	1 837	1 160
Заборгованість банків	1 190	1 446
Кредити та аванси юридичним особам	238	630
Інвестиційні цінні папери за АС	55	191
Грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви	5	30
Всього процентних доходів за ефективною ставкою відсотка	30 870	28 547

Інші процентні доходи

Інвестиційні цінні папери за СВПЗ	4 440	4 453
Фінансовий лізинг	544	563

Всього інших процентних доходів

4 984

5 016

Всього процентних доходів

35 854

33 563

Процентні витрати

Строкові депозити фізичних осіб	4 611	7 428
Поточні/розрахункові рахунки	1 519	3 419
Орендні зобов'язання орендаря	209	267
Строкові депозити юридичних осіб	197	574
Заборгованість перед НБУ	-	263
Заборгованість перед банками та іншими фінансовими організаціями	-	4
Інше	1	6

Всього процентних витрат

6 537

11 961

Чистий процентний дохід

29 317

21 602

Інформацію про процентні доходи та витрати за операціями з пов'язаними сторонами подано у Примітці 29.

Зміна класифікації процентних доходів за кредитами та авансами юридичним особам та за кредитами та авансами підприємствам малого та середнього бізнесу (МСП) пов'язана зі зміною Банком розподілу клієнтської бази юридичних осіб у третьому кварталі 2021 року. Див. Примітку 22.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України